

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים

**”חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות”
התקבלותה של תכנית הלימודים
בבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי**

מחקר הערכה

אורית בנדס-יעקב

טלי שושן

דוח מחקר מס' 282

פרסום מס' 778

הפרויקט בוצע עבור האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים,
המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך
לפי מכרז מס' 41/12.01 (מתן שירותים מקצועיים, טכניים ולוגיסטיים
לצורך הערכת תכניות לימודים ועזרי למידה/הוראה)

© כל הזכויות שמורות למשרד החינוך
אין להעתיק או להפיץ פרסום זה או קטעים ממנו
בשום צורה ובשום אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני (לרבות צילום והקלטה)
ללא אישור בכתב ממשרד החינוך

עריכת לשון : רונית כהן

סדר ועריכה במחשב : מכון הנרייטה סאלד
נדפס בדפוס "כתר", ירושלים

ירושלים, תשס"ח – 2008

תוכן העניינים

5	פתח דבר
7	תקציר
13	פרק ראשון: רקע לפעולת ההערכה
13	א. החינוך הלשוני בישראל – גישות ההוראה
13	ב. הרקע לכתיבת תכנית הלימודים החדשה
14	ג. תכנית הלימודים החדשה – תפיסה, מבנה ותכנים
15	ד. כניסה של תכנית לימודים חדשה למערכת החינוך
17	פרק שני: מטרות המחקר ושאלותיו
18	פרק שלישי: מתודולוגיה
18	א. המדגם
19	ב. כלי המחקר
20	ג. עיבוד הנתונים
20	ד. מהלך המחקר
21	פרק רביעי: ממצאים
21	א. היערכות בתי הספר ליישום התכנית החדשה
	ב. תפיסות ועמדות של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים לגבי אפשרות היישום של התכנית החדשה
31	ג. חוות הדעת של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים על התכנית החדשה
46	ד. היישום בפועל של התכנית החדשה בבתי הספר
58	ה. המידה והדרך שבהן המורים יכולים ליישם את התכנית בכוחות עצמם (לאחר לימוד ראשוני)
82	ו. סיכום הראיונות עם ראשי יחידות ומדריכות מטה
92	ז. התלב"סים
98	
103	פרק חמישי: סיכום ודיון
109	מקורות
	נספחים
111	נספח 1: שאלוני המחקר
131	נספח 2: המבחנים הסטטיסטיים

פתח דבר

המחקר על התקבלותה של תכנית הלימודים "חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות" בבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי הוא אחד ממחקרי ההערכה שנעשו במכון סאלד עבור האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים. מחקרי הערכה אלה נועדו לשמש את האגף בעדכון תכניות לימודים קיימות ובפיתוח תכניות לימודים חדשות.

תכנית הלימודים יצאה לאור בשנת תשס"ג והופצה בקיץ של אותה שנה לכל בתי הספר היסודיים בישראל. מטרת העל של החינוך הלשוני, כפי שהוגדרה על ידי מחברי התכנית, היא "לטפח אדם אורייני, והחינוך הלשוני בבית הספר היסודי מכוון לכך שכל תלמיד ותלמידה יוכלו להשתמש בשפה לצורכיהם, על פי בחירתם, בהתאם לתחומי העניין שלהם ולפי הנסיבות" (מתוך תכנית הלימודים עמ' 11).

במהלך השנה שקדמה להפצתה הרחבה של התכנית, חברו יחדיו הצוות האחראי על פיתוח התכנית באגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים ואנשי המחלקה למעורבות חינוכית באגף לחינוך יסודי שבמשרד החינוך כדי להציג את תכנית הלימודים החדשה בפני דרגים שונים במערכת החינוך: מנהלי מחוזות, מפקחים, מנהלי בתי ספר ורכזי שפה. באגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים הוחלט ללוות את תהליך התקבלותה של התכנית במערכת החינוך בשנת הפעלתה (יישומה) הראשונה במחקר הערכה. מכון סאלד נתבקש לבצע פעולה מחקרית זו.

פעולת ההערכה עקבה אחר דרכי חשיפתה והתקבלותה של התכנית בבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי. המידע נאסף בקרב המעורבים בתהליך: מדריכות מטה, רכזות מקצוע, מנהלי בתי ספר ומורים.

את המחקר ליוותה ועדת היגוי מטעם האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, ועם חבריה נמנו: ד"ר צופיה יועד – סגנית מנהלת האגף ומנהלת גף תכנים, ד"ר נועה אבולעפיה – מרכזת מחקר באגף, גב' רחל גרבר – מפקחת תכנים ותכניות לימודים בחינוך לשוני באגף, גב' מזל שיניאק – מפמ"ר הוראת עברית, גב' לאה אחי-מרים – מנהלת המחלקה למעורבות חינוכית באגף לחינוך יסודי וגב' אתי בוקשפן – אחראית על הטמעת תכנית הלימודים בחינוך לשוני באגף לחינוך יסודי.

אנו מבקשות להודות לוועדת ההיגוי שליוותה את המחקר על שיתוף הפעולה ועל עזרתה בכל הנדרש, לגב' מרים פייזר אשר כתבה את הצעת המחקר, ולגב' מיה פנחסי שסייעה בעיבוד הנתונים. כן אנו מבקשות להודות מקרב לב למנהלי בתי הספר, לרכזות המקצוע ולמורים שנטלו חלק במחקר על שיתוף הפעולה המלא ועל הפתיחות שגילו בכל הקשור למחקר.

אורית בנדס-יעקב וטלי שושן

תקציר

מטרת המחקר

המטרה הכוללת של מחקר זה הייתה לאסוף מידע ממנהלים, מרכזות המקצוע וממורים בחינוך הלשוני בנוגע לדרך שבה הם רואים את תכנית הלימודים החדשה "חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות" (תשס"ג) וכן ללמוד על יישומה בבתי הספר. מחקר ההערכה של יישום התכנית נעשה בשני שלבים, בשתי נקודות זמן משמעותיות: השלב הראשון נערך במהלך שנת תשס"ד, עם תחילת התבססותה הראשונית של תכנית הלימודים במערכת החינוך. בשלב הזה ניסינו לעמוד על תהליך התבססותה של התכנית בבתי הספר מנקודת ראותן של מדריכות מטה, מנהלי בתי ספר ורכזות המקצוע. נמעני השלב השני של פעולת ההערכה היו המורים שעמדו לקראת סיום שנת ההוראה הראשונה או השנייה לפי תכנית זו.

מדגם המחקר וכלי המחקר

מדגם המחקר כלל 90 מנהלים, 80 רכזות מקצוע ו-283 מורים. כהכנה לבניית כלי המחקר נערכו 11 ראיונות עם ראשי יחידות בתחום החינוך הלשוני ועם מדריכות מטה.

שאלון המנהלים התייחס לדרך שבה הופצה התכנית החדשה בבית הספר, למידת היכרותם של המנהלים עמה, ליישומה בבית הספר תוך כדי בירור מידת מעורבותו של המנהל בכך ולחווות דעתם של המנהלים על היבטים שונים של התכנית.

שאלון רכזות המקצוע התייחס להיכרותן עם התכנית ולדעתן על מידת ההיכרות של המורים עם התכנית החדשה. רכזות המקצוע נשאלו על דרכי ההיערכות של בתי הספר לקראת יישום התכנית וכן לדרך שבה היא יושמה בפועל. כן נשאלו רכזות המקצוע לחווות דעתן המפורטת על היבטים שונים של התכנית.

שאלון המורים התייחס למידת היכרותם עם התכנית וליישום הכללי של התכנית החדשה בבית הספר. השאלון ביקש את דעת המורים על התכנית ומטרותיה: יתרונות, חסרונות, הצעות לשיפור, בהירות הנושאים ושימושיותם ומידת השגת מטרות התכנית. כן כלל השאלון שאלות הנוגעות לדרך הלימוד של המורים את התכנית ולאופן יישומה בבית הספר ובכיתה: הגורם המוביל, בניית תלבי"ס, קשיים ביישום, תרומת התכנית, המלצות ליישום מיטבי ותוספות לתכנית.

ממצאי המחקר העיקריים¹

א. היערכות בתי הספר ליישום התכנית החדשה

מסע החשיפה וההפצה של התכנית החדשה בחינוך לשוני תוכנן כפרויקט משותף של האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים והאגף לחינוך יסודי. התכנית נחשפה בהדרגה וביסודיות בפני הדרגים השונים של המערכת בסדר ההייררכי המקובל (מן הבכירים אל הכפופים ומן המחוזות אל בתי הספר) תוך כדי שמירה על איזון עדין בין בעלי סמכות שונים, אשר הועצמו בהדרגה ותפסו את מקומם במניפת ההפצה. נציגי האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים ונציגי האגף לחינוך יסודי

¹ לפי מטרות המחקר, הנתונים המוצגים מתבססים על תשובותיהם של 75% לפחות מן המדגם, אלא אם צוין אחרת.

פרסו את משנתם בפני ציבור החינוכאים באורח מקצועי, וכל בעל תפקיד גייס את מומחיותו לצורך הצגת היבטים שונים של התכנית, תוך כדי מתן אפשרות, בשלב החשיפה השני, להתחשבות בצורכיהם השונים של מחוזות הפיקוח הנפרדים. עבודת השיווק הנמרצת ביקשה, לדברי ראשי היחידות ומדריכות המטה אשר נשאו בעול החשיפה הראשוני, ליצור אוויר לקראת צאת התכנית לאור, בקרב מנהלי בתי הספר היסודיים וצוותיהם.

מסע החשיפה והלימוד עורר עניין רב בקרב נמעניו הפוטנציאליים. נראה שבה בעת השתלבו המכוונות הכוללת של מערכת החינוך כלפי נושא האוריינות, האפקטיביות של עבודת מציגי התכנית והבשלות של מערכת החינוך. מערכת זו נחשפה במהלך השנים שקדמו לפרסום התכנית לחידושים מגוונים בתחום החינוך הלשוני והייתה מוכנה יחסית לקבל את הרעיונות והתכנים, שחלק ממנו היה מוכר לה, בפורמט חדש, מבוסס, מקיף, מאורגן ומעוצב היטב.

שיעור ההשתתפות של מנהלים ורכזות מקצוע בהשתלמויות הנוגעות לתכנית בשלב ההיערכות הראשוני היה גבוה במיוחד. כשני שלישים מהמנהלים וקרוב למחצית מרכזות המקצוע לקחו חלק במפגשים מחוזיים. כשליש מהמנהלים וכשני שלישים מרכזות המקצוע השתתפו בהשתלמויות חיצוניות נוספות. מנהלי בתי הספר אף לא הסתפקו בחוברות התכנית שהגיעו לבתי הספר ורובם (למעלה מ-80%) רכשו או שכפלו חוברות נוספות. בסך הכול דיווחו המנהלים על תוספת של למעלה מ-800 חוברות תכנית אשר הופצו בקרב מורי בתי הספר. כשני שלישים מהמנהלים ומרבית רכזות המקצוע דיווחו על קריאה מעמיקה של התכנית, וכמעט כל המנהלים ציינו כי התכנית מוכרת להם במידה רבה.

בשלב הבא נחשפה התכנית למורים בעיקר באמצעות השתלמויות בית-ספריות שהועברו על-ידי גורם פנימי (לכמחצית מהמורים) או חיצוני (לכשליש מהמורים), וכן באמצעות השתלמות מחוץ לבית הספר (לכשליש מהמורים). מרבית המורים מחזיקים ברשותם את חוברת התכנית ודיווחו על קריאתה. לפיכך ניתן לומר, כי לקראת השנה השנייה של הפעלת התכנית גילו בתי הספר מוטיבציה גבוהה לאמצה ולשלבה במלואה במערכותיהם.

ב. תפיסות ועמדות של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים לגבי אפשרות היישום התכנית החדשה

יישומה הקרוב של התכנית העלה באופן טבעי חששות בקרב השותפים למהלך. דרג מדריכות המטה ביטא חשש מפני תגובת המורים, שלא ימהרו להתעמק ב"טקסט דחוס שנקבע מלמעלה" או ש"כבר ראו הכול ויודעים הכול", שעלולים למצוא עצמם נדרשים לפעול בתחום הלשוני ללא ידע מקצועי מספיק, ובכל מקרה יתקשו לתרגם את התכנית לעשייה כיתתית, ולהתנהל לקראת עמידה בדרישה הנחרצת להישגיות.

המנהלים העלו בעיקר קשיים הקשורים להקצאת משאבים ללימוד התכנית. כרבע מהמנהלים ציינו את הקושי לענות על הצורך בהשתלמויות ובליווי התכנית וכן את הקושי להתמודד עם הצורך להקדיש פרק ניכר מזמנם ללימוד התכנית. קבוצת מנהלים דומה בגודלה הביעה חשש מקשיים שיחוו המורים בתחום הוראת התכנית. גם כ-30% מרכזות המקצוע צפו למורים קושי בהתמודדות עם התכנית, בעיקר במה שנוגע ליישום ההיבט האינטגרטיבי והספירלי של התכנית,

ולהעדר ידע מספק בנושאים לשוניים. כ-14% מהן אף ציינו את חששן מפני הקושי הרגשי הכרוך בהסתגלות לשינוי.

לדעת כל הנשאלים, התכנית החדשה תתרום לשיפור החינוך הלשוני בבית הספר. המנהלים ציפו כי התכנית החדשה תסייע למיקוד החינוך הלשוני מבחינת הלימוד, ההישגים והבקרה להעשרה בתחום תוכני החינוך ולפיתוח יכולתו המקצועית של המורה. לדעת מרבית רכזות המקצוע התרומה לשיפור תהליכי הוראה תיגע למיקוד וארגון ההוראה, לשיפור דרכי ההוראה ולשיפור יכולתם האישית של המורים.

רכזות המקצוע הציעו כי יישום מיטבי של התכנית יוכל להסתייע בהדרכה, ביצירת תחושת שיתוף בקרב צוות בית הספר ובהפעלת אסטרטגיות של יישום הנוגעות לתכנון (גם באמצעות התלב"ס) ולבקרה. בהתאמה לכך הוצעו על ידן "מדדי היישום המיטבי" של התכנית החדשה אשר כללו תכנון לפי התכנית החדשה (כמחצית מרכזות המקצוע), שיפור ההישגים (כשליש מרכזות המקצוע), והפעלת מנגנוני בקרה ומשוב (מעט פחות משליש מרכזות המקצוע). עוד צוינו דיאלוג בין מורים בזיקה לתכנית ו"חיבור" מתמיד של המורה לתכנית.

ג. חוות הדעת של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים על התכנית החדשה

ניכר כי חוות הדעת של הנשאלים השונים על התכנית טובה מאוד. כ-57% מהמנהלים, וכ-48% מרכזות המקצוע סבורים שהתכנית ברורה, מעמיקה, מקיפה, מפורטת ומובנת. מלבד זאת, כ-40% מרכזות המקצוע סבורות כי התכנית החדשה בהירה הן מן הצד התאורטי הן מן הצד היישומי. ההערות הביקורתיות של המנהלים נגעו בעיקר למחסור במשאבים לשם יישום התכנית. רכזות המקצוע והמורים ביקרו היבטים ספציפיים בתכנית: ההיבט השכיח בקרב רכזות המקצוע היה העדר דוגמת תכנון המשלבת את עקרונות התכנית החדשה בהוראתה המעשית (כ-10% מרכזות המקצוע) וההערה השכיחה בקרב המורים נגעה להיות התכנית עמוסה מדי (כ-5% מהמורים).

לדעת המורים, יתרונות התכנית העיקריים נוגעים להיבטים תוכניים (כ-70% מהמורים) – היתרון השכיח היה, כמו לדעת המנהלים ורכזות המקצוע, היותה של התכנית מפורטת, ברורה, מקיפה וידידותית (כ-38% מהמורים) ולהיבטים מבניים (כ-62% מהמורים) – ההיבט השכיח היה היותה של התכנית בנויה היטב, מאורגנת, אינטגרטיבית, ולכידה (כ-32% מהמורים). החסרונות העיקריים של התכנית החדשה בעיני המורים נוגעים להיבטים תוכניים (כ-81% מהמורים) – ההיבט השכיח היה חוסר פירוט מספק ומיעוט דוגמאות לתכנון ויישום (כ-21% מהמורים), ולהיבטים מבניים/צורניים (כ-23% מהמורים) – ההיבט השכיח היה הצורך בהתייחסות מפורטת לכל שנות הלימוד בנפרד, בעיקר בתחום ההישגים הנדרשים (כ-9% מהמורים).

רכזות המקצוע העריכו את נושאי התכנית כשימושיים במידה רבה לעבודתן (בממוצע), ואילו המורים העריכו את אותם נושאים כשימושיים לעבודתם במידה בינונית עד רבה (בממוצע). סביר להניח כי הבדל זה נובע מדרישות תפקידן של רכזות המקצוע כ"מייצגות" ומפרשות של תוכני החוברת עבור הקהלים הבית-ספריים, בעוד המורים משתמשים, קרוב לוודאי, בתוכני החוברת

כעוגן לעבודתם, אך אינם עושים בהם בהכרח שימוש תדיר. הן הרכזות הן המורים העריכו את הנושא "הישגים נדרשים" כשימושי יותר מנושאים אחרים, ואכן פרק זה מהווה את אחד החידושים המשמעותיים בתכנית (לעומת התכנית הישנה). נושא ההישגים הנדרשים "קובע מה שתלמיד ידע ויהיה מסוגל לעשות בתחום השפה בעקבות ההתנסות והלימוד בשלבים השונים של בית הספר היסודי", וככזה הוא מהווה מסד לתכנון הלימודי ולבקרת התהליך הלימודי.

ד. היישום בפועל של התכנית החדשה בבתי הספר

קרוב ל-84% ממנהלי בתי הספר שהשתתפו במחקר דיווחו על יישום התכנית כבר בשנת הלימודים תשס"ד, ולמעלה מ-90% מהמורים שענו על שאלוני המחקר בתשס"ה דיווחו על יישום התכנית בבית ספרם: כ-71% מהמורים ציינו כי התכנית מיושמת בבית ספרם באופן מלא וכ-3% מהם ציינו כי התכנית מיושמת באופן חלקי. ממצאים אלה מצביעים על הישג משמעותי ביישומה של התכנית, בהתחשב בזמן הקצר שעבר מאז פרסומה.

חלק ניכר מן המנהלים גילו מעורבות אינטנסיבית ביישום התכנית החדשה, אולם מעניין לציין כי רובם, לפי עדותם, ויתרו על עמדת ההובלה ופעלו מתוך "מעורבות לוקחת חלק". מעורבות זו באה לידי ביטוי בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית הספר ובהשתתפות במאמצי הבקרה והמעקב אחר הטמעתה.

מסקירת הממצאים עולה כי עיקר המאמצים ביישום התכנית בשנת תשס"ה, לפי דיווחי המורים, הופנו לערוצים של תכנון ובקרה – כמחצית המורים ציינו תחום זה כדרך העיקרית ליישום התכנית, וכשליש מהם דיווחו על תכנון הוראה מכוון הישגים. קרוב לשני שלישים מהמורים דיווחו כי תכנית הלימודים הבית-ספרית (התלב"ס) נבנתה בהתאמה לתכנית החדשה. ממצא זה תואם את התפיסה שתכנית חדשה זקוקה למסגרת הפעלה ולכן המשאבים מופנים בשלב זה לתכנון. כשליש מן המורים לימדו נושאים מתוך התכנית, והנושא השכיח שצינו כחמישית מן המורים היה נושא הסוגות. מבט על מקצועות הלימוד שבהם התכנית מיושמת מגלה עדיפות ברורה לטיפול החינוך הלשוני במקצועות הדורשים כישורי שפה.

התרומה העיקרית של התכנית החדשה לחיי קהילת בית הספר, לפי דיווחי המורים, נגעה לעידוד קריאה וחשיפה לספרי קריאה, לחשיפה למחברים שונים ולעידוד מודעות בית-ספרית לנושא האוריינות. הפרויקטים הבית-ספריים (דווח על כארבעים פרויקטים) ביקשו להעצים את התלמידים בנוגע לכתובת ספרים, לשימוש בניבים ובביטויים ולעיסוק בקריאה וכתובה בצורה מושכלת.

כיצד התמודדו המורים עם הקשיים שצפו להם אנשי המטה ושותפיהם בבית הספר? להערכת המורים, יישום התכנית החדשה כרוך בקשיים מועטים עד בינוניים. הקושי המשמעותי השכיח שעליו דיווחו כשני שלישים מהמורים היה הצורך בעבודת הכנה רבה. כרבע מן המורים דיווחו על קושי להקדיש זמן רב ללימוד התכנית. אנו רואים אפוא כי חששם הכללי של המנהלים בנוגע להתמודדותם של המורים עם התכנית היה ריאלי למדי בנוגע להערכה הכללית של היקף הקשיים. רכזות המקצוע המעיטו בהערכת יכולתם של המורים להתמודד עם הבנת התכנית

מבחינת הידע הנדרש, ועם זאת הן זיהו נכונה את הקושי בבניית תכנית אינטגרטיבית וספירלית (יש לסייג אמירות אלה בכך שהמורים והמנהלים השיבו לשאלות פתוחות ואילו המורים השיבו לשאלות סגורות).

אחת ההשוואות המעניינות היא בין מדדי היישום המיטבי שהציעו רכזות המקצוע לבין תמונת המצב שהציגו המורים בזיקה למדדים אלה (שוב יש לציין את ההסתייגות הנוגעת לפער בין תשובה לשאלה פתוחה וסגורה, פער משמעותי פחות כאשר מדובר במדרג בתוך אותה קבוצה). רכזות המקצוע קבעו כי המדד החשוב ביותר ליישום המיטבי של התכנית הוא המדד התכנוני ואכן הפעולה השכיחה יחסית שנעשתה על ידי המורים בעקבות יישום התכנית החדשה הייתה ביצוע מיפויים כיתתיים בהתאמה לתכנית. מדד הערכת ההישגים שהוזכר על-ידי רכזות המקצוע אינו בולט בדיווחי המורים אולם מובן כי יש לייחס זאת לזמן הקצר שבו התכנית פועלת. לעומת זאת, המורים ציינו עוד תוצאה בולטת יחסית – הפיכת התכנית לחינוך לשוני ל"עמוד השדרה של תכנון הלימודים בבית הספר".

לבסוף, מדריכות המטה נדרשו אף הן לשאלת מדדי הצלחתו של תהליך יישום התכנית וכללו בהם את מעורבותו השיתופית של המנהל, את הישגי המורים בקידום תלמידיהם, בראש ובראשונה בתחום הסוגות, ואת ראיית התכנית כגורם בית-ספרי מלכד. תמונת המצב העולה מתוך הממצאים שפורטו לעיל מצביעה על מגמה חיובית באשר ליכולת העמידה העתידית במדדים שהוצעו.

ה. הדרך שבה המורים יכולים ליישם את התכנית בכוחות עצמם (לאחר לימוד ראשוני)

אחד מקהלי היעד העיקריים של תכניות לימודים כיום הוא המורה. לפיכך, נעשים מאמצים מרובים לדאוג לכך שתכניות הלימודים יהיו בהירות ומובנות מבחינת הצגת גופי הידע, הנחות היסוד, שיקולי הדעת שהנחו את הכותבים ודרכי ההערכה המוצעות בה המהוות חלק בלתי נפרד מתהליך ההוראה. בסעיף זה נעסוק בשאלה האם מורים יוכלו ליישם את התכנית החדשה ללא הדרכה או בסיוע הדרכה מינימלית.

מדריכות המטה אשר נשאלו בעניין זה סברו כי יקשה על המורה להתמודד לבדו עם תכנית "מורכבת, אינטגרטיבית, רוויה במושגים וטרמינולוגיה לא מוכרת, פתוחה ונתונה לפרשנויות דידקטיות שונות". לדעתן לימוד התכנית מחייב דיאלוג, התנסות ולמידה, ובאופן מיוחד צוין הצורך בסיוע בתכנון ההוראה. עוד אמרו כי מורה יוכל ללמוד את התכנית וליישמה אם יהיה בעל גישה חיובית ראשונית כלפי התכנית, יהיה מצויד בידע רלוונטי, ובהינתן לו זמן שיוכל להקדיש ללימוד המושגים החדשים.

כעשירית מרכזות המקצוע סבורות שמורים אינם יכולים ללמוד ולהבין את התכנית החדשה בכוחות עצמם, על ידי קריאה עצמית וללא הדרכה או השתלמויות. אולם כמחציתן (בתשובתן לשאלה אחרת) סבורות שמורים יכולים ללמוד ולהבין את התכנית החדשה בדרך זו באופן חלקי. מצד אחר, במסגרת חוות הדעת של רכזות המקצוע על תכנית הלימודים הן משבחחות את המובנות המופלגת של התכנית, את דיוקה ואת העובדה שהיא מאפשרת למורים להיות עצמאיים

ואוטונומיים (כ-6% מרכזות המקצוע). בשאלה נפרדת הן אף מציינות את הבהירות הרבה של הצגת הנושאים בחוברת התכנית. כלומר, היישום העצמי של התכנית בעקבות למידה עצמית נראה כבעל פוטנציאל חיובי.

אולם מה אפשר ללמוד על דעתם של המורים עצמם בסוגיה זו? במסגרת פתרונית של תכנית הלימודים החדשה, כ-15% מהמורים התרשמו מתרומתה להתפתחותם המקצועית. המורים הצביעו על האתגר הגלום בתכנית, על כך שהתכנית החדשה מאפשרת למורה לבחון את עצמו ועל כך שהיא יוצרת עבורו מרחב פעולה אוטונומי ובחירה משמעותית, ובתשובה לשאלה אחרת הם אף העריכו את הבהירות הרבה של התכנית. אולם האם כל אלה מסלקים את הצורך בהדרכה ראשונית? בהעדר שאלה ישירה למורים בנושא זה ניתן להניח שתי הנחות: האחת, התכנית בפורמט הנוכחי עדיין זקוקה להדרכה. המחקר סיפק מידע מפורט לגבי החוסרים בתכנית בעיני רכזות המקצוע והמורים וכן פירט את התוספות המבוקשות בעיני המורים: התוספות ההכרחיות לתכנית, לדעת המורים, הן התייחסות נפרדת לילדים עם צרכים מיוחדים (כ-80% מהמורים), התייחסות נפרדת לכיתה א (כ-67% מהמורים) ודוגמאות לכלי הערכה (כ-67% מהמורים). התוספות הרצויות לתכנית, לדעת המורים, הן דוגמאות לשילוב נושא הלשון במקצועות אחרים (כ-44% מהמורים), דוגמאות לסוגות (כ-42% מהמורים) ודוגמאות להתמודדות עם קשיים בהוראת רכיבים מתוך התכנית (כ-42% מהמורים). התוספות שאינן נחוצות, לדעת המורים, הן העמקת ההסברים לתחומי התוכן ולמושגים המופיעים בתכנית (כ-21% מהמורים). ההנחה האחרת היא שאם ייעשו בתכנית הכתובה השינויים הנחוצים סביר להניח שמורים יוכלו להסתפק בהכשרה מצומצמת או בלימוד בית-ספרי משותף של התכנית אשר עשוי להניב הפריה הדדית, העשרת גוף הידע באמצעות ניסיון ההוראה ותחושת מסוגלות אישית גבוהה.

סיכום

תכנית הלימודים "חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות" השתלבה היטב בבתי הספר. נראה כי היא הגיעה בזמן הנכון, כאשר החינוך הלשוני החל לתפוס את מקומו כמעצב של הזירה הבית-ספרית כתפיסת עולם מובנית, אינטגרטיבית ועכשווית. המדדים שהציע ענבר (2000): העמדת יעדים מעוררי מוטיבציה, הבנה מלאה של הרעיון, עיצוב ציפיות, העצמה ותמיכה – כל אלה נוכחים בתהליך יישום התכנית ופועלים את פעולתם. אולם בכך לא די.

המחקר הנוכחי סיפק משוב ראשוני על תהליך היישום של התכנית החדשה. המלצות רבות לשינויים בתכנית הלימודים חוזרות בדברי המורים ורכזות המקצוע, והתייחסות אליהן תשפר את התכנית בלא לפגוע ברוחה. שיתוף של צוות המורים גם בעיצובה המתקדם של התכנית עשוי להעצים את הממד האינטגרטיבי של התכנית ולהגדיל את האפקטיביות של השפעתה ואת עיגונה ביעדים החינוכיים הכלליים. הלחצים החיצוניים (למכנה משותף תרבותי, לקליטת הגירה, לביטוי עצמי גבוה ולהישגיות) פועלים כעת לטובתה.

פרק ראשון: הרקע לפעולת ההערכה

א. החינוך הלשוני בישראל – גישות ההוראה

חינוך לשוני נתפס כחיוני לעצם קיומה של חברה ולהמשכיותה החינוך הלשוני בעברית נועד לחזק את תפקידה של השפה העברית כמעצבת מכנה משותף תרבותי תוך כדי טיפוח התשתית הלשונית-תרבותית של הלומדים ופיתוח רגישות לשונית-תרבותית, אשר תיצור את הבסיס להמשך עיצוב התרבות הישראלית.

במשך השנים הושפע החינוך הלשוני בארץ מתפיסות ומגישות שונות. אחת מהן ראתה ברכישת שפה הקניית אוסף מיומנויות שניתן לשלפן במצבים שונים. לפי גישה זו, הבעה והבנה נלמדו בנפרד, וכך לגבי הוראה שיטתית ונפרדת של מה שנתפס כיסודות לשון נפרדים (ניר, תשמ"ג). גישה נוספת אשר השפיעה על החינוך הלשוני בארץ היא גישה אינטגרטיבית של הוראת השפה אשר שילבה את מיומנויות השפה ללא מידורן, ומתוך גישה הוליסטית (ספולסקי, שוהמי, דוניצה-שמידט, וולד והלל, 1996). גישה זו שואבת את עקרונותיה מגישות חדשות שהתפתחו בתחומים שונים כגון: הגישה ההתפתחותית, גישת הבניית הידע (קונסטרוקטיביזם) והגישה הביקורתית (אצל קיסר-שוגרמן, פסקל, אסולין ושילד, תשס"ב). לפי תפיסה זו, שפה נרכשת באמצעות הקניית ידע תאורטי ופרקטי של השפה, בתוך הקשרים משמעותיים מגוונים ובהם הקשרים דיסציפלינריים ואינטר-דיסציפלינריים. הראייה הפרקטית היא התפתחותית-תהליכית, ולפיה השפה מתפתחת תוך כדי פעילות ממשית בתוך הקשר חברתי תומך ותוך כדי אינטראקציה בין רכיבי השפה השונים (אולשטיין וכהן, 2001).

ב. הרקע לכתיבת תכנית הלימודים החדשה

במסמך "מדיניות החינוך הלשוני בישראל" (חוזר מנכ"ל, אפריל 1996) קובע משרד החינוך כי התלמידים חייבים להגיע לרמה גבוהה ביותר של כשירות אוריינית בלשון האם הדבורה והכתובה, וכי בתכניות לפיתוח כשירות לשונית ואוריינית ובתכניות ההוראה בספרות ובלשון – יודגשו שימושה של השפה ויישומה בסגנונות וברבדים שונים.

הנחות היסוד של החינוך הלשוני שהוגדרו עוד במסמך "חינוך לאוריינות בבית הספר היסודי" (חוזר מנכ"ל, דצמבר 1991) הניחו כמה הנחות יסוד ובהן הכרה בתפקידו המרכזי של בית הספר בחשיפת התלמיד לתרבות הכתובה לסוגיה וביצירת גישה חיובית לתרבות זו, וההבנה שיש לאפשר מנעד רחב של פעילויות מסוגים שונים אשר יספקו מענה לשונות הגבוהה בין תלמידים.

תכנית הלימודים הקודמת בחינוך לשוני (תשל"ח): "לשון וספרות עברית בבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי" כללה פירוט של מטרות ונושאים על פי תפקודי השפה השונים: הבעה בעל-פה, האזנה, הבעה בכתב והבנת הנקרא, וכן כללה פרק ביסודות בידיעת הלשון. בשנת תשמ"ו פורסם פירוט של תכנית הלימודים בלשון ובספרות עברית אשר הרחיב ופירט את המיומנויות הנכללות בנושאים השונים ואת הדרכים להוראתם בתחומי הבנת הנקרא, ההבעה בכתב ויסודות

בידיעת הלשון ובטיפוח ההאזנה. פירוט זה נעשה בנפרד עבור החינוך הממלכתי והחינוך הממלכתי-דתי. התכנית בחינוך לשוני לחינוך הממלכתי-דתי כללה גם פרק שעניינו ספרות.

לאור התפתחותן של הגישות השונות בתחום החינוך הלשוני שצוינו לעיל והרצון ליישמן במערכת ההוראה, הן הופצו לציבור המורים בדרך של השתלמויות, הדרכות וחומרי למידה ייחודיים. אולם עד לכתיבת התכנית החדשה ניתן להניח כי השינויים המתבקשים מהגישות החדשות באו לידי ביטוי בחדרי הכיתה רק באורח חלקי. בשנת תשס"ב פרסם גף ההערכה של משרד החינוך תוצאות מחקר (קיסר-שוגרמן, פסקל, אסולין ושילד תשס"ב) שביקש לאפיין את דפוס טיפוח הכשירות האוריינית בבתי הספר היסודיים בארץ על הרצף שבין גישות הוראה מסורתית המדגישה מיומנויות של הבנת הנקרא והוראה הייררכית של מיומנויות לשון ממודרות, לבין גישה חלופית, המצדדת בטיפוח של השפה במכלול אופנויותיה. אחת המסקנות מן המחקר, שהתבסס על ראיונות עם כאלף מחנכים בחינוך היסודי, עמדה על היותה של ההוראה בלתי אחידה והסבירה זאת בכך שדפוס ההוראה השכיח המשלב פעילויות המזוהות עם הגישות השונות אופייני למערכות המצויות בתהליכי מעבר ושינוי". ספולסקי ואחרים (1996) מציינים גם כי התפיסות הרבות המגוונות של תחום האוריינות והמסרים הרעיוניים הסותרים גורמים למורים רבים מבוכה ובלבול המקשה עליהם לבחור את הגישה המתאימה להם ולתלמידיהם.

לאור השינויים שחלו בתחום וכניסתן של הגישות החדשות לבתי הספר באופן חלקי בלבד, עלה הצורך בכתיבתה של תכנית לימודים חדשה בתחום החינוך הלשוני אשר תעגן ותגבש את הגישות והנחות היסוד החדשות בתחום ותוביל לשינויים מערכתיים ותפיסתיים בתחום החינוך הלשוני, על מנת לשפר את ההוראה בתחום החינוך הלשוני.

ג. תכנית הלימודים החדשה – תפיסה, מבנה ותכנים

תכנית הלימודים החדשה מתבססת על המחקר, על העשייה ועל תכניות הלימודים הקודמות. הכותבים ניסו להתאים את התכנית לנמענים שונים: מורים מומחים בתחום; מורים חדשים; מורות כוללות; מפקחים; מנהלים ומדריכים שמבקשים לתכנן או להנהיג שינויים בתחום זה בבתי הספר.

תכנית הלימודים החדשה, "חינוך לשוני: עברית – שפה, ספרות ותרבות", המיועדת לחינוך הממלכתי ולחינוך הממלכתי-דתי גם יחד, מתייחסת לשפה "כאמצעי תקשורת בהקשר החברתי-תרבותי שבו חיים ופועלים דובריה". מחבריה רואים את החינוך הלשוני כ"ציר מרכזי של כלל העשייה בבית הספר משום שכושרי ההבנה וההבעה הלשוניים משמשים את הלומדים בכל תחומי הדעת". "התכנית מיועדת לטפח דוברים, קוראים וכותבים פעילים וביקורתיים שיגדלו להיות אזרחים המודעים לכוחה של המילה ובני אדם הרואים בשפה אמצעי ביטוי מרכזי לזהות אישית ייחודית" (כל הציטוטים מתכנית הלימודים, עמ' 6). התכנית נכתבה כמצע רעיוני וכמאגר של תכנים ומתוכו מוזמן כל בית ספר לגבש את תכניתו הייחודית על-פי עקרונות התכנון המוצגים בתכנית, כגון התאמה ל"אני מאמין" הבית-ספרי.

החינוך הלשוני מבקש להקנות באופן שיטתי את הידע והמיומנויות הלשוניות הנדרשים לעיסוק בטקסטים מסוגים שונים, כתובים ודבורים. תחום זה משמש הן את הלמידה הפורמלית של כל תחומי הדעת הנלמדים בבית הספר הן את הטיפוח השיטתי של השפה במוסד החינוכי. בתכנית מוצגים מגוון טקסטים שתלמידים פוגשים בבית הספר היסודי ופריטי הידע הלשוני הנחוצים לעיסוק בטקסטים אלה בסיטואציות של האזנה ודיבור, קריאה וכתובה. התכנית מחזיקה בתפיסה תרבותית של השפה הרואה בעיסוק בטקסטים ספרותיים ובטקסטים מן המקורות היהודיים חלק בלתי נפרד מהחינוך הלשוני בבית הספר.

התכנית מציגה את ההישגים הנדרשים לפי דרגות כיתה דו-שנתיות, ומציעה דוגמאות ליישום התכנית, כולל מפרט של תכנון לימודים בית-ספרי המתאים לתכנית. מלבד זאת מתארת התכנית את סביבת הלימודים המיטבית לטיפוח החינוך הלשוני.

ד. כניסה של תכנית לימודים חדשה למערכת החינוך

תכנית הלימודים הרשמית בתחומי הדעת השונים היא הבסיס שעליו נבנה התהליך החינוכי והלימודי הבית-ספרי. בעבר הגדירו תכניות הלימודים את התשתית הרעיונית ואת מושגי היסוד בתחום דעת מסוים, וקהלי היעד של התכנית היו בעיקר כותבי חומרי הלמידה והמדריכים במערכת החינוך. גם מלאכת תכנון ההוראה והפרשנות המעשית של תכנית הלימודים נעשתה לרוב על ידי הגופים שפיתחו את חומרי הלמידה והדריכו את המורים.

מזה כמה שנים מדגישים מחקרי חינוך את מקומם המרכזי של המורים בתהליך ההוראה-למידה. המחקרים רואים בתכנון מושכל ועצמאי של ההוראה חוליה המקשרת בין תכנית לימודים פורמלית-מחייבת ובין הידע המקצועי של המורה המתעשר ונבנה באמצעות התנסויותיו בהוראה. לפי גישה זו, על תכנית הלימודים להיות אפוא בעלת זיקה לתהליכי התכנון של המורה העצמאי, ולאפשר לו לגזור ממנה את תכנית ההוראה הכיתתית. המלאכה האישית של תכנון ההוראה עשויה להקנות משמעות נוספת לעבודת המורה, להעלות את תחושת המסוגלות העצמית שלו וכן להעשיר את גוף הידע הכולל מתוך רגישות הנובעת מקרבה לשדה ההוראה (שובל, 2000).

אחת ההמלצות המצויות בספרות החינוכית היא לאפשר למורים לקחת חלק אקטיבי ויצירתי בתכנון הלימודים ובפעילות קוריקולרית (בן פרץ, 1995; זילברשטיין, 1994). ואכן, אחד מקהלי היעד העיקריים של תכנית לימודים כיום הוא המורה. לפיכך, נעשה לאחרונה ניסיון לדאוג לכך שתכניות הלימודים יהיו בהירות מבחינת שיקולי הדעת, הנחות היסוד ודרכי ההערכה המהוות כיום חלק בלתי נפרד מההוראה עצמה. בנוסף, קיים הרצון שלא "לסגור" את התכנית יתר על המידה כדי לאפשר למורה גמישות בהוראה ובתכנונה.

שיתוף המורים בתכנון ובאחריות לתכניות קשור גם להיבט האפקטיביות של תכניות לימודים. בבדיקת מידת האפקטיביות של תכניות לימודים בבתי ספר מבחינת אופי השימוש בהן, מתארים בק וגורדון (2000) את תוצאות מחקרם של מקגילקריסט ועמיתיה שמצאו כי התכניות

האפקטיביות ביותר היו התכניות המשותפות (corporate plans) אשר אופיינו במהלך שבו כל חבר המורים, כקהילה לומדת, היה מעורב בבנייה, ביישום ובהערכה מתמדת של התכנית.

הכנסה של תכנית לימודים חדשה מביאה עמה שינוי למערכת החינוכית הכוללת ולמערכת הבית-ספרית בפרט. כדי שתהליכי שינוי יהיו אפקטיביים, הם חייבים לכלול תהליכים של שינוי עמדות ולא רק שינוי התנהגות (ענבר, 2000). גם בשלות השדה לקבלת התכנית החדשה היא מרכיב מכריע בהצלחת יישומה. בנושא זה מקובל להבחין בין היכולת לעמוד בדרישות החדשות ובין הרצון לבצע את התכנית: שינוי בר-קיימא יכול להתרחש רק בתנאים של רצון ויכולת הדדית (פרידמן, 1993). פעולת ההערכה עקבה אפוא אחר התקבלותה של התכנית "חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות" במערכת החינוך בישראל, כפי שרואים אותה המעורבים בתהליך: מדריכות מטה, רכזות מקצוע, מנהלי בתי ספר ומורים.

פרק שני: מטרות המחקר ושאלותיו

מטרת המחקר הכוללת היא ללמוד על הדרך שבה רואים מנהלים, רכזות מקצוע ומורים את התכנית החדשה "חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות" (תשס"ג), וכן ללמוד על דרכי יישומה בבתי הספר.

אלה הן מטרות המחקר לפרטיהן:

מטרה ראשונה: ללמוד על הדרך שבה נערכו בתי הספר ליישום התכנית החדשה

1. כמה חוברות תכנית נמצאות ברשות בית הספר?
2. מהי מידת ההיכרות של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים עם התכנית הכתובה?
3. כיצד למדו מנהלים, רכזות מקצוע ומורים את התכנית החדשה?

מטרה שנייה: ללמוד על תפיסות ועמדות של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים לגבי אפשרות יישום התכנית החדשה

4. מיהו קהל היעד של התכנית החדשה?
5. מה עשויים להיות הקשיים והיתרונות של הפעלת התכנית החדשה בבית הספר?
6. האם אפשר ליישם את התכנית בבית הספר? כיצד ניתן לבצע זאת באופן המיטבי?

מטרה שלישית: ללמוד על חוות הדעת של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים על התכנית החדשה

7. מהי חוות הדעת הכללית של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים על התכנית?
8. מהם יתרונות התכנית וחולשותיה? עד כמה היא שימושית לעבודת רכזות המקצוע והמורים? במה היא שונה מקודמתה?

מטרה רביעית: ללמוד על היישום בפועל של התכנית החדשה בבתי הספר

9. באיזה שלב עמד בית הספר ביישום התכנית בשנים תשס"ד-תשס"ה?
10. מהו אופי יישום התכנית בבית הספר, ומהן הפעולות שנעשו בו בזיקה לתכנית?
11. מהם הקשיים הכרוכים ביישום התכנית בבית הספר, מהי הדרך המיטבית ליישום התכנית ומהם הישגי התכנית עבור קהילת בית הספר?
12. האם יושגו מטרות התכנית החדשה?

מטרה חמישית: ללמוד על המידה ועל הדרך שבה יכולים מורים ליישם את התכנית החדשה בכוחות עצמם (לאחר לימוד ראשוני)

13. באיזו מידה יכולים המורים ליישם את התכנית באופן עצמאי?
14. מהם צורכי המורים בזיקה לתכנית ומהן הצעותיהם בנוגע למילוי צרכים אלה?

פרק שלישי: מתודולוגיה

א. המדגם

לצורך מחקר זה נדגמו 100 בתי ספר. מכל בית ספר רואיינו מנהלים, רכזות מקצוע ומורים. המשתתפים מתוך 100 בתי הספר שנדגמו היו 90 מנהלים, 80 רכזות מקצוע ו-283 מורים (מ-69 בתי ספר שונים). בנוסף, רואיינו 11 אנשי מטה (ראשי יחידות מנהליות ומדריכות מטה) שהיו שותפים ליישום התכנית ולהטמעתה במערכת החינוך. להלן מוצגים משתני הרקע העיקריים של משתתפי המחקר:

משתני רקע עיקריים של המנהלים

62 (68.9%) מנהלים השתייכו לחינוך הממלכתי ו-28 (31.1%) מנהלים השתייכו לחינוך הממלכתי-דתי.
25 (27.8%) מנהלים השתייכו למחוז מרכז, 17 (18.9%) מנהלים השתייכו למחוז דרום, 13 (14.4%) מנהלים השתייכו למחוז צפון, 12 (13.3%) מנהלים השתייכו למחוז ת"א, 11 (12.2%) מנהלים השתייכו למחוז חיפה ו-12 (13.4%) מנהלים השתייכו למחוז ירושלים (כולל מנח"י).

משתני רקע עיקריים של רכזות החינוך הלשוני

58 (72.5%) רכזות מקצוע השתייכו לחינוך הממלכתי ו-22 (27.5%) רכזות מקצוע השתייכו לחינוך הממלכתי-דתי.
23 (28.8%) רכזות מקצוע ממחוז מרכז, 15 (18.8%) רכזות ממחוז דרום, 11 (13.8%) רכזות מקצוע ממחוז תל-אביב, 12 (15%) ממחוז צפון, 10 (12.5%) ממחוז חיפה ו-9 (11.3%) רכזות מקצוע ממחוז ירושלים (כולל מנח"י).
64 (80.0%) רכזות מקצוע בעלות ותק של יותר מ-10 שנים בהוראה, 8 (10.0%) רכזות מקצוע בעלות ותק של 6-10 שנים בהוראה ו-5 (6.3%) רכזות בעלות ותק של 2-5 שנים בהוראה. 3 (3.8%) רכזות מקצוע לא ענו על שאלה זו.
30 (37.5%) רכזות מקצוע בעלות תואר ראשון, 20 (25.0%) רכזות מקצוע בעלות תואר שני ו-19 (23.8%) רכזות מקצוע בוגרות מכללה/סמינר. 11 רכזות לא ענו על שאלה זו.
63 (78.8%) רכזות מקצוע ילידות ישראל. 12 (15.0%) אינן ילידות ישראל, מהן 10 (83.3.0%) בעלות ותק בארץ של יותר מ-7 שנים. 5 (6.3%) רכזות לא ענו על שאלה זו.

משתני רקע עיקריים של המורים

212 (74.9%) מורים השתייכו לחינוך הממלכתי ו-71 (25.1%) מורים השתייכו לחינוך הממלכתי-דתי.
59 (21.1%) מורים לימדו בדרגת כיתה א, 67 (24.0%) לימדו בדרגת כיתה ב, 79 (17.8%) לימדו בדרגת כיתה ג, 73 (26.2%) לימדו בדרגת כיתה ד, 87 (31.2%) לימדו בדרגת כיתה ה, ו-78 (28.0%) מורים לימדו בדרגת כיתה ו. 4 (1.4%) מורים לא ענו על שאלה זו.

189 (66.8%) מורים לימדו בדרגת כיתה אחת, 53 (18.7%) מורים לימדו ב-2 דרגות כיתה, 19 (6.7%) מורים לימדו ב-3 דרגות כיתה, 7 (2.4%) מורים לימדו ב-4 דרגות כיתה, 3 (1.1%) מורים לימדו ב-5 דרגות כיתה ו-8 (2.8%) מורים לימדו בכל דרגות הכיתה של בית הספר היסודי.

235 (83.0%) מורים בעלי ותק של יותר מ-7 שנים בהוראה, 41 (14.5%) מורים בעלי ותק של 2-7 שנים בהוראה, ו-3 (1.1%) מורים מלמדים זו השנה הראשונה. 4 (1.4%) מורים לא השיבו לשאלה זו.

192 (67.8%) מורים בוגרי מכללה/סמינר, 57 (20.1%) בוגרי אוניברסיטה ו-29 (10.2%) מוסמכי אוניברסיטה. 5 (1.8%) מורים לא ענו על שאלה זו.

233 (82.3%) מורים ילידי ישראל, 50 מורים (17.7%) אינם ילידי ישראל. מתוכם, 48 (98.0%) בעלי ותק בארץ של יותר מ-7 שנים.

המחקר כלל גם ניתוח של 31 תכניות לימודים בית-ספריות (תלב"סים) שנאספו מבתי הספר : 9 תלב"סים ממחוז דרום, 2 ממנח"י, תלב"ס אחד ממחוז ירושלים, 5 ממחוז מרכז, 4 ממחוז צפון, 4 ממחוז חיפה ו-6 תלב"סים ממחוז תל אביב. 24 תלב"סים נאספו מן החינוך הממלכתי ו-7 מהחינוך הממלכתי-דתי.

ב. כלי המחקר

לצורך מחקר זה נבנו השאלונים האלה (הכלים המלאים מופיעים בנספח 1) :

שאלון למנהלים

החלק הראשון של שאלון המנהלים כלל שאלות הנוגעות להפצת חוברות תכנית הלימודים החדשה לבתי הספר ולחלוקתן בין חברי הצוות. החלק השני התייחס להיכרות עם התכנית החדשה. החלק השלישי כלל שאלות הנוגעות ליישום התכנית בבית הספר ולמעורבותו של המנהל בלמידה וביישום התכנית. החלק הרביעי התייחס לחוות דעתו של המנהל על התכנית החדשה.

שאלון לרכזות המקצוע

החלק הראשון של שאלון רכזות המקצוע התייחס להיכרות עם התכנית החדשה ולחוות הדעת של רכזות המקצוע על היכרות המורים עם התכנית החדשה. החלק השני התייחס להפצת חוברות תכנית הלימודים החדשה לבתי הספר ולחלוקתן בין חברי הצוות. החלק השלישי עסק ביישום התכנית בבית הספר, בהצעות ליישום מיטבי, בפעולות היערכות לקראת יישום התכנית וביישומה בפועל באמצעות פרויקטים שונים שנבנו בזיקה אליה. החלק הרביעי נגע בחוות הדעת על התכנית החדשה: בהירות התכנים, שימושיותה לעבודת רכזות המקצוע, חוסרים בתכנית, תרומתה האפשרית וההתייחסות להישגים הנדרשים.

שאלון למורים

החלק הראשון של שאלון המורים כלל שאלות בנוגע ליישום הכללי של התכנית בבית הספר, מידת ההיכרות עם התכנית ודרכי היישום הכלליות של התכנית. החלק השני התייחס לחוות דעת על התכנית ומטרותיה: יתרונות, חולשות, הצעות לשיפור, בהירות הנושאים ושימושיותם ומידת השגת מטרות התכנית. החלק השלישי עסק בלימוד התכנית ויישומה וכלל שאלות הנוגעות לדרכי הלימוד של המורים את התכנית ולאופן יישומה בבית הספר ובכיתה: הגורם המוביל, בניית תלבי"ס, קשיים ביישום, תרומת התכנית, המלצות ליישום מיטבי ותוספות לתכנית.

ג. עיבוד הנתונים

במחקר זה נעשה שימוש בעיבודים כמותיים ובניתוחי תוכן בהתאם לצורך. עיבודים כמותיים נערכו לקבוצות פריטים סגורות תוך כדי שימוש במגוון שיטות סטטיסטיות: חישוב שכיחויות ממוצעים וסטיות תקן (סטטיסטיקה תיאורית), וכן שיטות סטטיסטיות המכוונות לבחינת קשרים בין משתנים כגון ניתוח גורמים, בדיקות מהימנות וניתוחי שונות חד-משתניים ורב-משתניים (ANOVA, MANOVA). הפילוחים הסטטיסטיים נעשו על משתני רקע ספציפיים לפי דרישת המזמין. בשאלות הפתוחות נעשה שימוש בניתוח תוכן. המידע מן השאלות הפתוחות קודד לקטגוריות פרטניות, ובשלב הבא קובץ לקבוצות בעלות מכנה משותף והוצג בצירוף התפלגות שכיחויות. ניתוח התלבי"סים נעשה על פי קריטריונים שנקבעו בתכנית הלימודים.

ד. מהלך המחקר

לקראת כתיבת הצעת המחקר ובניית הכלים נערכו ראיונות עם "אנשי מפתח" בתחום החינוך הלשוני שכללו את אנשי האגף לחינוך יסודי שעסקו בנושא, וכן אנשים מספר שנמנו עם ועדת התכנית (הראיונות נערכו על-ידי גב' מרים פייזר). לאחר שנקבעו שאלות המחקר המרכזיות התחלנו בביצוע ראיונות עם אנשי מטה, מדריכות מטה ומדריכות מחוז, אשר נטלו חלק פעיל בעיצוב ובביצוע מדיניות היישום של התכנית בבתי הספר. בשלב השני, בהסתמך על המידע שנצבר בסבב הראיונות הראשון, פותחו השאלון למנהל והשאלון לרכז המקצוע. לאחר הראיונות הטלפוניים של הסוקרים עם המנהלים ורכזות המקצוע, גיבשו את השאלון למורה. בשלב השלישי של המחקר מולאו שאלוני המורים: מרביתם מולאו בשיחה פנים אל פנים באמצעות סוקרים ומקצתם באמצעות הדואר.

במקביל לביצוע הראיונות עם המורים, ביקשנו משלושים בתי ספר שהשתתפו במחקר (אשר הצהירו בשלב קודם כי תכניות הלימודים הבית-ספריות שלהם עודכנו לאור תכנית הלימודים החדשה), לשלוח אלינו תכניות לימודים אלה. את התלבי"סים בחנו לאור קריטריונים אשר הופיעו בתכנית הלימודים החדשה.

חשוב לציין כי הקשיים שבהם נתקלנו במחקר זה היו מעטים. מלבד מספר סירובים נורמטיביים למחקרים מסוג זה, זכינו לשיתוף פעולה מלא מצד בתי הספר (בעיקר מצד המנהלים ורכזות המקצוע). ניכר כי התכנית נתפסת כ"דגל" לימודי וחינוכי מרכזי עבור בתי ספר רבים, תוך כדי התארגנות מערכתית סביב כניסתה של התכנית החדשה למוסדות החינוך.

פרק רביעי: ממצאים

א. היערכות בתי הספר ליישום התכנית החדשה

אלה 1: כמה חוקרות תכנית נאמרות ברשות בית הספר?

מספר חוברות התכנית שהתקבלו בבית הספר לפי דיווחי המנהלים ($N = 90$): 27 (30%) מנהלים דיווחו שבבית ספרם התקבל עותק אחד של התכנית החדשה, 37 (41%) מנהלים דיווחו שבבית ספרם התקבלו שני עותקים של התכנית החדשה, 14 (15.6%) מנהלים דיווחו שבבית ספרם התקבלו שלושה עותקים של התכנית החדשה, 5 (5.6%) מנהלים דיווחו שבבית ספרם התקבלו ארבעה עותקים של התכנית החדשה, מנהל אחד (1.1%) דיווח שבבית ספרו התקבלו חמישה עותקים של התכנית החדשה, ו-6 (6.7%) מנהלים השיבו שאינם יודעים כמה עותקים של התכנית החדשה התקבלו בבית הספר.

חלוקת חוברות התכנית שהתקבלו בבית הספר לפי דיווחי המנהלים: בלוח 1 להלן מפורטת חלוקת החוברות התכנית שהתקבלו בבית הספר.

לוח 1: חלוקת חוברות התכנית שהתקבלו בבית הספר לפי דיווחי המנהלים

מקבלי חוברת התכנית N תשובות = 149, N עונים = 86	N	אחוז מתוך העונים
החוברת נשארה בידי המנהל	70	81.4
מורים ללשון	14	16.3
מחנכים	12	14.0
ספרייה/חדר מורים	6	7.0
אחר: רכזי אוריינות/שפה	21	24.4
אחר: רכזי שכבה	8	9.3
אחר: סבב בין המורים	5	5.8
אחר: רכזים פדגוגיים	5	5.8
אחר: מדריכי התכנית	4	4.7
אחר: מורים מקצועיים: מולדת, מדעים	3	3.5
אחר: רב בית הספר	1	1.2

מלוח 1 עולה כי לפי דיווחי המנהלים שענו לשאלה זו (86 מתוך 90) מחזיקי חוברות התכנית העיקריים היו הם עצמם (כ-81% מהעונים), רכזי השפה (כ-24% מהעונים) המורים ללשון (כ-16% מהעונים) ומחנכי הכיתות (כ-14% מהעונים).

השגת חוברות נוספות לפי דיווחי המנהלים ($N = 90$): 16 (17.8%) מנהלים הסתפקו במספר החוברות שהתקבלו בבית הספר ו-74 (82.2%) מנהלים השיגו עבור חברי הצוות חוברות נוספות בדרכים שונות (יש מנהלים שנקטו יותר מדרך אחת).

דרכי השגת חוברות נוספות לפי דיווחי המנהלים ($N = 74$): 64 (86.5%) מנהלים ציינו כי בית הספר קנה/שכפל חוברות נוספות עבור המורים, ו-12 (16.2%) מנהלים ציינו כי שוכפלו חלקים מן החוברות. 2 (2.7%) מנהלים ציינו כי בבית ספרם רכשו מורים חוברות נוספות מכיסם.

מספר החוברות שנקנו/שוכפלו לפי דיווחי המנהלים ($N = 62$): 27 (42.8%) מנהלים קנו או שכפלו בין 1 ל-10 חוברות, 25 (39.7%) מנהלים קנו או שכפלו בין 11 ל-20 חוברות, ו-11 (17.5%) מנהלים קנו או שכפלו יותר מ-20 חוברות. סך כל חוברות התכנית שנוספו למערכת היה 873, כלומר בממוצע הוסיף מנהל כל בית ספר (שדיווח כי קנה או שכפל חוברות נוספות, וגם דיווח על מספרן – סך הכול 63 מנהלים) כ-14 חוברות נוספות.

השגת חוברות נוספות לפי דיווחי רכזות המקצוע ($N = 80$): 3 (3.8%) רכזות מקצוע ציינו כי בבית הספר שבו הן מלמדות הסתפקו במספר החוברות הקיים. ב-74 בתי ספר (92.5%) הופצו חוברות נוספות שהושגו עבור בית הספר בדרכים שונות. 3 (3.8%) רכזות מקצוע ציינו שאינן יודעות אם נקנו או שוכפלו חוברות נוספות בבית הספר.

59 (79.7%) מתוך רכזות המקצוע שדיווחו כי בבתי הספר הופצו חוברות נוספות ציינו כי דרך ההפצה הייתה באמצעות קנייה או שכפול של חוברות נוספות. 28 (37.8%) רכזות מקצוע ציינו כי בבית הספר שוכפלו חלקים מהחוברת, ו-4 (4.4%) רכזות מקצוע ציינו כי המורות קנו חוברות על חשבונן (ניתן היה לענות יותר מתשובה אחת).

מספר החוברות שנקנו או שוכפלו בבית הספר לפי דיווחי רכזות המקצוע ($N = 46$): 26 (56.5%) רכזות מקצוע (מ-46 הרכזות שצינו את מספר החוברות שנקנו/שוכפלו מקצוע) ציינו, כי בית הספר קנה או שכפל 1-10 חוברות, 11 (23.9%) רכזות דיווחו כי בית הספר קנה או שכפל 11-20 חוברות, ו-9 (19.6%) רכזות מקצוע דיווחו כי בית הספר קנה או שכפל יותר מ-20 חוברות. סך כל חוברות התכנית שנוספו למערכת, שעליהן דיווחו רכזות המקצוע, היה 619.

חלוקת עותקי התכנית שנקנו או שוכפלו לפי דיווחי המנהלים: בלוח 2 מפורטת דרך חלוקת עותקי התכנית שנקנו או שוכפלו.

לוח 2: חלוקת עותקי התכנית שנקנו או שוכפלו לפי דיווחי המנהלים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	מקבלי חוברת התכנית N תשובות = 74, עונים = 62
37.1	23	מחנכים
27.4	17	כל המורים
19.4	12	מורי שפה/כישורי שפה
16.1	10	כל צוות בית הספר
6.5	4	מורה אחראי בכל שכבת גיל
4.8	4	רכזי מקצוע
4.8	3	מורים מקצועיים: מדעים, אנגלית
1.6	1	מדריכי התכנית

מלוח 2 עולה כי לפי דיווחי המנהלים שענו לשאלה זו (62 מתוך 90), הנהנים העיקריים מן החוברות הנוספות היו המחנכים (בכ-37% מבתי הספר שהשיגו חוברות נוספות), כלל המורים (בכ-27% מבתי הספר שהשיגו חוברות נוספות), המורים למקצועות השפה (בכ-19% מבתי הספר שהשיגו חוברות נוספות) וכל צוות בית הספר (בכ-16% מבתי הספר שהשיגו חוברות נוספות).

פרקים ספציפיים ששוכפלו לפי דיווחי רכזות המקצוע: בלוח 3 להלן מפורטים הפרקים הספציפיים ששוכפלו במקצת בתי הספר.

לוח 3: פרקים ספציפיים ששוכפלו לפי דיווחי רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	פרקים ספציפיים ששוכפלו N תשובות = 32, עונים = 22
72.7	16	הישגים נדרשים
45.5	10	עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות
9.1	2	לכל מורה החלק שרלוונטי לו
4.5	1	דוגמאות ליישום התכנית
4.5	1	מטרות החינוך הלשוני
4.5	1	הקדמה

מלוח 3 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (22 מתוך 80) הפרקים העיקריים ששוכפלו הם פרק ההישגים הנדרשים (כ-73% מהעונות שדיווחו על שכפול חלקים ספציפיים של התכנית החדשה) והפרק העוסק בעולמות שיח, סוגות ותת-סוגות (כ-46% מהעונות שדיווחו על שכפול חלקים ספציפיים של התכנית החדשה).

חלוקת פרקי התכנית ששוכפלו לפי דיווחי רכזות המקצוע: בלוח 4 להלן מפורטת דרך חלוקת פרקי התכנית ששוכפלו.

לוח 4: חלוקת פרקי התכנית ששוכפלו לפי דיווחי רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	חלוקת פרקי התכנית ששוכפלו N תשובות = 25, N עונים = 22
36.4	8	מחנכים
27.3	6	מורי שפה/כישורי שפה
13.6	3	מורים שאינם מחנכים
9.1	2	כל צוות בית הספר
9.1	2	כל שכבה/רכז שכבה
9.1	2	לפי בקשת המורה
4.5	1	כל המורים מלבד המורה לאנגלית
4.5	1	מורים מקצועיים

מלוח 4 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (22 מתוך 80), הנהנים העיקריים מן הפרקים המשוכפלים היו המחנכים (בכ-36% מבתי הספר שבהם שוכפלו פרקי התכנית), מורי השפה (בכ-27% מבתי הספר שבהם שוכפלו פרקי התכנית) ומורים נוספים, שאינם מחנכים (בכ-14% מבתי הספר שבהם שוכפלו פרקי התכנית).

אגף 2: מהי מידת ההיכרות *de* האנהליט, רכזות המקצוע והמורים עם התכנית הכתובה?

היכרות מנהלים עם התכנית הכתובה ($N = 90$): 49 מנהלים (54.4%) קראו את כל התכנית קריאה מעמיקה, 22 מנהלים (24.4%) קראו פרקים ממנה קריאה מעמיקה, 13 מנהלים (14.4%) עיינו בתכנית באופן שטחי בלבד, 5 מנהלים (5.6%) דיווחו שעדיין לא קראו את התכנית, ומנהל אחד (1.1%) קרא את הערות המורים על התכנית.

פרקי התכנית שנקראו באופן מעמיק על ידי המנהלים: בלוח 5 להלן מפורטות תשובות המנהלים שציינו כי קראו קריאה מעמיקה פרקים מהתכנית.

לוח 5: פרקי התכנית שנקראו באופן מעמיק לפי דיווחי המנהלים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	פרקי התכנית שנקראו באופן מעמיק N תשובות = 21, N עונים = 14
50.0	7	הישגים נדרשים
28.5	4	עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות
21.4	3	הנחות היסוד של התכנית
21.4	3	דוגמאות ליישום התכנית
13.3	2	רכיבי החינוך הלשוני
7.1	1	החינוך הלשוני בבית ספר היסודי
7.1	1	מטרות החינוך הלשוני

מלוח 5 עולה כי לפי דיווחי המנהלים שענו לשאלה זו (14 מתוך 90), הפרקים העיקריים שזכו לקריאה מעמיקה היו פרק ההישגים הנדרשים (כ-50% מהעונים), הפרק העוסק בעולמות שיח סוגות ותת-סוגות (כ-29% מהעונים), הפרק המפרט את הנחות היסוד של התכנית (כ-21% מהעונים) והפרק הכולל דוגמאות ליישום התכנית (כ-21% מהעונים).

נימוקי הבחירה של המנהלים בחלקים שנקראו לעומק ($N = 11$) [שאלה פתוחה]: מתוך המנהלים שציינו סיבה לבחירת החלקים שנקראו (11 מתוך 14), 4 מנהלים ציינו כי נבחרו החלקים השימושיים ביותר, 3 ציינו כי בעזרת החלקים שנבחרו הם מתכננים את תכנית הלימודים, 2 ציינו כי החלקים שנבחרו מעניינים אותם באופן אישי, ומנהל אחד ציין כי החלק שנקרא מתאים לחינוך הממלכתי-דתי. מנהל נוסף ציין כי החלקים שנקראו מהווים פרקי יסוד בחינוך לשוני.

היכרותן של רכזות מקצוע עם התכנית הכתובה ($N = 80$): 64 (80%) רכזות מקצוע קראו את כל התכנית קריאה מעמיקה, 14 (17.5%) רכזות מקצוע קראו פרקים ממנה קריאה מעמיקה, ושתי (2.5%) רכזות מקצוע עיינו בתכנית באופן שטחי.

פרקי התכנית שנקראו באופן מעמיק על ידי רכזות המקצוע: בלוח 6 להלן מפורטות תשובות רכזות המקצוע שציינו כי קראו קריאה מעמיקה פרקים מהתכנית.

לוח 6: פרקי התכנית שנקראו באופן מעמיק לפי דיווחי רכזות המקצוע

אחוז מתוך העונים	N	פרקי התכנית שנקראו באופן מעמיק N תשובות = 27, עונים = 14
64.3	9	עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות
57.1	8	הישגים נדרשים
21.4	3	הנחות היסוד של התכנית
14.3	2	רכיבי החינוך הלשוני
14.3	2	החינוך הלשוני בבית הספר היסודי
7.1	1	דוגמאות ליישום התכנית
7.1	1	מטרות החינוך הלשוני
7.1	1	סביבה לימודית מיטבית

מלוח 6 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (14 מתוך 80), הפרקים העיקריים שזכו לקריאה מעמיקה היו הפרק העוסק בעולמות שיח, סוגות ותת-סוגות (כ-64% מהעונות), פרק ההישגים הנדרשים (כ-57% מהעונות), והפרק המפרט את הנחות היסוד של התכנית (כ-21% מהעונות).

מודעות המורים לתכנית החדשה מנקודת הראות של רכזות המקצוע ($N = 80$): 47 (58.8%) רכזות מקצוע העריכו כי כל המורים בבית הספר מודעים לקיומה של תכנית לימודים חדשה בחינוך לשוני, 24 (30%) רכזות העריכו כי רוב המורים מודעים לקיומה, 3 (3.8%) רכזות ציינו כי כמחצית מהמורים מודעים לקיומה, ו-6 (7.5%) רכזות מקצוע ציינו כי רק חלק קטן מהמורים מודעים לקיומה של תכנית לימודים חדשה בחינוך לשוני.

היכרות המורים את התכנית החדשה מנקודת הראות של רכזות המקצוע ($N = 80$): 18 (22.5%) רכזות ציינו כי כל המורים בבית הספר מכירים את התכנית החדשה, 36 (45%) רכזות מקצוע העריכו כי רוב המורים מכירים את תכנית הלימודים החדשה, 17 (21.3%) רכזות העריכו כי כמחצית המורים מכירים את התכנית החדשה, ו-9 (11.3%) רכזות מקצוע דיווחו כי רק מורים מעטים מכירים את תכנית הלימודים החדשה.

היכרות המורים את התכנית החדשה ($N = 283$): 200 (70.7%) מורים דיווחו כי הם מכירים את תכנית הלימודים, 51 (18.0%) מורים ציינו כי היכרותם את התכנית חלקית, ו-32 (11.3%) מורים ציינו כי אינם מכירים את התכנית. ראוי לציין כי הללו לא המשיכו במילוי השאלון, ולכן השאלות המתייחסות לתכנית עצמה ולהשפעתה על בית הספר נגזרו ממדגם משיבים של 251 מורים בלבד (בכל שאלה מפורט גודל המדגם).

שאלה 3: כיצד? האנה-לית, רכזות המקצוע והמורים את התכנית החדשה?

היכרות המורים את התכנית הכתובה ($N = 247$): 6 (2.4%) מורים לא הכירו כלל את התכנית הכתובה, 37 (15.0%) מורים הכירו את התכנית הכתובה במידה מעטה, 144 (58.3%) מורים הכירו את התכנית הכתובה במידה רבה, ו-60 (24.3%) מורים הכירו את התכנית הכתובה במידה רבה מאוד.

דרכי החשיפה והלימוד של התכנית החדשה – מנהלים: בלוח 7 להלן מפורטות הדרכים שבאמצעותן נחשפו המנהלים לתכנית החדשה.

לוח 7: דרכי החשיפה לתכנית החדשה לפי דיווחי המנהלים

אחוז מתוך העונים	N	אופן החשיפה N תשובות = 238, N עונים = 90
66.7	60	השתתפות במפגשי פיקוח/מחוז
64.4	58	קריאת חוברת התכנית
53.3	48	השתתפות בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית הספר (ללא גורם חיצוני)
35.6	32	השתתפות בהשתלמות מחוץ לבית ספר
33.3	31	השתתפות בהשתלמות בבית ספר שהועברה על-ידי גורם חיצוני
4.4	4	עדיין לא נחשפתי לתכנית החדשה
5.6	5	מפגש אישי עם מנחה לאוריינות

מלוח 7 עולה כי הדרכים העיקריות שבאמצעותן נחשפה התכנית בפני המנהלים (כל המנהלים השיבו לשאלה זו) היו השתתפות במפגשי פיקוח/מחוז (כ-67% מהעונים), השתתפות בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית הספר (כ-53% מהעונים), השתתפות בהשתלמות מחוץ לבית הספר (כ-36% מהעונים) והשתתפות בהשתלמות שהועברה בבית הספר בידי גורם חיצוני (כ-33% מהעונים). כ-64% מהמנהלים ציינו כי קראו את חוברת התכנית שנשלחה אליהם.

השתתפות בהשתלמות מחוץ לבית הספר : 31 מתוך 32 המנהלים שדיווחו על השתלמות מחוץ לבית הספר ציינו בין הגופים מעבירי ההשתלמות את משרד החינוך: האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, הפיקוח והמחוז (באמצעות "פסגה") וכן ציינו את מט"ח. מספר המפגשים שעליהם דווח נע בין מפגש אחד ל-5 מפגשים. מנהל אחד ציין כי ההשתלמות הייתה בת 14 מפגשים.

השתתפות בהשתלמות שהועברה בבית הספר בידי גורם חיצוני: המנהלים שדיווחו על השתלמות בבית הספר שהועברה בידי גורם חיצוני ציינו בין הגופים מעבירי ההשתלמות את משרד החינוך: האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים (2 מנהלים), המחוז (15 מנהלים), הפיקוח (3 מנהלים), מט"ח (4 מנהלים), או שצינו את תחום ההתמחות של המדריכים ללא ציון השתייכות: מדריכת תכניות ושיטות (מנהל אחד), מדריכת אסטרטגיות למידה (מנהל אחד) מדריכה לשונית (4 מנהלים) ומדריכה פדגוגית (מנהל אחד).

תדירות המפגשים (הדיווח לפי תדירות או לפי מספר מפגשים): 2 מנהלים דיווחו על מפגשים שבועיים לאורך השנה, 2 מנהלים דיווחו על מפגשים בתדירות של פעם בשבועיים ו-4 מנהלים דיווחו על מפגש הנערך אחת לחודש. 4 מנהלים דיווחו על יותר מ-20 מפגשים, מנהל אחד דיווח על 10 מפגשים, מנהל אחד דיווח על 2 מפגשים, ו-3 מנהלים דיווחו על מפגש אחד.

השתתפות בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית ספר (ללא גורם חיצוני): תדירות המפגשים (הדיווח לפי תדירות או לפי מספר מפגשים): 11 מנהלים דיווחו על מפגשים שבועיים לאורך השנה, 8 מנהלים דיווחו על מפגשים אחת לשבועיים ובנוסף מפגשים מרוכזים. מנהל אחד דיווח על 20 מפגשים, 2 מנהלים דיווחו על 8 מפגשים, 5 מנהלים דיווחו על 4 מפגשים, 6 מנהלים דיווחו על 3 מפגשים, ו-2 מנהלים דיווחו על 2 מפגשים.

דרכי החשיפה והלימוד של התכנית החדשה – רכזות מקצוע: בלוח 8 להלן מפורטות הדרכים שבאמצעותן נחשפו רכזות המקצוע לתכנית החדשה.

לוח 8: דרכי חשיפתן של רכזות המקצוע לתכנית החדשה

אחוז מתוך העונים	N	אופן החשיפה N תשובות = 224, עונים = 80
80.0	64	קריאת חוברת התכנית
67.5	54	השתתפות בהשתלמות מחוץ לבית הספר
42.5	34	השתתפות במפגשי פיקוח/מחוז
41.3	33	השתתפות בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית הספר (ללא גורם חיצוני)
37.5	30	השתתפות בהשתלמות בבית הספר שהועברה על-ידי גורם חיצוני
3.8	3	אחר (פירוט בהמשך)

מלוח 8 עולה כי הדרכים העיקריות לחשיפת התכנית בפני רכזות המקצוע (כל רכזות המקצוע ענו לשאלה זו) היו: השתתפות בהשתלמות מחוץ לבית ספר (כ-68% מהעונות) השתתפות במפגשי פיקוח/מחוז (כ-43% מהעונות)², השתתפות בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית הספר, ללא גורם חיצוני (כ-41% מהעונות), והשתתפות בהשתלמות בבית הספר שהועברה בגורם חיצוני (כ-38% מהעונות). כ-80% מרכזות המקצוע ציינו כי קראו את חוברת התכנית.

חשיפה אחרת: הנחיה אישית של רכזות המקצוע על-ידי מדריכת אוריינות, לימוד משותף של חלק מהתכנית עם צוות מצומצם מבית הספר ועם מדריכה ממוסד החינוך ולימוד משותף של רכזות המקצוע העובדות בבית הספר (כל תשובה ניתנה על-ידי רכזות מקצוע אחר).

השתתפות בהשתלמות מחוץ לבית הספר: 39 מתוך רכזות המקצוע שדיווחו על השתתפותן בהשתלמות מחוץ לבית הספר ציינו בין הגופים מעבירי ההשתלמות את משרד החינוך (12 רכזות מקצוע), הפיקוח והמחוז, באמצעות "פסגה" (18 רכזות מקצוע), מט"ח (5 רכזות מקצוע) והפיקוח (4 רכזות מקצוע).

תדירות המפגשים (מחוץ לבית הספר), מספרם ומשכם (הדיווח לפי תדירות או לפי מספר מפגשים או לפי שעות לימוד): 4 רכזות מקצוע דיווחו על השתלמות של 3-28 שעות, 20 רכזות דיווחו על השתלמות של 56-84 שעות, ו-9 רכזות דיווחו על השתלמות שנמשכה יותר מ-112 שעות. 3 רכזות מקצוע דיווחו על מספר המפגשים שהשתלמות כללה (מפגש אחד, 2 מפגשים ו-18 מפגשים). 4 רכזות מקצוע דיווחו על מפגשים שוטפים במהלך השנה, 4 רכזות דיווחו על מפגשים דו-שבועיים, ורכזות מקצוע אחת דיווחה על מפגש חודשי.

השתתפות בהשתלמות שהועברה בבית הספר בידי גורם חיצוני: 28 מתוך רכזות המקצוע שדיווחו על השתלמות שהועברה בבית הספר על ידי גורם חיצוני ציינו בין הגופים מעבירי ההשתלמות את משרד החינוך: האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים (7 רכזות מקצוע), המחוז

² ייתכן שיש חפיפה בין דיווח על השתלמות לבין דיווח על מפגשי פיקוח/מחוז.

(7 רכזות מקצוע), הפיקוח (רכזת מקצוע אחת), מט"ח (6 רכזות מקצוע), או שצינו את תחום ההתמחות של המדריכים/מנחים ללא ציון השתייכות: מדריכת עברית (רכזת מקצוע אחת), מדריכת כישורי שפה (3 רכזות מקצוע), מדריכה ללא ציון התמחות (2 רכזות מקצוע) ויועץ אקדמי (רכזת מקצוע אחת).

תדירות המפגשים מספרם ומשכם (הדיווח לפי תדירות או לפי מספר מפגשים או לפי שעות לימוד): 7 רכזות מקצוע דיווחו על השתלמות בת פחות מ-10 שעות, 4 רכזות דיווחו על השתלמות בת 56 שעות, רכזת אחת דיווחה על השתלמות בת 28 שעות. 8 רכזות מקצוע דיווחו על פחות מ-10 מפגשים, 2 רכזות דיווחו על 10 מפגשים, ו-3 רכזות דיווחו על 20 מפגשים ויותר.

השתתפות בלימוד משותף עם צוות בית הספר: 10 רכזות מקצוע דיווחו על מספר השעות שכלל הלימוד המשותף עם צוות בית הספר: 7 רכזות דיווחו על פחות מ-10 שעות של לימוד, רכזת אחת דיווחה על 15 שעות ו-2 רכזות דיווחו על יותר מ-20 שעות של לימוד משותף. 22 רכזות דיווחו על מספר מפגשים שנכללו בלימוד המשותף: 16 דיווחו על פחות מ-10 מפגשים, ו-2 רכזות דיווחו על יותר מ-10 מפגשים. 4 רכזות דיווחו על מפגשים שוטפים לאורך כל השנה.

דרכי החשיפה והלימוד של התכנית החדשה – מורים³: בלוח 9 להלן מפורטות הדרכים שבאמצעותן נחשפו המורים לתכנית החדשה.

לוח 9: דרכי החשיפה של המורים לתכנית החדשה

אחוז מתוך העונים	N	דרכי חשיפה לתכנית החדשה N תשובות = 549, N עונים = 247
77.7	192	קריאת חוברת התכנית
42.9	106	השתתפות בהשתלמות בבית הספר שהועברה על-ידי גורם פנימי
36.0	89	השתתפות בהשתלמות בבית הספר שהועברה על-ידי גורם חיצוני
31.6	78	השתתפות בהשתלמות מחוץ לבית הספר
30.8	76	קבלת ליווי אישי בנושא התכנית
1.6	4	אחר: עבודה משותפת של צוות בית הספר
1.6	4	אחר: לימוד עצמי

מלוח 9 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (247 מתוך 251), הדרכים העיקריות שבאמצעותן נחשפה התכנית למורים היו השתתפות בהשתלמות בבית הספר שהועברה על-ידי גורם פנימי (כ-43% מהעונים), השתתפות בהשתלמות בבית הספר שהועברה בידי גורם חיצוני (כ-36% מהעונים), השתתפות בהשתלמות מחוץ לבית הספר (כ-32% מהעונים) וקבלת ליווי אישי בנושא התכנית (כ-31% מהעונים). כ-78% מהעונים ציינו כי קראו את חוברת התכנית.

³ מורים שדיווחו כי הם מכירים את התכנית, אלא אם כן צוין אחרת.

פעולות בית-ספריות לקראת יישום התכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע: בלוח 10 להלן מפורטות הדרכים שבהן למדו המורים את התכנית החדשה ונערכו לקראת יישומה.

לוח 10: לימוד והיערכות לקראת יישום התכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע

אחוז מתוך העונים	N	לימוד והיערכות לקראת יישום התכנית החדשה N תשובות = 270, N עונים = 80
75.0	60	ישיבות צוות
62.5	50	רכז המקצוע הכשיר את צוות בית הספר
55.0	44	ימי היערכות
53.8	43	צוות מבית הספר השתתף בהשתלמות מחוץ לבית הספר
47.5	38	צוות מבית הספר השתתף ביום עיון בנושא
41.3	33	גוף חיצוני העביר השתלמות/הדרכה בבית הספר
2.5	2	אין פעילות

מלוח 10 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע (כל רכזות המקצוע ענו לשאלה זו), בתי הספר למדו את התכנית ונערכו לקראת יישומה באמצעות עריכת ישיבות צוות שעסקו בנושא (כ-75% מהעונות), הכשרת צוות בית הספר באמצעות רכז המקצוע (כ-63% מהעונות), ימי היערכות שהוקדשו לנושא (כ-55% מהעונות), השתתפות של צוות מבית הספר בהשתלמות בנושא מחוץ לבית הספר (כ-54% מהעונות), השתתפות של צוות מבית הספר ביום עיון בנושא (כ-48% מהעונות) והעברת השתלמות לצוות בית הספר, בבית הספר, בידי גוף חיצוני (כ-41% מהעונות).

השתתפות צוות בית הספר בפעולות בית-ספריות לקראת יישום התכנית החדשה, לפי דיווחי רכזות המקצוע: בלוח 11 להלן מפורטים משתתפי הפעילויות שצוינו בלוח 10 לפי דיווחי רכזות המקצוע.

לוח 11: המשתתפים בלימוד והיערכות לקראת יישום התכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע ($N=58$) (באחוזים)

מחנכים	ימי היערכות	ישיבות צוות	הכשרה על-ידי רכז המקצוע	ימי עיון	השתלמות חיצונית	השתלמות בית-ספרית
77.3	79.3	85.7	31.4	38.1	75.9	
75.0	74.1	71.4	31.4	16.7	48.3	
75.0	79.3	100.00	91.4	88.1	72.4	
68.2	65.5	67.4	28.6	-	58.6	
61.4	65.5	69.4	22.9	14.3	55.2	

מלוח 11 עולה כי להערכת רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (58 מתוך 80), מחנכים למדו על התכנית החדשה בעיקר מתוך ההכשרות שהן העבירו (כ-86% מהעונות), מנהלי בתי הספר למדו על התכנית החדשה בעיקר מימי ההיערכות הבית-ספריים (כ-75% מהעונות), הן עצמן למדו על התכנית החדשה בעיקר מימי העיון שבהם הן השתתפו (כ-91% מהעונות), המורים המקצועיים למדו על התכנית החדשה בעיקר מימי ההיערכות הבית-ספריים (כ-68% מהעונות), והמורים ללשון למדו על התכנית החדשה בעיקר בהכשרות שהעבירו רכזות המקצוע (כ-69% מהעונות).

משתתפים נוספים בימי ההיערכות: מדריכה לאוריינות (כ-9% מהעונות שהשיבו לשאלה זו). משתתפים נוספים בישיבות צוות: מדריכה חיצונית (כ-5% מהעונות שהשיבו לשאלה זו), מורה לחינוך מיוחד (כ-3% מהעונות שהשיבו לשאלה זו). משתתפים נוספים בהכשרה על-ידי רכז המקצוע: מורת "שילוב" (כ-4% מהעונות שהשיבו לשאלה זו), מורים ממלאי מקום (כ-4% מהעונות שהשיבו לשאלה זו).

ב. תפיסות ועמדות של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים לגבי אפשרות היישום של התכנית החדשה

ake 4: *מהו קהל היעד של התכנית החדשה?*

קהל היעד של התכנית החדשה לדעת המנהלים: בלוח 12 להלן מפורט קהל היעד של התכנית, לדעת המנהלים.

לוח 12: קהל היעד של התכנית לדעת המנהלים [שאלה פתוחה]

קהל היעד של התכנית N תשובות = 116, N עונים = 83	N	אחוז מתוך העונים
כל המורים בבית הספר	48	57.8
כל צוות בית הספר	16	19.3
מחנכים	11	13.3
מורים לשפה/אוריינות/עברית	11	13.3
מנהלים	7	8.4
רכזי אוריינות	6	7.2
הורים	5	6.0
מורים מקצועיים	5	6.0
מדריכים	4	4.8
לא יודע	1	1.2
מורים לחינוך מיוחד	1	1.2
מפקחים	1	1.2

מלוח 12 עולה כי לדעת המנהלים שענו לשאלה זו (83 מתוך 90), קהל היעד העיקרי לתכנית החדשה הם כלל המורים בבית הספר (כ-58% מהעונים), כלל צוות בית הספר (כ-19% מהעונים), מחנכים (כ-13% מהעונים) ומורים לשפה/אוריינות/עברית (כ-13% מהעונים).

קהל היעד של התכנית החדשה לדעת רכזות המקצוע: בלוח 13 להלן מפורט קהל היעד של התכנית, לדעת רכזות המקצוע.

לוח 13: קהל היעד של התכנית לדעת רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

קהל היעד של התכנית N תשובות = 129, N עונים = 77	N	אחוז מתוך העונים
כל המורים בבית הספר	49	63.6
מנהלים	16	20.8
כל צוות בית הספר	12	15.6
מורים לשפה/אוריינות/עברית	10	13.0
מחנכים	9	11.7
רכזי אוריינות	8	10.4
מורים מקצועיים	6	7.8
מדריכי חינוך לשוני	5	6.5
מורים המלמדים מקצועות הומניים	3	3.9
מפקחים	2	2.6
הורים	2	2.6
סייעות	1	1.3
מורים לחינוך מיוחד	1	1.3
יועצת	1	1.3
אנשי חינוך ככלל	1	1.3
כל המורים פרט למתמטיקה	1	1.3
כל המורים פרט לאנגלית ולחשבון	1	1.3
מדריכים	1	1.3

מלוח 13 עולה כי לדעת רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (77 מתוך 80), קהל היעד העיקרי לתכנית החדשה הם כלל המורים בבית הספר (כ-64% מהעונות), מנהלים (כ-21% מהעונות), כלל צוות בית הספר (כ-16% מהעונות), מורים לשפה/אוריינות/עברית (כ-13% מהעונות) ומחנכים (כ-12% מהעונות).

אלף 5: מה צווייט להיות הקשיים והיתרונות של הפעלת התכנית החדשה במית הספר?

קשיים אפשריים ביישום התכנית – צפי מנהלים: בלוח 14 להלן מפורטים הקשיים הספציפיים שצופים המנהלים והעלולים להופיע במהלך יישום התכנית.

לוח 14: קשיים שעלולים להופיע במהלך יישום התכנית מנקודת הראות של המנהל [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	קשיים ביישום התכנית מנקודת הראות של המנהל N תשובות = 121, N עונים = 79
48.1	38	קשיים מערכתיים, לוגיסטיים ומקצועיים הנוגעים לבית הספר
22.8	18	קושי לענות על הצורך בהשתלמויות וליווי התכנית (כללי)
21.5	17	קושי להתמודד עם הצורך להקדיש זמן רב ללימוד התכנית
8.9	7	קושי להכשיר ולשלב את המורים המקצועיים
7.6	6	קושי בתקצוב (להדרכות, לאמצעי המחשה)
6.3	5	קושי לכתוב את התלב"ס בהתאמה לתכנית
3.8	3	אין בבית הספר צוות מיומן בתחום האוריינות (לצורך היישום)
3.8	3	מוטיבציה נמוכה של המורים מלהיחשף לתכנית, רתיעה
2.5	2	קושי להכשיר את כלל המורים לתכנית החדשה
2.51	2	קושי בשינוי התפיסה המקצועית של המורה
1.3	1	מורים ותיקים יתקשו להסתגל לתכנית החדשה
1.3	1	קושי להתאים את התכנית לצורכי בית הספר (ברבדים שונים)
1.3	1	הדרכת רכזת המקצוע אינה מספקת, יש צורך באיש מקצוע (לצורך ההכשרה)
1.3	1	קושי ביצירת עבודת צוות המתחייבת מן התכנית
1.3	1	חשש שלא כל המורים ילמדו באופן עקבי לפי התכנית החדשה
27.8	22	קשיים הנוגעים להוראת התכנית מנקודת הראות של המנהל
2.5	2	קושי לשלב את התכנית עם תחומי דעת אחרים
6.3	5	העדר חומרי לימוד
6.3	5	קושי ללמד כיתות גדולות והטרוגניות, הכוללות תלמידים עם קשיי למידה
5.1	4	התכנית עמוסה, מחייבת הכנה רבה
2.5	2	מספר שעות קטן מדי במערכת, לצורך הוראת התכנית
2.5	2	התכנית דורשת שינוי בדרכי ההוראה
1.3	1	ניתנה אוטונומיה רבה מדי בבחירת נושאי הלימוד לכל שכבת גיל
1.3	1	נדרש תיאום בהוראת הגילים השונים
1.3	1	קושי לקשר בין מיומנויות לתכנים
1.3	1	התכנית פתוחה מדי (לא ממוקדת)

לוח 14 (המשך)

אחוז מתוך העונים	<i>N</i>	קשיים ביישום התכנית מנקודת הראות של המנהל <i>N</i> תשובות = 121, <i>N</i> עונים = 79
38.0	30	קשיים הנוגעים להבנת התכנית מנקודת הראות של המנהל
3.8	3	ההגדרות והמושגים אינם ברורים (עולמות שיח, סוגות)
2.5	2	התכנית קשה להבנה, מסובכת, מורכבת
2.5	2	התכנית ברמה גבוהה מדי
2.5	2	שפת הטקסט אינה ברורה
1.3	1	המבנה הספירלי יוצר בלבול
1.3	1	קושי בזיהוי ההבדל בין התכנית החדשה לקודמת
3.8	3	קושי בהבנה והפנמה של התכנית
10.1	7	הערכה ובקרה
5.1	4	קושי בבקרה על ביצוע התכנית
2.5	2	מחסור בכלי הערכה לתכנית
1.3	1	קושי להעריך את נושא הכתיבה
8.9	7	אין קשיים

מלוח 14 עולה כי לדעת המנהלים שענו לשאלה זו (79 מתוך 90), הקשיים העיקריים שעלולים להופיע במהלך יישום התכנית הם קשיים מערכתיים, לוגיסטיים ומקצועיים הנוגעים לבית הספר (כ-48% מהעונים), קשיים הנוגעים להוראת התכנית (כ-28% מהעונים) קשיים הנוגעים להבנת התכנית (כ-38% מהעונים) וקשיים הנוגעים להערכת התכנית ולבקרה עליה (כ-10% מהעונים).

קשיים אפשריים ביישום התכנית החדשה – צפי רכזות מקצוע: בלוח 15 להלן מפורטת דעותיהן של רכזות המקצוע בנוגע לקשיים האפשריים הכרוכים ביישום התכנית החדשה.

**לוח 15: קשיים שעלולים להופיע במהלך יישום התכנית
מנקודת הראות של רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]**

אחוז מתוך העונים	N	קשיים שעשויים להיות למורים ביישום התכנית N תשובות = 131, N עונים = 64
40.6	26	קושי בהתמודדות עם התכנית
20.3	13	המורים צריכים להדביק פערי ידע, והם בעלי ידע לשוני לא מספק
14.1	9	חסר למורים ידע של המורים בתכנון ובכתיבת מטרות לימודיות ובבניית מאגר משימות
10.9	7	קושי להבין את התכנית (עקרונות, מושגים ומטרות), בעיקר למי שאינו מורה ללשון
9.4	6	קושי להתמודד עם הבנת הקשרים הפנימיים שיש בתכנית
29.7	19	קושי ליצור אינטגרציה של היבטים שונים של התכנית
23.4	15	קושי לבנות תכנית ספיראלית מדורגת שמשלבת את כל הרכיבים הנדרשים, כולל הישגים
9.4	6	קושי לשלב את התכנית במקצועות לא אורייניים (תורה, מדעים וגיאוגרפיה)
3.1	2	קושי ליצור אינטגרציה עם מבחנים חיצוניים קיימים, ותכניות עבודה קיימות
1.6	1	קושי ליצור אינטגרציה של התכנית עם הנחות יסוד-בית-ספריות
1.6	1	קונפליקט הקשור לכך שהעיסוק בקידום הקריאה והכתיבה יגזול זמן מתחום הידע של אותו מקצוע
29.7	19	קושי בהוראת התכנית
12.5	8	קושי בהוראת תכני התכנית (עקרונות, מושגים, נושאים)
9.4	6	קושי להעביר מהתאוריה שבחוברת לשיעור בכיתה, המורים "שבויים" בתחום התוכן והפעילויות ואינם מונחי מטרות כוללות בתחום השפה
6.3	4	קושי בתרגום ההישגים הנדרשים לפעילויות, בבניית כלי מדידה
4.7	3	קושי באיתור והכנת חומרים חדשים
1.6	1	קושי לעבוד לפי מיומנויות ולא לפי נושאים
25.0	16	קושי הנובע ממגרעות התכנית
6.3	4	בתכנית חסר פירוט, יש להרחיב בנושא כתיבה, סוגות (כולל קריטריון לבחירה) ובחלק הלשוני
4.7	3	התכנית מקיפה המון ואינה ממוקדת די, התכנית סובלת מריבוי של מטרות
4.7	3	חומרי הלימוד הקיימים אינם הולמים את התכנית, ללא ספרי לימוד המורים ילכו לאיבוד
3.1	2	התכנית קשה לקריאה ולהתמצאות
1.6	1	קושי בתפיסת הספירליות – בתחום המעברים משכבה לשכבה
1.6	1	מאחר שהחלוקה להישגים נדרשים היא זו שכבתית – קשה להבין מהם ההישגים הרלוונטיים לכל דרגת כיתה
1.6	1	קושי להתמודד עם הגישות של משרד החינוך שמשתנות באופן תדיר ומבלבלות את המורים
1.6	1	המבוא והנחות היסוד של התכנית כתובים בקודים

לוח 15 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	קשיים שעשויים להיות למורים ביישום התכנית N תשובות = 131, N עונים = 64
23.4	15	קושי מערכתי
12.5	8	לא יוקצו די משאבים להדרכה
7.8	5	העדר שיתוף פעולה מלא בין המורים (כולל המורים המקצועיים) בבניית תכנית שנתית וסביבה מיטבית
4.7	3	התכנית דורשת שינוי בתכנון הארגוני הבית-ספרי הכולל
4.7	3	לא יוקצו די שעות לצורך הוראת התכנית
1.6	1	העדר שיתוף פעולה של ההנהלה
1.6	1	אם לא תהייה אחידות והתלמידים לא ילמדו באותה גישה (בכל השיעורים) יתעורר קושי משמעותי
14.1	9	קושי רגשי
7.8	5	פחד משינוי, בלבול, תחושת איום
4.7	3	קיבעון של המורים בתכנית הלימודים הקודמת
3.1	2	חוסר מוטיבציה, שחיקה
3.1	2	למורים יש הרגשה שאין מה לחדש להם

מלוח 15 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (64 מתוך 80), הקשיים שעשויים להיות למורים ביישום התכנית החדשה הם אלה: קושי בהתמודדות עם התכנית (כ-41% מהעונות), קושי ליצור אינטגרציה של היבטים שונים של התכנית (כ-30% מהעונות), קושי בהוראת התכנית (כ-30% מהעונות), קושי הנובע ממגרעות התכנית (כ-25% מהעונות), קושי מערכתי (כ-23% מהעונות) וקושי רגשי בהסתגלות לתכנית החדשה (כ-14% מהעונות).

תרומה אפשרית של התכנית לשיפור החינוך הלשוני הכולל בבית הספר – צפי מנהלים ($N=90$):
 לשאלה בנושא תרומת התכנית החדשה לשיפור החינוך הלשוני הכולל בבית הספר ענו 73 (81.1%) מנהלים שהתכנית החדשה תתרום לשיפור החינוך הלשוני הכולל בבית הספר, 6 (6.7%) מנהלים ציינו שהתכנית אולי תתרום לשיפור החינוך הלשוני הכולל בבית הספר, 4 (4.4%) מנהלים סברו שהתכנית החדשה לא תתרום לשיפור החינוך הלשוני הכולל בבית הספר, ו-4 (4.4%) מנהלים אחרים אמרו שאינם יודעים אם התכנית החדשה תתרום לשיפור החינוך הלשוני הכולל בבית הספר, אם לאו. 3 (3.3%) מנהלים לא השיבו לשאלה זו.

לוח 16 להלן מפורטת התרומה המצופה של התכנית החדשה לשיפור החינוך הלשוני בבית הספר מנקודת הראות של המנהלים.

**לוח 16: התרומה המצופה של התכנית לשיפור החינוך הלשוני בבית הספר
לדעת המנהלים [שאלה פתוחה]**

אחוז מתוך העונים	N	התרומה המצופה של התכנית לשיפור החינוך הלשוני בבית הספר $N=112$, עונים = 70
58.6	41	מיקוד החינוך הלשוני מבחינת הלימוד, ההישגים והבקרה
51.4	36	התכנית מבנה, מגדירה וממקדת את הלימוד, מציבה יעדים ומועדים להשגתם
30.0	21	התכנית משפרת את מדידת ההישגים ומאפשרת בקרה נוחה על הישגי התלמידים
28.6	20	העשרת החינוך הלשוני (תחומים שונים)
20.0	14	התכנית מעשירה את תחום החינוך הלשוני בכלל ותורמת לשיפור השימוש בשפה
11.4	8	העשרה בתחום ניתוח טקסטים/סוגי טקסטים/חשיפה מסודרת לסוגות
8.6	6	תרומה בתחומים ספציפיים: תהליכי קריאה וכתובה, סוגי הבעה שונים, היכרות עם יוצרים ויצירות
2.9	2	התכנית מעמיקה את המודעות לשפה
10.0	7	פיתוח יכולתו המקצועית של המורה
11.4	8	התכנית הופכת את המורות למקצועיות, הדוגמאות הישימות מאפשרות להן לפעול באופן אוטונומי
7.1	5	התכנית משדרגת את ההוראה, תורמת אסטרטגיות למידה חדשות
4.3	3	התכנית מאווררת ומרעננת, מחדשת
7.1	5	השפעה מערכתית
4.3	3	התכנית מסייעת לבניית תכנית לימודים ופעילות בית-ספרית
4.3	3	התכנית יוצרת שפה אחידה ומודעות משותפת, בקרב המורים
2.9	2	התכנית יוצרת תואם ואינטגרטיביות בנלמד בבית הספר
1.4	1	הגדרת המטרות וחשיבותן מגבירה חשיבה ממוקדת מטרות גם במקצועות אחרים

מלוח 16 עולה כי המנהלים שענו לשאלה זו (70 מתוך 90) מצפים כי התכנית החדשה תסייע למיקוד החינוך הלשוני מבחינת הלימוד, ההישגים והבקרה (כ-59% מהעונים), להעשרה בתחום תוכני החינוך הלשוני (כ-29% מהעונים), לפיתוח יכולתו המקצועית של המורה (כ-10% מהעונים) ולהשפעה מערכתית (כ-7% מהעונים).

תרומת התכנית לשיפור תהליכי הוראה, למידה והערכה – צפי רכזות מקצוע: בלוח 17 להלן מפורטת דעתן של רכזות המקצוע על תרומת התכנית לשיפור תהליכי הוראה, למידה והערכה (הלי"ה).

לוח 17: התרומה המצופה של התכנית לשיפור תהליכי הוראה למידה והערכה (הל"ה) לפי דיווחי רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	תרומה לשיפור תהליכי הוראה (הל"ה) בחינוך הלשוני N תשובות = 107, N עונים = 60
88.3	53	מיקוד וארגון
43.3	26	התכנית יוצרת מיקוד נושאי ומבני
40.0	24	התכנית מדגישה ומאפשרת לעבוד לקראת מימוש ההישגים, השימוש במחוונים
18.3	11	התכנית מארגנת ומעבה את תכני התחום: סוגות, תת-סוגות, עולמות שיש, העשרת טקסטים, כתיבה, מיומנויות יסוד
16.7	10	התכנית מסייעת בבניית התלב"ס ובתכנון וריכוז העשייה הבית-ספרית בנושא לשון לפי גילים
10.0	6	התכנית מאפשרת נקודת מבט רוחבית ואינטגרציה בין המקצועות השונים, למידה משמעותית, עיסוק בתוכני לשון בכל תחומי הדעת
8.3	5	הנחות היסוד יוצרות מודעות לתחום הלשון, יש הגדרת מטרות
18.3	11	דרכי הוראה
16.7	10	התכנית מציעה איך ללמד (מציעה מגוון של פעילויות רבות ומעניינות), כלים ללמידה, דגמי הערכה חדשים
3.3	2	התכנית מאפשרת הוראה דיפרנציאלית על פי סביבת לימודים מיטבית
18.3	11	שיפור היכולת האישית
8.3	5	התכנית מאפשרת העשרת השפה בכתב ובעל פה, מגדירה שלבים בלימוד שפה, התכנית מתייחסת לשפה כאמצעי תקשורת בהקשר החברתי-תרבותי שבו חיים ופועלים
6.7	4	התכנית עשויה לתרום לטיפול דוברים, קוראים וכותבים פעילים וביקורתיים הרואים בשפה אמצעי ביטוי לזהות אישית ייחודית, תקשורת בין תלמידים ובין מורים לתלמידים, מקדמת כישורים שונים, עזרה למתקשים, כיתה הטרוגנית
6.7	4	הפיכת המורה למקצוען: ניכר קו אחר של חשיבה, ראייה אחרת של תפקיד המורה, המורה הופך להיות בעל ידע, מקצוען

מלוח 17 עולה כי לדעת רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (60 מתוך 80), התרומה לשיפור תהליכי הוראה נוגעת למיקוד וארגון ההוראה (כ-88% מהעונות), לדרכי ההוראה (כ-18% מהעונות) ולשיפור היכולת האישית (כ-18% מהעונות).

שאלה 6: האם אפשר ליישם את התכנית במית הספר? כיצד ניתן לפרש זאת באופן האיטמי?

הערכת המנהלים על האפשרות ליישם את התכנית החדשה בבית הספר: בלוח 18 להלן מפורטות דעות המנהלים בנוגע לאפשרות ליישם את תכנית הלימודים בבית הספר.

לוח 18: אפשרויות יישום התכנית בבית הספר לדעת המנהלים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	אפשרות יישום התכנית החדשה בבית הספר N תשובות = 108, N עונים = 77
71.4	55	היישום אפשרי (בעתיד)
35.1	27	היישום אפשרי (כללי)
14.3	11	היישום אפשרי, יש צורך בהדרכה וליווי
10.4	8	היישום אפשרי, יש צורך בהשקעה מעמיקה
10.4	8	היישום אפשרי, דרוש זמן להטמעת התכנית
3.9	3	היישום אפשרי, אם עובדים לפי נושאים
3.9	3	היישום אפשרי, על-ידי בניית תכנית בית-ספרית
5.2	4	היישום אפשרי, עם בניית כלי הערכה ובקרה
41.6	32	יישום נוכחי
31.2	24	התכנית מיושמת באופן חלקי (כללי)
5.2	4	התכנית מיושמת לפי שכבות גיל
5.2	4	מיושמים החלקים הרלוונטיים לבית הספר
1.3	1	התכנית מיושמת בבניית סביבה לימודית מיטבית
1.3	1	התכנית מיושמת בלימוד טקסטים מדעיים
1.3	1	יישום העיסוק בתקשורת בין-אישית לחינוך לשוני
1.3	1	מיושם שיתוף הפעולה עם מורים מקצועיים
1.3	1	הוקם צוות שפה
1.3	1	נבנו יחידות תוכן בהלימה לתכנית
7.8	6	היישום אינו אפשרי
7.8	6	התכנית קשה ליישום, לא את כולה ניתן ליישם

מלוח 18 עולה כי לדעת המנהלים שענו לשאלה זו (77 מתוך 90), כ-71% מהעונים סבורים כי עקרונית יישום התכנית החדשה אפשרי, אם כי מקצתם התנו זאת בהסתייעות בהדרכה וליווי (כ-14% מהעונים), ובהשקעת זמן ומאמץ (כ-10% מהעונים). כ-42% מהעונים דיווחו על הדרכים שבהן התכנית כבר מיושמת בפועל בבית ספרם וכ-8% מהעונים ציינו כי התכנית קשה ליישום וכי לא את כולה ניתן לדעתם ליישם.

הצעותיהן של רכזות המקצוע ליישום מיטבי של התכנית החדשה בבית הספר: בלוח 19 להלן מפורטת דעתן של רכזות המקצוע בנוגע לדרך הטובה ביותר ליישום התכנית החדשה בבית הספר (הצעות אלה ניתנו טרם יישום התכנית או לאחר יישום חלקי).

לוח 19: הצעות ליישום מיטבי של התכנית בבית הספר לדעת רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	הצעות ליישום מיטבי N תשובות = 160, N עונים = 74
54.1	40	יישום בסיוע הדרכה
29.7	22	הדרכה/הנחיה צמודה ואינטנסיבית, ליווי לאורך השנה
28.4	21	השתלמויות/קורסים פונקציונליים ללמידה והטמעת התכנית וליישום התכנית
5.4	4	הדרכה לפי שכבות גיל, כיתות מעקב
5.4	4	סיוע אישי, התאמה לצרכי המורים
1.4	1	מפגשים עירוניים של הרכזים הבית ספריים
1.4	1	מפגשים שוטפים של צוות המורים עם הרכז
35.1	26	יישום מתוך שיתוף
31.1	23	למידה משותפת של צוות המורים (חדר מורים לומד) חשיפת התכנית לכולם
5.4	4	עבודה בצוותים קטנים, צוותי עבודה לנושאים ספציפיים
4.1	3	שיתוף המורות המקצועיות ביישום התכנית
2.7	2	לאפשר החלטה משותפת לגבי רכיבי התכנית שיש ליישם ולגבי סדרי הקדימויות
1.4	1	יישום בצורת מניפה (השתלמויות חיצוניות של מספר מורים שמעבירים את המידע לצוותי מורים נוספים)
1.4	1	למידת עמיתים – מורים נכנסים לכיתות עמיתים
33.8	25	הפעלת אסטרטגיות של יישום הנוגעות לתוכני התכנית
9.5	7	התנסות בבניית יחידות לימוד/הוראה שלמות על-פי התכנית החדשה עקרונית וההישגים המצופים
6.8	5	יישום ספירלי
5.4	4	יישום הדרגתי, הימנעות מלחץ ליישם בבת אחת
2.7	2	יישום שכבתי
2.7	2	מיפוי התכנית – מה ללמד ומה לא
2.7	2	מיקוד זמן ותוכן: להוריד פרויקטים אחרים הנערכים בבית הספר לטובת התכנית החדשה
2.7	2	התעקשות על שימוש רציף בתכנית והפיכתה לכלי עבודה יומיומי
2.7	2	לימוד ויישום של חלקי התכנית כיחידות קטנות ונפרדות
2.7	2	הדגמת שיעורי חינוך לשוני לפי התכנית וקיום דיונים
29.7	22	יישום באמצעות תכנית הלימודים הבית-ספרית
28.4	21	עדכון של התלב"ס על-פי עקרונות התכנית וההישגים הנדרשים.
4.1	3	בניית תכניות הוראה מערכתיות לטווח הקצר והארוך
12.2	9	יישום באמצעות בקרה
9.5	7	בניית מערכת בקרה, מדידה והערכה
2.7	2	הדגשה של מודעות המורים להישגים הנדרשים
5.4	4	יישום בעזרת אינטגרציה

לוח 19 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	הצעות ליישום מיטבי N תשובות = 160, N עונים = 74
4.1	3	אינטגרציה בין מקצועות שונים בזיקה למיומנויות שמקנה התכנית
1.4	1	אינטגרציה של עקרונות התכנית בפדגוגיה הבית-ספרית
1.4	1	נקודת המוצא היא העשייה הבית-ספרית – יישום התכנית בזיקה להישגים שמבחינים בית-ספריים הראו שיש לשפר
5.4	4	יישום באמצעות פרויקטים מיוחדים
2.7	2	בניית מונחון בית ספרי המאפשר שפה מקצועית וברורה המאפשרת דיאלוג בנושאי החינוך הלשוני
1.4	1	הקמת מרכזי למידה
1.4	1	תכנון פרויקטים מיוחדים בזיקה להישגים הנדרשים
4.1	3	יישום באמצעות ניצול נכון של משאבים
2.7	2	ניצול אפקטיבי ויעיל של משאבי זמן ותקציב
1.4	1	רכישת התכנית לכל המורים בבית הספר

מלוח 19 עולה כי לדעת רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (74 מתוך 80), ההצעות העיקריות ליישום מיטבי של תכנית הלימודים החדשה היו אלה: יישום בסיוע הדרכה (כ-54% מהעונות), יישום מתוך שיתוף (כ-35% מהעונות), הפעלת אסטרטגיות של יישום הנוגעות לתוכני התכנית (כ-34% מהעונים), יישום באמצעות תכנית הלימודים הבית-ספרית (כ-30% מהעונות), יישום באמצעות בקרה (כ-12% מהעונות), יישום בעזרת אינטגרציה (כ-5% מהעונות) יישום באמצעות פרויקטים מיוחדים (כ-5% מהעונות) ויישום באמצעות ניצול נכון של משאבים (כ-4% מהעונות).

הצעותיהן של רכזות המקצוע למדדי יישום מיטבי של התכנית החדשה בבית הספר: בלוח 20 להלן מפורטת דעתן של רכזות המקצוע בנוגע למדד ליישום מיטבי של התכנית החדשה (הצעות למדדים אלה ניתנו טרם יישום התכנית או לאחר יישום חלקי).

לוח 20: מדדים ליישום מיטבי של התכנית בבית הספר לדעת רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	מדד ליישום מיטבי של התכנית החדשה N תשובות = 137, N עונים = 78
49.3	38	תכנון הלימודים
35.9	28	בניית תכנית לימודים/תכנית עבודה שנתית בהתאמה לתכנית החדשה ובהתאמה לצורכי בית הספר
3.8	5	התחשבות בהישגים הנדרשים המוצעים בתכנית בזמן תכנון ההוראה
3.8	3	שימוש בתכנית לבניית תכנית הוראה כיתתית
3.8	3	בנייה ספירלית של נושאים בחינוך לשוני לכל שכבות הגיל ודרגות הכיתה
1.3	1	מידת שילוב התכנית בתכניות לימודים קיימות

לוח 20 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	מדד ליישום מיטבי של התכנית החדשה N תשובות = 137, N עונים = 78
1.3	1	התייחסות לתכנית הלימודים בפריסת התכנית השבועית או הנושאית
1.3	1	יישום התכנית בתכנון הלימודים היומיומי
36.0	28	הערכת ההישגים
15.4	12	קידום ההישגים הלימודיים הנדרשים בכל תחומי הדעת הנלמדים
12.8	10	שיפור בתוצאות המיצ"ב ובתוצאות של מבחנים אחרים הנהוגים במערכת החינוך
2.6	2	שיפור הישגים בתחום השפה
1.3	1	שיפור יכולתם של התלמידים להתבטא בכתב
1.3	1	שיפור יכולתם של התלמידים להתמודד עם טקסטים באופן עצמאי
1.3	1	בניית תלקיטי עבודה של התלמידים בכל שכבות הגיל
1.3	1	העלאת ההישגים הלימודיים בכל המקצועות תלויי השפה
1.3	1	יותר מ-20% מהתלמידים ישיגו את המצופה מהם
1.3	1	התלמידים יצליחו בכל אחת משלוש "התחנות" המגדירות את רכיבי החינוך הלשוני
28.0	22	בקרה ומשוב
11.5	9	הערכה ומדידה של השגת הנדרש (כללי)
7.7	6	עריכת בקרה תקופתית של הישגי התלמידים, פעמיים או שלוש במהלך השנה
3.8	3	קבלת משוב מהמורים, גם במרכזי למידה
2.6	2	עריכת מיפויים כיתתיים בהתאמה לתכנית החדשה
2.6	2	אבחונים פרטניים לפי המדדים בתכנית
1.3	1	בחינת המורים לפי המדדים בתכנית
1.3	1	רפלקציה על תהליך היישום
16.0	12	דיאלוג בין מורים בזיקה לתכנית
7.7	6	שיח משותף ושפה משותפת של כל הצוות (כולל מורים מקצועיים)
7.7	6	דיאלוג והתייעצות בין מורים בנוגע לתכנית
1.3	1	עבודה עצמאית ומשותפת של מורים בתכנון יחידות הלימוד, הסתמכות מעטה על גורמים חיצוניים (המחוז)
10.7	8	"חיבור" מתמיד של המורה לתכנית
5.1	4	שימוש מרבי וצמוד בתכנית במהלך ההוראה השוטפת
2.6	2	יכולת של המורה להצביע על מקומות בתכנית עבור כל פעילות שהוא עושה בכיתה, "חיבור" מתמיד לתכנית
1.3	1	צורך ורצון של המורה ללמוד את התכנית וליישם אותה בכיתתו
1.3	1	יכולת של המורה להתמודד עם שונות בין תלמידים בזיקה לתכנית
10.7	8	יישום חלקים ספציפיים של התכנית
3.8	3	התייחסות לסביבת הלמידה
2.6	2	אינטגרציה של אסטרטגיות הלמידה המופיעות בתכנית (בינן לבין עצמן)

לוח 20 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	מדד ליישום מיטבי של התכנית החדשה $N=137$, עונים = 78
1.3	1	רמות קריאה של טקסטים
1.3	1	בחירת משימות על-פי עולמות שיח
1.3	1	הוראת שיעורים משמעותיים ואפקטיביים בתחום השפה
1.3	1	מהטקסט אל הלשון ולהיפך
10.7	8	שינוי מערכתי בזיקה לתכנית
2.6	2	שינוי בתרבות החשיבה הבית-ספרית, מכוונות להצלחה של כיתות שלומדות לפי התכנית
2.6	2	התייחסות של כלל המורים בבית הספר לכתיבה, קריאה ושיח
1.3	1	העמדת התכנית כאמירה בית-ספרית
1.3	1	יישום התכנית בכל מקצועות הלימוד
1.3	1	שיח מתמיד בין העשייה הבית-ספרית לעקרונות התכנית
1.3	1	הצבת מטרות ויעדים בית-ספריים בהתאמה לתכנית

מלוח 20 עולה כי לדעת רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (78 מתוך 80), מדדי היישום המיטבי של התכנית החדשה שהציעו רכזות התכנית היו תכנון הלימודים לפי התכנית (כ-49% מהעונות), הערכת ההישגים (כ-36% מהעונות), הפעלת בקרה ומשוב (כ-28% מהעונות), דיאלוג בין מורים בזיקה לתכנית (כ-16% מהעונות), "חיבור" מתמיד של המורה לתכנית (כ-11% מהעונות), יישום חלקים ספציפיים של התכנית (כ-11% מהעונות) ושינוי מערכתי בזיקה לתכנית (כ-11% מהעונות).

תפקיד פירוט ההישגים הנדרשים במכלול התכנית וביישומה – רכזות המקצוע: בלוח 21 להלן מוצגות דעותיהן של רכזות המקצוע על תפקיד פירוט ההישגים הנדרשים במכלול התכנית וביישומה.

**לוח 21: תפקיד פירוט ההישגים הנדרשים במכלול התכנית וביישומה
לדעת רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]**

אחוז מתוך העונים	N	תפקיד ההישגים הנדרשים במכלול התכנית וביישומה $N=85$, עונים = 56
96.4	54	מיקוד לימודי ומתודי
50.0	28	ההישגים הנדרשים בחינוך הלשוני מהווים את התשתית האוריינית של כל תלמיד: "ללא קביעת הישגים, התכנית תלושה"
35.7	20	ההישגים הנדרשים מסייעים למורה למקד את עבודתו: במה להתמקד, על מה לדלג, למה לשאוף
26.8	15	ההישגים הנדרשים מסייעים בבניית תכנית עבודה מסודרת ומפורטת, במקצועות השונים
5.4	3	פירוט ההישגים הנדרשים מסייע במיוחד למיקוד הלמידה של אוכלוסיות מיוחדות ותלמידים מתקשים

לוח 21 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	תפקיד ההישגים הנדרשים במכלול התכנית וביישומה N תשובות = 85, N עונים = 56
5.4	3	ההישגים הנדרשים עונים על הצורך של המורה להתאים עצמו לדרישות המערכת
5.4	3	ההישגים הנדרשים יוצרים בסיס אחיד ומשותף לכל המערכת
3.6	2	ההישגים הנדרשים מקנים לתכנית פן יישומי
1.8	1	ההישגים הנדרשים מסייעים בכתיבת מערכי שיעור פרטניים
1.8	1	ההישגים הנדרשים מסייעים לבנות אבחונים על-פי ההישגים הנדרשים
1.8	1	ההישגים הנדרשים מאפשרים התמקדות בנושאים הנדרשים לכל שכבת גיל
10.7	6	ההיבט הערכי
3.6	2	הגדרת ההישגים משדרת מסר של מחויבות ואחריות
1.8	1	הידיעה מה נדרש והחתימה לקראתו מביאה לצמצום פערים בין תלמידים
1.8	1	ההישגים הנדרשים מאפשרים התקדמות שוויונית לכל מורה: כל מורה מכל תחום בבית הספר יכול להבין את משמעותם של ההישגים וליישם ללמידה בכל תחומי הדעת
1.8	1	ההישגים הנדרשים מביאים למודעותו של המורה את היעד הסופי של מיהו הבוגר הרצוי
1.8	1	ההישגים הנדרשים מסייעים לבניית לומד עצמאי
3.6	2	הצעות בנוגע להישגים
1.8	1	רצוי לכלול בתכנית טווח מינימום ומקסימום של ההישגים הנדרשים על מנת לבנות תכנית דיפרנציאלית
1.8	1	רצוי לכלול בתכנית את ההישגים הנדרשים גם לגבי יחידות לימוד קטנות

מלוח 21 עולה כי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (56 מתוך 80) רואות את תפקידם של ההישגים הנדרשים במיקוד לימודי ומתודי (כ-96% מהעונות) ובהיבט הערכי (כ-11% מהעונות).

הפרעות אפשריות ליישום מיטבי של התכנית החדשה – רכזות המקצוע: בלוח 22 להלן מפורטת דעתן של רכזות המקצוע בנוגע להפרעות אפשריות ליישום מיטבי של התכנית החדשה בבית הספר.

**לוח 22: הפרעות אפשריות ליישום מיטבי של התכנית החדשה
לדעת רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]**

אחוז מתוך העונים	N	הפרעות אפשריות ליישום מיטבי של התכנית N תשובות = 50, N עונים = 33
48.5	16	העדר מוטיבציה בקרב המורים
33.3	11	חוסר מוטיבציה/מוטיבציה חלקית של הצוות. הסיבות: מעוגנים במקצועות אחרים, פחד משינוי, אי רצון לקחת אחריות
12.1	4	קיבעון של המורים בדרכי עבודה הוראה מוכרות
3.0	1	ביקורת של המורים על התכנית
3.0	1	חוסר רצון של המורים להתעמק בתכנית

לוח 22 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	הפרעות אפשריות ליישום מיטבי של התכנית N תשובות = 50, N עונים = 33
3.0	1	העדר זיקה משמעותית של המורים לתכנית
30.3	10	העדר תמיכה בית-ספרית
21.2	7	העדר הדרכה וליווי, המורה יתקשה לעבוד לבד
15.2	5	העדר הקצאת משאבים לתהליך ההטמעה (כולל חוברות למורים)
3.0	1	העדר עידוד של המורים על ידי המערכת, תחושת בדידות
27.3	9	עומס יתר ולחץ
15.2	5	אין די שעות ליישום הוראת התכנית
9.1	3	לחץ הנובע מעומס בתכניות לימוד חדשות שזו אחת מהן, ומהצורך להכין את התלמידים למבחנים חיצוניים שנערכים לכיתות ד ו-ה בסוף שנת הלימודים
3.0	1	תכנון יחידת הוראה דורשת זמן רב שאינו זמין למורים
3.0	1	דחיית יישום התכנית בשל אילוצים מערכתיים
15.2	5	קשיים הנוגעים לתכנית
9.1	3	קושי של המורים ליצור אינטגרציה בין התכנית למקצועות שאינם לשוניים
6.1	2	העדר מקראות וספרי לימוד המותאמים לתכנית
12.1	4	אסטרטגיית יישום לא מתאימה
6.1	2	למידה תאורטית של התכנית ללא יישום מיידי
3.0	1	חוסר עקביות/שיטתיות/רציפות בלמידה ובהטמעה
3.0	1	הכנסת התכנית ללא הצגת הרציונל

מלוח 22 עולה כי לדעת רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (33 מתוך 80), ההפרעות האפשריות ליישום מיטבי של התכנית החדשה נגעו להעדר מוטיבציה בקרב המורים (כ-49% מהעונות), להעדר תמיכה בית-ספרית (כ-30% מהעונות), לעומס יתר ולחץ (כ-27% מהעונות), לקשיים הנוגעים לתכנית עצמה (כ-15% מהעונות) ולאסטרטגיית יישום לא מתאימה (כ-12% מהעונות).

הפרעות אפשריות ליישום מרבי של התכנית החדשה ברמה המערכתית לדעת המורים (N = 245):
 בפני המורים הוצגו מספר היבטים מרכזיים שלדעת רכזות המקצוע והמנהלים עלולים לעכב את יישום התכנית בבית הספר. בלוח 23 להלן מוצגת הערכת המורים בנוגע למידה שבה היבטים אלה יפריעו ליישום המרבי והמערכתי של התכנית החדשה, לדעתם. לשאלה זו לא נערכו עיבודים נוספים בשל מספר הפריטים הקטן.

לוח 23 : היבטים מפריעים ליישום מרבי של התכנית החדשה ברמה המערכתית לדעת המורים (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

ס"ת	ממוצע	N	4+5	1+2	יפריע במידה רבה מאוד 5	יפריע במידה רבה 4	יפריע במידה בינונית 3	יפריע במידה מעטה 2	כלל לא יפריע 1	הפרעה ליישום מרבי ברמה מערכתית
0.94	4.24	245	84.5	5.3	48.2	36.3	10.2	2.4	2.9	2. העדר תמיכה בית-ספרית (הדרכה, משאבים וכו')
0.88	4.13	242	78.1	5.0	40.5	37.6	16.9	4.5	0.4	3. עומס יתר ולחץ על המורים
1.01	3.89	242	70.2	10.7	31.4	38.8	19.0	8.7	2.1	4. קשיים הנוגעים לתכנית (אי-בהירות, קושי באינטגרציה וכו')
1.16	3.78	243	65.8	16.5	33.3	32.5	17.7	11.9	4.5	1. העדר מוטיבציה בקרב המורים (ביקורת, חשש משינוי וכו')
0.79	4.00	245	ממוצע הפרעה ליישום מרבי							

מלוח 23 עולה כי להערכת המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (245 מתוך 251), ההיבטים שהוצגו לפניהם עלולים להפריע ליישום מרבי של התכנית החדשה ברמה המערכתית במידה רבה (ממוצע 4.00 מתוך 5). ההיבט המפריע יותר הוא העדר תמיכה בית-ספרית (ממוצע 4.24 מתוך 5), וההיבט המפריע פחות הוא העדר מוטיבציה בקרב המורים (ממוצע 3.78 מתוך 5).

ג. חוות הדעת של מנהלים, רכזות מקצוע ומורים על התכנית החדשה

ake: ד: מהי חוות הדעת הכללית על מנהלים, רכזות מקצוע ואורים על התכנית?

חוות דעת כללית על התכנית החדשה – מנהלים: בלוח 24 להלן מפורטת דעתם של המנהלים על התכנית החדשה.

לוח 24: דעות המנהלים לגבי התכנית החדשה (על בסיס הערות נוספות) [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	דעה על התכנית (הערות נוספות) N תשובות = 47, N עונים = 37
70.3	23	הערות חיוביות
56.8	21	התכנית כתובה יפה, ברורה, מושקעת, ממוקדת, מציגה רצף למידה, חכמה וידידותית
8.1	3	התכנית עוזרת ביישום חזון בית ספר, מהווה את עוגן החיים המרכזי בבית הספר
5.4	2	התכנית מחייבת את המורים לתהליך עבודה, ולמחויבות כלפי לוח זמנים ברור
5.4	2	התכנית מעוררת ציפייה לשיפור הישגים
2.7	1	בעקבות יישום התכנית, בית הספר פתוח לנסות תכניות פרטניות נוספות

לוח 24 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	דעה על התכנית (הערות נוספות) N תשובות = 47, N עונים = 37
35.1	13	הערות ביקורתיות
18.5	7	חסרים משאבים : זמן, כסף, שעות, להדרכה
13.5	5	היבטים תוכניים : התכנית יוצרת בלבול, לא די אופרטיבית, לא מספיק מובנית וברורה, חסרות דוגמאות מעשיות, חסרים מחווני הערכה, התכנית לא מתייחסת לכיתה א ולחט"ב
5.4	2	נדרשים מפגשים נוספים להיכרות עבור המנהלים
2.7	1	נדרשות השתלמויות מסודרות על-ידי המשרד
18.1	3	אחר
5.4	2	שאלות : איך אפשר לעשות אינטגרציה עם חומרי למידה שאינם מותאמים בדיוק לתכנית, איך מערבים הורים
2.7	1	הצעות : כדאי לחשוף פרחי הוראה לתכנית, יש לחייב את המורים לצאת להשתלמויות

מלוח 24 עולה כי לפי המנהלים שענו לשאלה זו (37 מתוך 90), כ-70% מהעונים הביעו דעה חיובית על התכנית – הדעה השכיחה הייתה היותה ברורה, מושקעת ממוקדת חכמה וידידותית (כ-57% מהעונים). כ-35% מהעונים הביעו דעה ביקורתית על התכנית – הדעה השכיחה הייתה מחסור במשאבים ליישום התכנית (כ-19% מהעונים), וכ-8% מהעונים הציגו שאלות על יישום התכנית והצעות לשיפור דרכי היישום שלה.

חוות דעת כללית של רכזות המקצוע על התכנית החדשה: בלוח 25 להלן מפורטת דעתן של רכזות המקצוע על התכנית החדשה.

לוח 25: דעתן של רכזות המקצוע על התכנית החדשה [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	דעה על התכנית החדשה N תשובות = 209, N עונים = 71
95.8	68	הערות חיוביות
47.9	34	התכנית מקיפה ומעמיקה, נוגעת בכל רובדי השפה, מפורטת, מגוונת
39.4	28	התכנית ברורה/מובנת, גם הפן התאורטי גם הפן היישומי
38.0	27	התכנית מאורגנת, עניינית ממוקדת, מסודרת, אפשר להתייחס לתכנית באופן מודולרי
33.8	24	התכנית טובה/מצוינת/מעולה, מעניינת
11.3	8	התכנית לכידה, יש קשר בין חלקיה
11.3	8	התכנית ניתנת ליישום ברמת התכנון הכולל וברמת השוטף
8.5	6	התכנית מאתגרת, אינטליגנטית, מעוררת השראה, כל פעם מגלים בה דברים חדשים ומפתחים תובנות, היא מאפשרת לבית הספר לצמוח
8.5	6	התכנית מגדירה היטב מונחים ומושגים מרכזיים: סוגות, תת-סוגות ועולמות שיח וממיינת אותם, ישנה בתכנית התייחסות למושגים

לוח 25 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	דעה על התכנית החדשה N תשובות = 209, N עונים = 71
		אחידים שמקלים על העבודה
7.0	5	התכנית מציגה הישגים נדרשים ברורים למורה ולתלמיד
5.6	4	התכנית מאפשרת למורים להיות עצמאיים, מאפשרת אוטונומיה
4.2	3	התכנית מגדירה באופן ברור את הצרכים ומספקת מענה ללבטים
2.8	2	התכנית ידידותית
2.8	2	התכנית מציגה רציונל ערכי
1.4	1	הביבליוגרפיה חדשנית ועדכנית מאוד
1.4	1	התכנית רלוונטית, ואקטואלית
1.4	1	התכנית הכרחית להוראת תחום ונושא בבית הספר
42.3	30	הערות ביקורתיות
9.9	7	חסרה דוגמת תכנון המשלבת את עקרונות התכנית החדשה בהוראה מעשית
9.9	7	ללא הנחייה/הבהרה/הדרכה אין סיכוי ליישמה
9.9	7	תכנית מתאימה לאנשי מקצוע ולא למורה הפשוט, קשה למורה להתחבר לתכנית, התכנית לא ידידותית, קיים קושי בהבנת העקרונות והמטרות
8.5	6	ישנו קושי עם השפה המקצועית של התכנית, שפה מליצית גבוהה, לא ברורה, כתוב בקודים
7.0	5	נדרשת חלוקה ברורה לכיתות (הישגים נדרשים, סוגות), אין התייחסות לכיתה א
5.6	4	התכנית יוצרת עומס על התלמידים, עמוס מדי ליסודי, יש לדחות חלק לחט"ב
5.6	4	התכנית תאורטית מדי
4.2	3	מעמיסה על המורה! על המורה להדביק הרבה פערים כדי שיוכל ללמד את התכנית
4.2	3	קיימת בעייתיות בארגון המידע ובאינטגרציה בין החלקים של עולמות השיח סוגות ותת-סוגות
1.4	1	נחוץ מדרג שונה מבחינת ההישגים
1.4	1	התכנית נתונה לפרשנות
1.4	1	התכנית אינה נותנת מענה לילדים עם צרכים מיוחדים

מלוח 25 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (71 מתוך 80) בתחום ההערות החיוביות על התכנית (כ-96% מהעונות) – הדיווח השכיח היה היותה של התכנית מעמיקה, מקיפה, מפורטת ומגוונת (כ-48% מהעונות), ובתחום ההערות הביקורתיות על התכנית (כ-42% מהעונות) – הדיווח השכיח היה חוסר בדוגמת תכנון המשלבת את עקרונות התכנית החדשה בהוראה המעשית (כ-10% מהעונות).

חוות דעת כללית של המורים על התכנית החדשה: בלוח 26 להלן מפורטת דעתם הכללית של המורים על התכנית החדשה.

לוח 26 : דעתם של המורים על התכנית החדשה [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	דעה על התכנית החדשה N תשובות = 555, N עונים = 229
93.0	213	הערות חיוביות
55.9	128	התכנית ברורה, מעמיקה, מקיפה, מפורטת
25.8	59	התכנית רלוונטית לעולם הדעת של המקצוע ולצורכי ההוראה
17.9	41	התכנית בנויה היטב/מגובשת/מסודרת/מאורגנת
14.4	33	התכנית טובה/טובה מאוד/מעניינת/חשובה
13.5	31	התכנית מאפשרת עבודה לפי יעדים/הישגים
11.4	26	התכנית תורמת למורה/מסייעת לתפקוד ברמה גבוהה /להקניית משמעות למקצוע ולהוראה
11.4	26	התכנית ממוקדת
10.0	23	התכנית מבחינה בין שכבות גיל שונות
9.6	22	יתרון הספירליות
8.3	19	התכנית ישימה/נגישה
6.1	14	התכנית שמהדגש על השפה העברית/אוריינות/"התכנית הפכה לתנ"ך בעברית"
5.2	12	התכנית מאפשרת שיקול דעת/אוטונומיה למורה
4.4	10	דגש על עתיד/עכשוויות
4.4	10	התכנית מאפשרת נגיעה בכל תחומי הדעת
3.9	9	התכנית מגוונת
3.1	7	התכנית מתייחסת למיומנויות למידה כלליות
2.6	6	התכנית מביאה להישגים טובים
2.6	6	יש בתכנית לכידות גבוהה
1.3	3	התכנית מתייחסת לממד הערכי
0.4	1	התכנית חדשנית
26.2	60	הערות ביקורתיות
5.2	12	התכנית עמוסה מדי/מסורבלת/מעיקה
4.4	10	התכנית קשה ליישום ללא עזרה
3.9	9	התכנית דורשת השקעה עצמית רבה
3.1	7	התכנית אינה מפורטת די בעיקר בנושא הדוגמאות
3.1	7	התכנית אינה מתאימה לסל השעות שמוקצה לה
3.1	7	התכנית לא מחדשת
2.6	6	התכנית לא ברורה
1.7	4	חסר בתכנית פירוט לפי כיתות
0.9	2	התכנית קשה ליישום במקצועות אחרים
0.9	2	התכנית דורשת השתלמויות נוספות
0.9	2	יש חוסר הלימה בין פירוט הסוגות להישגים הנדרשים
0.4	1	חסרים אמצעי הערכה

מלוח 26 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (229 מתוך 251), בתחום ההערות החיוביות על התכנית (כ-93% מהעונים), ההערה השכיחה הייתה היותה של התכנית ברורה, מעמיקה, מקיפה ומפורטת (כ-56% מהעונים), ובתחום ההערות הביקורתיות על התכנית (כ-26% מהעונים), ההערה השכיחה הייתה היותה של התכנית עמוסה מדי/מסורבלת ומעיקה (כ-5% מהעונים).

שאלה 8: מהם יתרונות התכנית וחולשותיה? צד כמה היא שימושית לצבואת רכזות המקצוע והמורים? כמה היא שנה מקודמתה?

יתרונות התכנית החדשה לדעת המורים: בלוח 27 להלן מפורטת דעת המורים על יתרונות התכנית החדשה.

לוח 27: יתרונות התכנית החדשה לדעת המורים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	יתרונות התכנית החדשה N תשובות = 495, N עונים = 232
69.8	162	היבטים תוכניים
37.5	87	התכנית מפורטת, ברורה, ידידותית, מקיפה
29.3	68	התכנית מאפשרת לעבוד לקראת מימוש ההישגים/ כולל תכנון ויישום
9.5	22	התכנית מציעה דרכי יישום
7.8	18	התכנית כוללת היבטי שפה רבים ומעמיקים
3.9	9	התכנית מגוונת/כוללת חומרי למידה
3.0	7	התכנית מדגישה מיומנויות
0.4	1	התכנית מציעה דרכי הערכה שונות
0.4	1	התכנית מפיקה את המרב מטקסטים בתחום הלשוני
61.6	143	היבטים מבניים
31.9	74	התכנית בנויה היטב, מאורגנת, כוללת פירוט נושאים, אינטגרטיבית, לכידה
28.4	66	התכנית ממקדת, כוללת רצף לימודי, מדורגת, רואה את המכלול
13.8	32	התכנית מציעה היבט ספירלי
10.8	25	התכנית מבחינה בין שכבות גיל שונות
0.9	2	התכנית משלבת חינוך לשוני עם מקצועות אחרים
24.6	57	היבטים ערכיים
13.8	32	סיוע למורה: מבהירה איך ללמד ומה ללמד, מקנה כלים, מאתגרת, מאפשרת למורה לבחון את עצמו
6.6	15	שוויון ואחריות: יוצרת מסלול הישגי לכל ומקדמת את אחריות המורה והתלמיד
4.7	11	התכנית בונה שפה משותפת
2.2	5	התכנית מאפשרת למורה אוטונומיה ובחירה משמעותית, מאפשרת מרחב פעולה אישי
1.8	4	התכנית מקרבת לתרבות ולמסורת היהודית
6.0	14	רלוונטיות
4.7	11	התכנית רלוונטית לתחום הדעת ולעולמו של הילד
1.3	3	התכנית מכוונת את התלמיד לעתיד/עכשוויות
0.9	2	התכנית חדשנית

מלוח 27 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (232 מתוך 251), יתרונות התכנית נוגעים להיבטים תוכניים (כ-70% מהעונים) – ההיבט השכיח היה היותה של התכנית מפורטת, ברורה, מקיפה וידידותית (כ-38% מהעונים), להיבטים מבניים (כ-62% מהעונים) – ההיבט השכיח היה היותה של התכנית בנויה היטב, מאורגנת, אינטגרטיבית ולכידה (כ-32% מהעונים), להיבטים ערכיים (כ-25% מהעונים) – ההיבט השכיח היה תרומה למורה (כ-14% מהעונים) ולרלוונטיות של התכנית החדשה (כ-6% מהעונים).

חולשות התכנית החדשה לדעת המורים: בלוח 28 להלן מפורטת דעת המורים על חולשות התכנית החדשה.

לוח 28: חולשות התכנית החדשה לדעת המורים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	חולשות התכנית החדשה N תשובות = 301, N עונים = 214
81.0	173	היבטים תוכניים
20.6	44	התכנית לא מספיק מפורטת, אין די דוגמאות לתכנון וליישום
15.0	32	התכנית עמוסה, מתפרסת מדי, מקיפה מדי
13.1	28	חובת הדרכה וליווי – אי אפשר בלי!
9.8	21	חסרים חומרי לימוד מתאימים
8.9	19	התכנית קשה, מורכבת, לא ברורה, מסורבלת, אינה כלי יומיומי, לא ידידותית
8.9	19	חסרה התייחסות לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים, מתקשים, עולים
6.1	13	נושאים ספציפיים בעייתיים: הבנת הנקרא, סוגות, עולמות שיח, דקדוק
4.2	9	מושגים וטקסטים לא ברורים
4.2	9	התכנית לא מציעה דרכי הערכה
0.9	2	התכנית קשה לתלמידים (כללי)
23.1	49	היבטים מבניים/צורניים
8.9	19	דרושה חלוקת ההישגים הנדרשים לפי גיל ולא דו-שנתי
7.0	15	דרוש דירוג הישגים לרמות שונות (באותה שכבת גיל)
2.8	6	חסר קישור למקצועות כמו מתמטיקה
2.3	5	שפת התכנית גבוהה
0.5	1	חזרתיות
19.5	42	קשיי יישום
6.1	13	אין מספיק דגש על יישום, דורשת השקעה רבה, עובדת על-פי נושאים ולא על-פי מיומנויות
4.7	10	תיתכן פגיעה אפשרית בחוויה בגלל המיקוד במיומנויות, קושי בשילוב מקורות יהודיים.

לוח 28 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	חולשות התכנית החדשה N תשובות = 301, N עונים = 214
1.9	4	מחייב עבודת צוות
0.9	2	חוסר אוטונומיה של המורה, עבודה מכנית
0.5	1	אין כתובת לשאלות העולות מהתכנית
8.9	19	אין חולשות

מלוח 28 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (214 מתוך 251), חולשות התכנית החדשה נוגעות להיבטים תוכניים (כ-81% מהעונים) – ההיבט השכיח היה חוסר פירוט מספק ומיעוט דוגמאות לתכנון ויישום (כ-21% מהעונים), להיבטים מבניים/צורניים (כ-23% מהעונים) – ההיבט השכיח היה הצורך בהתייחסות מפורטת לכל שנות הלימוד בנפרד, בעיקר במדדי ההישגיות (כ-9% מהעונים) ולקשיי יישום (כ-20% מהעונים). כ-9% מהעונים ציינו שלדעתם אין חולשות לתכנית.

מידת השימושיות של נושאי התכנית לעבודת רכזות המקצוע: בלוח 29 להלן מפורטת הערכת רכזות המקצוע בנוגע לשימושיות של נושאי התכנית החדשה לעבודת המורה.

לוח 29: שימושיות נושאי התכנית לעבודת הרכז לחינוך לשוני לפי הערכת רכזות המקצוע (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

נושאים בחוברת	שימושי במידה מעטה או כלל לא 2+1	שימושי במידה בינונית 3	שימושי במידה רבה או רבה מאוד 5+4	מספר משיבים	ממוצע	ס"ת
1. מבוא, הנחות יסוד ומטרות	13.7	20.5	65.8	73	3.88	1.24
2. סביבה לימודית מיטבית	14.1	22.5	63.4	71	3.82	1.16
3. עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות	5.6	6.9	87.5	72	4.42	0.90
4. ידע לשוני	6.9	8.3	84.7	72	4.35	1.00
5. קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור	4.2	9.7	86.1	72	4.43	0.89
6. הישגים נדרשים	2.7	8.2	89.0	73	4.52	0.82
7. עקרונות תכנון	8.3	26.4	65.3	72	3.89	1.00
8. דוגמאות תכנון ויישום	6.9	25.0	68.1	72	4.08	1.00
9. ביבליוגרפיה	17.9	10.4	71.6	67	3.96	1.15
שימושיות כללי				73	4.18	0.55

מלוח 29 עולה כי לפי הערכה (המשוקללת) להערכת רכזות המקצוע שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (73 מתוך 80), נושאי התכנית יהיו שימושיים במידה רבה לעבודתן (ממוצע 4.18 מתוך 5), הפרק הישגים נדרשים הוערך כשימושי יותר מנושאים אחרים (ממוצע 4.52 מתוך 5), ופרק הסביבה הלימודית המיטבית הוערך כשימושי פחות מנושאים אחרים (ממוצע 3.82 מתוך 5).

בחינה של מידת השימושיות של נושאי התכנית לדעת רכזות המקצוע לפי משתני רקע: בלוח 30 להלן מפורטת הערכת רכזות המקצוע בנוגע לשימושיות של נושאי התכנית החדשה לעבודת המורה לפי משתני רקע (טווח הסולם: 1 = לא שימושי כלל, 2 = שימושי במידה מועטה, 3 = שימושי במידה בינונית, 4 = שימושי במידה רבה, 5 = שימושי במידה רבה מאוד).

לוח 30: ממוצעים וסטיות תקן של ציוני שימושיות הנושאים המוצגים בתכנית להערכת רכזות המקצוע ולפי משתני רקע

שימושיות			ממוצעים וסטיות תקן של ציוני שימושיות הנושאים המוצגים בתכנית לפי משתני רקע
ס"ת	ממוצע	N	
0.55	4.18	73	כלל המדגם
			פיקוח
0.62	4.17	54	חינוך ממלכתי
0.45	4.17	19	חינוך ממלכתי-דתי
			ותק בהוראה
0.50	4.36	12	ותק של עד עשר שנים
0.60	4.13	60	ותק של מעל עשר שנים
			השכלה
0.56	3.99	28	בוגר אוניברסיטה
0.62	4.12	20	מוסמך אוניברסיטה
0.52	4.36	16	בוגר מכללה/סמינר
			ארץ לידה
0.56	4.17	59	ילדות ישראל
0.70	4.12	11	עולות

מלוח 30 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע (73 מתוך 80), הקבוצה שבעיניה שימושיות הנושאים המוצגים בתכנית גבוהה יחסית הייתה קבוצת רכזות המקצוע בעלות ותק של עד 10 שנים (ממוצע 4.36 מתוך 5), והקבוצה שבעיניהן שימושיות הנושאים המוצגים בתכנית נמוכה יחסית הייתה קבוצת רכזות המקצוע בעלות תואר בוגר אוניברסיטה (ממוצע 3.99 מתוך 5).

קשר בין משתני הרקע של רכזות המקצוע לבין ציוני השימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית: הקשר בין משתני הרקע של רכזות המקצוע (פיקוח, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הערכת מידת השימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית נבדק

באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA). המבחן העלה כי הערכת מידת השימושיות של הנושאים לעבודתן של רכזות המקצוע אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהן (ראו נספח 2).

מידת השימושיות של נושאי התכנית לעבודת המורה: בלוח 31 להלן מוצגת דעת המורים בנוגע למידת השימושיות של הנושאים המוצגים בחוברת התכנית לעבודתם.

לוח 31: שימושיות נושאי התכנית לעבודת המורה לפי הערכת המורים (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

נושאים בחוברת	שימושי במידה מעטה או כלל לא 2+1	שימושי במידה בינונית 3	שימושי במידה רבה או רבה מאוד 5+4	מספר משיבים	ממוצע	ס"ת
1. מבוא, הנחות יסוד ומטרות	42.2	19.4	38.4	232	3.00	1.20
2. סביבה לימודית מיטבית	32.7	29.6	37.6	226	3.08	1.07
3. עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות	3.0	14.1	82.9	234	4.20	0.79
4. ידע לשוני	3.8	10.7	85.5	234	4.18	0.82
5. קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור	1.3	11.4	87.3	237	4.34	0.73
6. הישגים נדרשים	3.0	7.6	89.4	236	4.43	0.82
7. עקרונות תכנון	15.4	32.5	52.2	228	3.47	0.96
8. דוגמאות לתכנון וליישום	16.7	32.0	51.3	228	3.43	0.98
9. ביבליוגרפיה	55.4	26.3	18.3	224	2.39	1.17
ממוצע שימושיות				242	3.63	0.64

מלוח 31 עולה כי לפי ההערכה (המשוקללת) של המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (242 מתוך 251), נושאי התכנית יהיו שימושיים במידה בינונית עד רבה (ממוצע 3.63 מתוך 5). בכלל המדגם הוערך הנושא הישגים נדרשים כשימושי יותר מנושאים אחרים (ממוצע 4.43 מתוך 5), והביבליוגרפיה הוערכה כשימושית פחות מנושאים אחרים (ממוצע 2.39 מתוך 5).

אשר להערכת המורים את מידת השימושיות של התכנית בכללותה (כפריט אחד), ענו כ-55% מהמורים כי התכנית אינה שימושית כלל או שהיא שימושית במידה מעטה, כ-21% מהמורים ענו התכנית שימושית במידה בינונית, וכ-77% מהמורים ענו כי התכנית שימושית במידה רבה או רבה מאוד (ממוצע 3.64 מתוך 5).

מידת השימושיות של נושאי התכנית לפי משתני רקע: בלוח 32 להלן מוצגת דעת המורים בנוגע לשימושיות של הנושאים בחוברת התכנית לפי משתני רקע (טווח הסולם: 1 = לא שימושי כלל, 2 = שימושי במידה מעטה, 3 = שימושי במידה בינונית, 4 = שימושי במידה רבה, 5 = שימושי במידה רבה מאוד).

לוח 32 : ממוצעים וסטיות תקן של ציוני שימושיות הנושאים המוצגים בתכנית להערכת המורים לפי משתני רקע

שימושיות			ממוצעים וסטיות תקן של ציוני שימושיות הנושאים המוצגים בתכנית לפי משתני רקע
ס"ת	ממוצע	N	
0.64	3.63	242	כלל המדגם
			פיקוח
0.63	3.67	182	חינוך ממלכתי
0.67	3.52	60	חינוך ממלכתי-דתי
			מקצוע הוראה
0.66	3.50	64	מורה למקצועות העברית (שילובים שונים)
0.55	3.70	34	מורה שאינו מלמד את מקצועות העברית
			ותק בהוראה
0.61	3.66	38	ותק של עד שבע שנים
0.65	3.63	201	ותק של מעל שבע שנים
			השכלה ¹
0.58	3.95	49	בוגר אוניברסיטה
0.74	3.42	24	מוסמך אוניברסיטה
0.62	3.56	165	בוגר מכללה/סמינר
			ארץ לידה
0.64	3.64	200	ילידי ישראל
0.64	3.59	42	עולים

1. קיים הבדל מובהק בזיקה למשתנה ההשכלה.

מלוח 32 עולה כי לפי דיווחי המורים (242 מתוך 251), הקבוצה שבעיניה שימושיות הנושאים המוצגים בתכנית גבוהה יחסית הייתה קבוצת המורים בעלי תואר בוגר (ממוצע 3.95 מתוך 5), והקבוצות שבעיניהן שימושיות הנושאים המוצגים בתכנית נמוכה יחסית הייתה קבוצת המורים בעלי תואר מוסמך (ממוצע 3.42 מתוך 5).

קשר בין משתני הרקע של מורים לבין ציוני השימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית: הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הערכת מידת השימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן *t-test*. המבחנים העלו כי הערכת מידת השימושיות של הנושאים לעבודתן של רכזות המקצוע אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהן, למעט משתנה ההשכלה: מורים בעלי תואר בוגר סברו כי בממוצע, פרקי התכנית שימושיים עבור עבודתם יותר משסברו כך מורים בעלי תואר שני או בעלי תואר מסמינר/מכללה (ראו נספח 2).

מידת הרלוונטיות של התכנית החדשה למקצועות הוראה שונים – מורים: בלוח 33 להלן מופיעה הערכת המורים בנוגע למידת הרלוונטיות של התכנית החדשה למקצועות ההוראה בבית הספר היסודי.

לוח 33: רלוונטיות של התכנית החדשה למקצועות הוראה שונים לדעת המורים (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

ס"ת	ממוצע	N	4+5	1+2	רלוונטיות במידה רבה מאוד 5	רלוונטיות במידה רבה 4	רלוונטיות במידה בינונית 3	רלוונטיות במידה מעטה 2	כלל לא רלוונטיות 1	רלוונטיות של התכנית למקצועות הוראה שונים
0.47	4.75	242	98.3	0.0	76.4	21.9	1.7	0.0	0.0	1. ספרות
0.82	4.24	240	87.5	4.6	41.7	45.8	7.9	3.8	0.8	2. תנ"ך
1.03	4.14	214	85.0	7.9	42.1	43.0	7.0	2.8	5.1	4. היסטוריה
1.01	4.09	223	78.5	7.2	41.3	37.2	14.3	3.6	3.6	5. מולדת חברה ואזרחות
0.94	4.06	217	77.9	7.4	36.4	41.5	14.7	6.0	1.4	3. מדעים
1.18	3.47	173	52.6	17.9	21.4	31.2	29.5	9.2	8.7	6. טכנולוגיה
1.36	3.34	171	52.6	27.5	23.4	29.2	19.9	12.9	14.6	7. אנגלית
1.16	3.20	218	45.0	27.1	11.9	33.0	28.0	17.0	10.1	9. חשבון
1.21	3.06	183	39.3	32.8	12.0	27.3	27.9	20.2	12.6	8. אמנויות ומוזיקה
0.71	3.88	242	ממוצע רלוונטיות							

מלוח 33 עולה כי לדעת המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (242 מתוך 251), התכנית החדשה רלוונטית במידה בינונית עד רבה למקצועות ההוראה בבית הספר (ממוצע 3.88 מתוך 5). המקצועות העיקריים שלגביהם התכנית החדשה הוערכה כרלוונטית הם ספרות (ממוצע 4.75 מתוך 5), תנ"ך (ממוצע 4.24 מתוך 5) והיסטוריה (ממוצע 4.14 מתוך 5), והמקצועות העיקריים שלגביהם התכנית החדשה הוערכה כפחות רלוונטית הם אמנויות ומוזיקה (ממוצע 3.06 מתוך 5), חשבון (ממוצע 3.20 מתוך 5) ואנגלית (ממוצע 3.34 מתוך 5).

11 מורים ציינו מקצועות נוספים שאינם מופיעים ברשימה: שלושה מורים התייחסו למקצוע המחשבים: מורה אחד ציין כי התכנית רלוונטית במידה בינונית למחשבים, שני מורים ציינו כי התכנית רלוונטית למקצוע זה במידה רבה, ומורה אחד ציין כי התכנית רלוונטית למקצוע זה במידה רבה מאוד. שני מורים ציינו כי התכנית רלוונטית במידה בינונית ללימודי הסביבה / גיאוגרפיה. שני מורים ציינו כי התכנית רלוונטית במידה רבה לחינוך גופני. מורה אחד ציין כי התכנית רלוונטית במידה רבה מאוד לחגים. מורה אחד ציין כי התכנית רלוונטית במידה רבה מאוד למחול ומורה אחד ציין כי התכנית רלוונטית במידה רבה מאוד לכישורי חיים.

מקצועות שלגביהם התכנית החדשה אינה רלוונטית לדעת רכזות המקצוע: בלוח 34 להלן מפורטים מקצועות הלימוד הנתפסים בעיני רכזות המקצוע כמקצועות שתכנית הלימודים החדשה אינה רלוונטית עבורם.

לוח 34 : מקצועות שלגביהם התכנית החדשה אינה רלוונטית לדעת רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	מקצועות הלימוד שלגביהם התכנית אינה רלוונטית N תשובות = 57, N עונים = 33
69.7	23	חשבון/הנדסה
36.4	12	אנגלית
24.2	8	חינוך גופני
21.2	7	ציור/אמנות
12.1	4	מוזיקה
3.0	1	ריקודי עם
3.0	1	מולדת וחברה
3.0	1	דרמה

מלוח 34 עולה כי לפי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (33 מתוך 80), מקצועות הלימוד העיקריים שלגביהם התכנית החדשה אינה רלוונטית הם חשבון/הנדסה (כ-70% מהעונות), אנגלית (כ-36% מהעונות) וחינוך גופני (כ-24% מהעונות).

הבדלים בין התכנית החדשה לבין התכנית שקדמה לה לדעת המורים: בלוח 35 להלן מפורטים ההבדלים בין התכנית החדשה לתכנית הקודמת, בעיני המורים.

לוח 35 : הבדלים בין התכנית החדשה לבין התכנית שקדמה לה לדעת המורים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	במה שונה התכנית החדשה מקודמתה? N תשובות = 340, N עונים = 182
36.8	67	התכנית החדשה מסודרת, ממוקדת, קלה ליישמה, ההוראה מדויקת
33.5	61	חלוקת התכנית על-פי שכבות גיל ומיקוד של ההישגים הנדרשים
28.0	51	התכנית החדשה מפורטת ומקיפה, כוללת אוסף שיטתי של תחומי לימוד
25.3	46	חידושים תוכניים בתכנית החדשה : מתייחסת לארבע אופנויות השפה, הידע הלשוני מוטמע בתכנית, קידום ההבעה בעל-פה וההאזנה, דגש על סוגות
10.4	19	התכנית החדשה ספירלית
9.9	18	עובדים על התכנית החדשה באופן רחב ורב-תחומי, תפיסה הוליסטית של השפה, התכנית בנויה בצורה מערכתית

לוח 35 (המשך)

אחוז מתוך העונים	<i>N</i>	במה שונה התכנית החדשה מקודמתה? <i>N</i> תשובות = 340, <i>N</i> עונים = 182
3.8	7	התכנית החדשה רלוונטית, הנושאים לקוחים מחיי היום יום של התלמידים, עברית תקנית
3.8	7	התכנית החדשה מאפשרת אוטונומיה למורה
1.6	3	התכנית החדשה מדורגת, מראה את הרצף הרצוי
1.6	3	התכנית החדשה יוצרת אחידות כך שכולם עובדים על הישגים זהים
1.6	3	התכנית החדשה מציעה מגוון פעילויות ועוסקת במגוון של יוצרים מתחום הספרות הישראלית
1.6	3	התכנית החדשה מותאמת לנמענים שונים, התלמיד יכול לבטא את עצמו
1.6	3	התכנית החדשה אינה קלה ליישום, היא עמוסה, הדרישות גבוהות

מלוח 35 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (182 מתוך 251), ההבדלים העיקריים בין התכנית החדשה לקודמתה היו אלה: התכנית מסודרת, ממוקדת, קלה ליישום, ההוראה מדויקת (כ-37% מהעונים), חלוקת התכנית על-פי שכבות גיל ומיקוד של ההישגים הנדרשים (כ-24% מהעונים), התכנית מפורטת ומקיפה, כוללת אוסף שיטתי של תחומי לימוד (כ-28% מהעונים) והכללת חידושים תוכניים: התכנית מתייחסת לארבע אופנויות השפה, הידע הלשוני מוטמע בתכנית, ההבעה בעל-פה וההאזנה מקודמות ומושם דגש על סוגות (כ-25% מהעונים).

ד. היישום בפועל של התכנית החדשה בבתי הספר

איזה? באיזה צורה? בית הספר הישן? התכנית החדשה? תשס"ד-תשס"ה?

יישום התכנית החדשה בתשס"ד לפי דיווחי המנהלים ($N = 90$): 75 מנהלים (83.6%) דיווחו כי התכנית מיושמת השנה בבית ספרם. 8 מנהלים (8.9%) ציינו כי התכנית מיושמת בחלקה. 2 מנהלים (2.2%) ציינו כי הם נערכים ליישומה, 5 מנהלים (5.6%) דיווחו כי עדיין לא יישמו את התכנית בבית ספרם. חמשת המנהלים שציינו כי בשנת הלימודים תשס"ד לא יושמה התכנית בבית ספרם פירטו את הסיבות לכך: סדרי עדיפויות תקציביים, היכרות מועטה עם התכנית, העדר צוות מיומן דיו שיכול ליישם את התכנית, חוסר התאמה על רקע העובדה שבית הספר שייך לחינוך החרדי, הצוות עדיין לא למד את התכנית, התכנית נמצאת בשלב ההתאמות לבית הספר והעדר הדרכה. מתוך קבוצה זו, מנהל אחד מתכוון ליישם את התכנית בשנה הבאה, שני מנהלים אינם מתכוונים ליישמה כלל ומנהל אחד עדיין לא החליט מה יעשה בעניין זה.

יישום התכנית החדשה בתשס"ד לפי דיווחי רכזות המקצוע ($N = 80$): 62 (77.5%) רכזות מקצוע ציינו כי בבית הספר שבו הן מלמדות, התכנית מיושמת כבר משנת הלימודים תשס"ד, 11 (13.8) רכזות מקצוע ציינו כי היישום בבית הספר בשנה זו הנו חלקי בלבד (חלקים מהתכנית, חלק מהמורות), ו-7 (8.8%) רכזות מקצוע ציינו כי בשנה זו התכנית אינה מיושמת בבית הספר שבו הן מלמדות.

מתוך רכזות המקצוע שציינו כי התכנית החדשה אינה מיושמת בבית הספר שבו הן מלמדות, 3 ציינו כי הסיבה לאי-יישומה של התכנית היא חוסר היכרות מספיקה של בית הספר עם התכנית החדשה, 2 רכזות ציינו כי אין צוות מיומן דיו בבית הספר שיוכל ליישם את התכנית ו-2 רכזות נוספות ציינו כי הצוות נמצא עדיין בתהליכי למידה. סיבות נוספות שהועלו לאי-יישומה של התכנית כללו: בחירה של הנהלת בית הספר, העדר הדרכה והטענה כי בית הספר כבר מלמד ברוח התכנית ולכן אין לו צורך בה. מבין 7 הרכזות שציינו כי בשנת תשס"ד התכנית אינה מיושמת בבית ספרן, 5 דיווחו כי התכנית החדשה תיושם בשנת הלימודים הבאה ו-2 רכזות לא ידעו אם התכנית תיושם כבר בשנה הבאה.

יישום התכנית החדשה בתשס"ה לפי דיווחי המורים ($N = 283$): 201 (71.0%) מורים דיווחו כי התכנית מיושמת השנה בבית ספרם באופן מלא. 65 (23.0%) מורים ציינו כי התכנית מיושמת השנה בבית ספרם באופן חלקי, ו-3 (1.1%) מורים ציינו כי התכנית אינה מיושמת השנה בבית הספר שבו הם מלמדים. 14 מורים (4.9%) לא ידעו להשיב על שאלה זו.

תמונת מצב בית-ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה לפי דיווחי המורים ($N = 245$): בלוח 36 להלן מוצגת הערכת המורים בנוגע לתמונת המצב הבית-ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה בבית הספר. ניתוח גורמים שנערך ל-12 מתארי תמונת המצב הבית-ספרית לא העלה הבחנה תוכנית מובהקת בין הגורמים, אולם חלוקה תוכנית של הפריטים לשתי קבוצות – פעולות ותוצאות, העלתה מקדמי לכידות סבירים (פעולות: $\alpha = .74$, תוצאות: $\alpha = .84$). בלוח שלהלן סדר הפריטים בכל קבוצה אקראי.

לוח 36: תמונת מצב בית-ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה לפי דיווחי המורים (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

סיית	ממוצע	N	4+5	1+2	במידה רבה מאוד 5	במידה רבה 4	במידה בינונית 3	במידה מעטה 2	כלל לא 1	תמונת מצב בית-ספרית וכיתתית בעקבות יישום התכנית החדשה	
תיאור פעולות											
0.90	3.97	233	77.7	6.9	27.9	49.8	15.5	4.7	2.1	5. קיימת בבית הספר בקרה תקופתית על הישגי התלמידים בחינוך לשוני	
0.96	3.94	235	71.9	6.8	31.1	40.9	21.3	4.3	2.6	6. אני מבצעת מיפויים כיתתיים בהתאמה לתכנית החדשה	
0.91	3.92	235	77.4	7.7	25.1	52.3	14.9	5.1	2.6	1. אני מיישם/ת תכנית הוראה שכבתית בחינוך לשוני המותאמת לתכנית החדשה	
1.04	3.45	236	57.2	17.4	11.9	45.3	25.4	11.0	6.4	8. יש התייעצות והתדיינות בין המורים בנוגע להיבטים שונים של התכנית	
0.76	3.80	241									ממוצע פעולות

לוח 36 (המשך)

ס"ת	ממוצע	N	4+5	1+2	במידה רבה מאוד 5	במידה רבה 4	במידה בינונית 3	במידה מעטה 2	כלל לא 1	תמונת מצב בית-ספרית וכיתתית בעקבות יישום התכנית החדשה
										תיאור תוצאות
0.94	3.84	234	70.1	8.5	24.8	45.3	21.4	6.4	2.1	10. התכנית מהווה עמוד שדרה לתכניות הלימודים בבית הספר
1.04	3.70	233	65.7	14.2	21.9	43.8	20.2	10.7	3.4	7. התכנית יצרה "שפה משותפת" של רוב הצוות החינוכי בבית הספר בנושאי חינוך לשוני
0.68	3.68	233	61.4	3.0	9.4	51.9	35.6	3.0	0.0	4. לדעתי חל שיפור ביכולתם של התלמידים להתמודד עם טקסטים באופן עצמאי
0.75	3.65	231	58.4	4.3	11.3	47.2	37.2	3.9	0.4	3. לדעתי חל שיפור ביכולתם של התלמידים להתבטא בכתב
0.91	3.65	226	57.5	7.5	17.3	40.3	35.0	4.9	2.7	11. הוראת התכנית שיפרה את הישגי כמורה
0.78	3.60	234	58.5	6.4	9.4	49.1	35.0	5.1	1.3	2. לדעתי חל שיפור ביכולתם של התלמידים להתבטא בעל-פה
0.92	3.53	232	50.4	9.5	15.1	35.3	40.1	6.9	2.6	12. התכנית השפיעה על יצירת סביבה לימודית מיטבית לטיפוח החינוך הלשוני
0.96	3.32	225	44.0	20.0	10.2	33.8	36.0	17.8	2.2	9. התכנית מאפשרת להתמודד עם שונות בין תלמידים
0.62	3.61	241	ממוצע תוצאות							

מלוח 36 עולה כי לפי דיווחי המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (241 מתוך 251), הפעולה השכיחה יחסית שנעשתה בבית הספר בעקבות החלטה ליישם את התכנית החדשה הייתה ביצוע מיפויים כיתתיים בהתאמה לתכנית החדשה (ממוצע 3.94 מתוך 5), והתוצאה השכיחה יחסית (מתוך רשימת התוצאות שהובאו לפני המורים) שנעשתה בבית הספר בעקבות יישום התכנית החדשה הייתה הפיכתה של התכנית לעמוד שדרה של תכניות הלימודים בבית הספר (ממוצע 3.84 מתוך 5).

תמונת מצב בית-ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה, לפי דיווחי המורים לפי משתני רקע:
 בלוח 37 להלן מוצגת תמונת מצב בית-ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה לפי משתני רקע (טווח הסולם: 1 = כלל לא, 2 = במידה מעטה, 3 = במידה בינונית, 4 = במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד).

**לוח 37 : ממוצעים וסטיות תקן של תמונת מצב בית-ספרית בעקבות יישום התכנית
החדשה לפי דיווחי המורים ולפי משתני רקע**

תמונת מצב			ממוצעים וסטיות תקן של תמונת מצב בית-ספרית בעקבות יישום התכנית לפי פעולות ותוצאות ולפי משתני רקע
ס"ת	ממוצע	N	
0.61	3.67	243	כלל המדגם תמונת מצב
0.76	3.80	241	כלל המדגם פעולות
0.82	3.61	241	כלל המדגם תוצאות
פיקוח			
0.58	3.70	181	חינוך ממלכתי תמונת מצב
0.67	3.89	179	חינוך ממלכתי פעולות
0.61	3.62	179	חינוך ממלכתי תוצאות
0.70	3.56	62	חינוך ממלכתי-דתי תמונת מצב
0.92	3.53	62	חינוך ממלכתי-דתי פעולות
0.66	3.57	62	חינוך ממלכתי-דתי תוצאות
מקצוע ההוראה			
0.63	3.61	63	מורה למקצועות העברית (שילובים שונים) תמונת מצב
0.80	3.75	63	מורה למקצועות העברית (שילובים שונים) פעולות
0.67	3.54	63	מורה למקצועות העברית (שילובים שונים) תוצאות
0.53	3.69	42	מורה שאינו מלמד את מקצועות העברית תמונת מצב
0.61	3.84	41	מורה שאינו מלמד את מקצועות העברית פעולות
0.57	3.63	42	מורה שאינו מלמד את מקצועות העברית תוצאות
ותק בהוראה			
0.58	3.66	37	ותק של עד שבע שנים תמונת מצב
0.84	3.81	37	ותק של עד שבע שנים פעולות
0.59	3.60	37	ותק של עד שבע שנים תוצאות
0.62	3.67	202	ותק של מעל שבע שנים תמונת מצב
0.75	3.80	202	ותק של מעל שבע שנים פעולות
0.63	3.62	202	ותק של מעל שבע שנים תוצאות
השכלה			
0.53	3.82	50	בוגר אוניברסיטה תמונת מצב
0.63	4.04	50	בוגר אוניברסיטה פעולות
0.60	3.70	50	בוגר אוניברסיטה תוצאות
0.81	3.50	25	מוסמך אוניברסיטה תמונת מצב
0.83	3.62	25	מוסמך אוניברסיטה פעולות
0.91	3.44	24	מוסמך אוניברסיטה תוצאות
0.60	3.64	164	בוגר מכללה/סמינר תמונת מצב
0.78	3.75	162	בוגר מכללה/סמינר פעולות
0.58	3.60	163	בוגר מכללה/סמינר תוצאות

לוח 37 (המשך)

תמונת מצב			ממוצעים וסטיות תקן של תמונת מצב בית-ספרית בעקבות יישום התכנית לפי פעולות ותוצאות ולפי משתני רקע
ס"ת	ממוצע	N	
ארץ לידה			
0.60	3.68	202	ילידי ישראל תמונת מצב
0.75	3.80	202	ילידי ישראל פעולות
0.60	3.63	202	ילידי ישראל תוצאות
0.69	3.60	41	עולים תמונת מצב
0.82	3.80	40	עולים פעולות
0.70	3.50	41	עולים תוצאות

מלוח 37 עולה כי לפי דיווחי המורים (243 מתוך 251), הקבוצה שציינה שכיחות גבוהה יחסית של פעולות בעקבות יישום התכנית החדשה היא קבוצת המורים בעלי תואר בוגר (ממוצע 4.04 מתוך 5), והקבוצה שציינה שכיחות גבוהה יחסית של תוצאות בעקבות יישום התכנית החדשה אף היא קבוצת המורים בעלי תואר בוגר (ממוצע 3.70 מתוך 5).

קשר בין משתני הרקע של מורים לבין דיווחיהם על תמונת המצב הבית-ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה: הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין תמונת המצב הבית-ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן *t-test*. המבחנים העלו כי הערכת המורים את תמונת המצב הבית-ספרית בעקבות יישום התכנית אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהם (ראו נספח 2).

שאלה 10: מהו אופי יישום התכנית במית הספר, ומהן הפעולות הנעשות בו כזיקה לתכנית?

הגורם המוביל את יישום התכנית החדשה בבית הספר לפי דיווחי המורים: בלוח 38 להלן מפורטים בעלי התפקידים שהובילו (לבד או במשותף) את יישום התכנית החדשה.

לוח 38: הגורם המוביל את יישום התכנית בבית הספר לפי דיווחי המורים

אחוז מתוך העונים	N	הובלת התכנית בבית הספר N תשובות = 367, N עונים = 241
58.1	140	רכזת חינוך לשוני
39.8	96	מנהלת
35.3	85	מדריך בית-ספרי
6.2	15	רכזת השכבה
12.0	29	אחר: מדריכה חיצונית
0.8	2	אחר: לא היה מוביל

מלוח 38 עולה כי לדעת המורים שענו לשאלה זו (241 מתוך 251), המובילים העיקריים של יישום התכנית החדשה בבית הספר (לבד או במשותף) היו רכזות החינוך הלשוני (כ-58% מהעונים), המנהלים (כ-40% מהעונים) ומדריך בית-ספרי (כ-35% מהעונים).

מעורבות המנהל בלמידה וביישום של התכנית לפי דיווחי המנהלים: 39 (43.3%) מנהלים דיווחו על מעורבות רבה מאוד בלמידה וביישום התכנית בבית הספר, 28 (31.3%) מנהלים דיווחו על מעורבות רבה בלמידה וביישום התכנית בבית הספר, 14 (15.6%) דיווחו על מעורבות בינונית, 6 (6.7%) דיווחו על מעורבות נמוכה ו-3 (3.3%) מנהלים דיווחו שאינם מעורבים כלל בלמידה וביישום של התכנית בבית הספר.

בלוח 39 להלן מפורטות הדרכים שבהן באה לידי ביטוי מעורבות המנהל בלמידה וביישום של התכנית בבית הספר.

לוח 39: מעורבותם של מנהלים בלמידה וביישום של התכנית [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	מעורבות המנהל בלמידה וביישום של התכנית N תשובות = 191, N עונים = 85
77.6	66	"מעורבות לוקחת חלק"
38.8	33	למידה משותפת של התכנית
31.8	27	השתתפות בישיבות עם צוותים מבית הספר
14.1	12	בניית תכנית עבודה עם המורים
8.2	7	חשיבה משותפת עם מדריכת התכנית (שאינה חלק מן הצוות הקבוע של בית הספר)
3.5	3	תכנון פעילות בית-ספרית בנושא התכנית עם הרכזת
1.2	1	מעורבות בבחירת טקסטים לימודיים
42.4	36	בקרה ומעקב על המורים
28.2	24	מעקב כללי אחר ביצוע התכנית (כולל קבלת דוחות התקדמות)
10.6	9	קיום שיחות עם מחנכים ומורים
9.4	8	ביצוע בקרת תוכן על תכניות העבודה של המורים
2.4	2	מדידת הישגים (באופן מקובץ)
28.2	24	בקרה עקיפה
25.9	22	צפייה בשיעורים
5.9	5	צפייה בתוצרי תלמידים
1.2	1	בקרה על משימות שניתנות לתלמידים
5.9	5	בקרה ישירה
2.4	2	הוראה בכיתות
1.2	1	הטלת משימות ובדיקתן
1.2	1	בדיקת מבחנים
1.2	1	עריכת אבחונים לתלמידים

לוח 39 (המשך)

18.8	16	"מעורבות מובילה"
7.1	6	חשיפת התכנית לצוות בית הספר
4.7	4	העברת סדנאות ללימוד התכנית
2.4	2	מיפוי התכניות לפי רמות
1.2	1	לימוד עצמאי של התכנית, והקנייתה למורים
1.2	1	הכנת מבחנים על-פי התכנית
1.2	1	הוצאת לאור של חוברת בית-ספרית על התכנית
1.2	1	בניית חוברת הדרכה לתכנית
12.9	11	סיוע לוגיסטי וארגוני
7.1	6	הקצאת זמן ומשאבים לקיום השתלמויות/הדרכות
2.4	2	מינוי רכזת
1.2	1	רכישת חומרי לימוד
1.2	1	סיוע כללי
1.2	1	איתור צורך מורות חדשות
1.2	1	דאגה לשיתוף מורים מקצועיים בהשתלמות

מלוח 39 עולה כי לפי דיווחי המנהלים שענו לשאלה זו (85 מתוך 90), הדרכים העיקריות שבהן באה לידי ביטוי מעורבות המנהל בלמידה וביישום של התכנית החדשה בבית ספרו הן אלה: "מעורבות לוקחת חלק" (כ-78% מהעונים) – הדרך השכיחה הייתה למידה משותפת של התכנית יחד עם צוות בית הספר (כ-39% מהעונים), בקרה ומעקב (כ-42% מהעונים), "מעורבות מובילה" (כ-19% מהעונים), והושטת סיוע לוגיסטי וארגוני (כ-13% מהעונים).

דרכי היישום בפועל של התכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע: בלוחות 40-41 להלן מופיעות פעולות בית-ספריות אשר נעשו בזיקה לתכנית החדשה.

לוח 40: פעולות בית-ספריות ללימוד ויישום התכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	פעולות בית-ספריות ללימוד ויישום התכנית החדשה N תשובות = 95, N עונים = 48
81.3	39	תכנון מערכתי
56.3	27	בניית תכניות עבודה חדשות או עדכון הקודמות: תלב"ס, יחידות לימוד, תכנית כיתתית, יחידות הוראה, יחידות נושא
29.2	14	היכרות עם התכנית/התעמקות בה/חלוקת התכנית לצוות לפי פרקים
8.3	4	יישום התכנית במקצועות השונים בשכבות גיל שונות, למשל במולדת חברה ואזרחות
2.1	1	תכנון ותיעוד שעות שפה על-פי התכנית

לוח 40 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	פעולות בית-ספריות ללימוד ויישום התכנית החדשה N תשובות = 95, N עונים = 48
2.1	1	מיקוד בנושא מסוים לפיו מתבצעת כל הפעילויות היומיומית בבית הספר
2.1	1	שינוי ארגוני פדגוגי-דידקטי כולל בבית הספר, בזיקה לתכנית
47.9	23	מיקוד בהיבטים ספציפיים מתוך התכנית
39.6	19	התמקדות בנושא הכתיבה והקריאה : בחירת יוצרים ויצירות, סוגות, מצעד הספרים
25.0	12	התמקדות בהישגים : פירוט ההישגים/לימוד ההישגים/התאמה של תכניות להישגים, בניית סרגלי התקדמות, בניית סט אבחונים
6.3	3	לימוד הנחות היסוד/העקרונות והיעדים של התכנית.
14.6	7	בניית חומרי לימוד וסביבת לימודים מיטיבה
8.3	4	בניית סביבת עבודה/סביבה לימודית מיטיבה
6.3	3	בחירת חומרי למידה, הכנת חומרי למידה
4.2	2	הקמת חדר משאבים
2.1	1	יצירת מרכזי למידה
2.1	1	כל מורה מעבירה תוצרי למידה לשימוש מורים אחרים
4.2	2	בקרה על יישום התכנית
2.1	1	מנהלת ורכזת תעבורנה על כל החומר של כל המורות
2.1	1	עריכת מבדקים ויצירת מיפוי

מלוח 40 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (48 מתוך 80) תוכני הפעולות הבית-ספריות העיקריות ללימוד ויישום התכנית החדשה היו תכנון מערכתי (כ-81% מהעונות), מיקוד בהיבטים ספציפיים מתוך התכנית (כ-48% מהעונות), בניית חומרי לימוד וסביבת לימודים מיטיבה (כ-15% מהעונות) ובקרה על יישום התכנית (כ-4% מהעונות).

פרויקטים בית-ספריים בזיקה לתכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע: בלוח 41 להלן מפורטים פרויקטים בית-ספריים קיימים או מתוכננים בזיקה לתכנית החדשה.

לוח 41: פרויקטים קיימים או מתוכננים בזיקה לתכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	פרויקטים קיימים או מתוכננים בזיקה לתכנית החדשה N תשובות = 58, N עונים = 32
100.0	32	פעילויות/פרויקטים המיועדים לתלמידים
68.8	22	פעילות מתמשכת
31.3	10	פעילויות סביב יוצרים וסופרים
25.0	8	פרויקטים לקידום הכתיבה
12.5	4	פרויקט לעידוד הקריאה

לוח 41 (המשך)

9.4	3	פעילויות בזיקה לחגים: חקר נושאים הקשורים לחנוכה/פסח (סוגות), כתיבת סילבוס לחגים ומועדים, איגרות לחיילים לכבוד ראש השנה
3.1	1	היכרות עם ישראל באמצעות שירים וטקסטים
3.1	1	קריאת בוקר
3.1	1	הפצת עבודות תלמידים בנושאי קריאה ולשון
3.1	1	הגשת יומני קריאה
3.1	1	ביצוע מבדקי קריאה
40.6	13	אירועים
21.9	7	שבוע הספר/מצעד הספרים, יום פתוח שבו התלמידים מציגים ספרים
6.3	2	"יום שפה"
3.1	1	תערוכות שבהן התלמידים מציגים את עבודתם בתחום הלשון
3.1	1	תערוכה של ניבים וביטויים שקשורים לאילנות
3.1	1	"מסע אל תוך הספר"
3.1	1	פרויקט משחק (בזיקה לחינוך לשוני)
3.1	1	שבוע איכות הסביבה (בזיקה לחינוך לשוני)
18.8	6	עיצוב סביבה לימודית
6.3	2	הקמת מרכז למידה לחינוך לשוני
6.3	2	בניית סביבות לימודיות שכוללות סביבת האזנה, וסביבת כתיבה
6.3	2	הפצת ספרונים לקריאה, הפצת של חוברות פנים בית-ספריות בנושאים לשוניים
12.5	4	תוצרים בית-ספריים
6.3	2	הוצאת עיתון דיגיטלי
3.1	1	הקמת אתר בית ספרי
3.1	1	עבודות בנושא אישי
3.1	1	הוצאת ספר כיתתי
9.4	3	פעילויות/פרויקטים המיועדים למורים
3.1	1	פרויקט הערכת עמיתים
3.1	1	סדנאות לכתיבת תלב"ס בתחום החינוך הלשוני
3.1	1	מיפויים שכבתיים על-פי מחוונים

מלוח 41 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (32 מתוך 80), בין הפרויקטים הקיימים או המתוכננים בזיקה לתכנית החדשה היו פרויקטים המיועדים לתלמידים (כל מרכזות המקצוע דיווחו על פעילויות מסוג זה) ופרויקטים המיועדים למורים (כ-9% מהעונות). הפרויקטים לתלמידים כללו פעילות מתמשכת (כ-69% מהעונות), אירועים (כ-41% מהעונות), עיצוב סביבה לימודית (כ-19% מהעונות) ויצירת תוצרים בית-ספריים (כ-13% מהעונות).

דרכי היישום בפועל של התכנית החדשה לפי דיווחי המורים: בלוח 42 להלן מפורטות דרכי היישום של התכנית החדשה לפי דיווחי המורים.

לוח 42: דרכי היישום של התכנית החדשה לפי דיווחי המורים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	דרכי היישום של התכנית החדשה N תשובות = 451, N עונים = 244
51.2	125	תכנון ובקרה
29.9	73	שילוב נושא ההישגים בתכנון תכנית ההוראה הנבנית על ידי המורה
12.7	31	שילוב התכנית החדשה בתכנון הלימודים הבית-ספרי (תלב"ס)
10.2	25	שילוב התכנית החדשה בתכנון הלימודים הנבנה על ידי המורה
3.3	8	בקרה ומעקב אחר יישום התכנית
1.2	3	שילוב נושא ההישגים בתכנון הלימודים הבית-ספרי (תלב"ס)
31.6	77	יישום לפי פרקים/נושאים מתוך התכנית
18.0	44	סוגות/תת-סוגות
7.0	17	קריאה
4.9	12	דיבור
4.5	11	כתיבה
3.7	9	מיומנויות שפה
3.3	8	טקסטים כללי
2.9	7	האזנה
1.6	4	סביבה מיטבית
1.6	4	טקסים ספרותיים
1.2	3	ידע לשוני: לשון ושיח
1.2	3	עולמות שיח
0.8	2	טקסים מהמקורות היהודיים
26.2	64	יישום לפי מקצועות לימוד
6.6	16	כל המקצועות
5.7	14	תנ"ך/מקרא/תורה/חגים
4.5	11	עברית/אוריינות
4.1	10	לשון
4.1	10	מקצועות השפה
3.3	8	ספרות
1.2	3	הבעה
1.2	3	מתמטיקה/חשבון
1.2	3	שילוב של כמה מקצועות/תחומי דעת
1.2	3	מדעי הרוח
0.8	2	תחום החקר
0.8	2	מחשב

לוח 42 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	דרכי היישום של התכנית החדשה N תשובות = 451, N עונים = 244
0.8	2	מדעי החברה
0.4	1	מולדת
0.4	1	היסטוריה
0.4	1	חינוך
22.1	54	תיאור מאפייני היישום
10.7	26	יישום כללי
8.2	20	יישום בדגש על הישגים
2.9	7	יישום בגישה ספירלית
2.5	6	יישום בעזרת תמיכה חיצונית
11.5	28	אסטרטגיות למידה
4.9	12	שימוש בחומרי מעבדה כולל מחשב
2.9	7	לימוד קבוצתי
2.0	5	לימוד אישי
1.2	3	שיחה כיתתית על הנושא
1.2	3	שימוש בחומרי למידה (חוברות עבודה)
0.8	2	הוראה פרונטאלית
0.8	2	פרויקטים מיוחדים
0.8	2	הסתייעות בגופים נוספים (מט"ח, מתי"א)
0.8	2	התחשבות ברמת התלמידים

מלוח 42 עולה כי דרכי היישום העיקריות של התכנית החדשה שציינו המורים שענו לשאלה זו (244 מתוך 251) הן בתחום התכנון והבקרה (כ-51% מהעונים) – הדרך השכיחה הייתה תכנון ההוראה ברמת המורה המתחשב במדדי ההישגים (כ-30% מהעונים), יישום לפי פרקים/נושאים מתוך התכנית (כ-32% מהעונים), יישום לפי מקצועות לימוד (כ-26% מהעונים) – היישום השכיח היה הוראת הנושא סוגות ותת-סוגות (כ-18% מהעונים), תיאור מאפייני היישום (כ-22% מהעונים) ואסטרטגיות למידה של התכנית החדשה (כ-12% מהעונים).

הוראה שיטתית על פי התכנית לפי דיווחי המורים ($N = 251$): 228 (90.8%) מורים מלמדים באופן שיטתי על פי התכנית החדשה ו-23 (9.2%) מורים אינם עושים זאת.

שינוי התלב"ס בזיקה לתכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע ($N = 80$): 53 (66.3%) רכזות מקצוע ציינו כי בית הספר נמצא בתהליך עבודה לקראת שינוי התלב"ס בזיקה לתכנית הלימודים החדשה, 15 (18.8%) רכזות מקצוע ציינו כי התלב"ס שונה והופץ או יופץ בקרוב, ו-12 (15.0%) רכזות מקצוע ציינו כי לא קיים תכנון לשינוי התלב"ס.

שינוי התלב"ס בזיקה לתכנית החדשה לפי דיווחי המורים ($N = 283$): 171 (60.4%) מורים ציינו כי התלב"ס הבית-ספרי נבנה בהתאם לתכנית החדשה, ו-36 (12.7%) מורים ציינו כי התלב"ס בבית הספר לא נבנה בהתאמה לתכנית החדשה. 17 (6.0%) מורים ציינו כי התלב"ס נמצא כרגע בתהליך בנייה, 16 (5.6%) מורים ציינו כי התלב"ס מותאם לתכנית החדשה באופן חלקי, 5 (1.7%) מורים ציינו כי אין להם מידע בנוגע לקיומו של תלב"ס שנבנה בהתאמה לתכנית, ומורה אחד (0.6%) ציין כי אין תלב"ס חדש, אולם יש התאמה של התכנית הישנה לתכנית הלימודים. 37 (13.0%) מורים לא ענו לשאלה זו.

שותפים לבניית התלב"ס לפי דיווחי רכזות המקצוע: בלוח 43 להלן מפורטים אנשי הצוות השותפים לבניית התלב"ס.

לוח 43: שותפים לבניית התלב"ס לפי דיווחי רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	השותפים לבניית התלב"ס $N = 98$, עונים = 49
40.8	20	הנהלה
36.7	18	רכזת שפה
32.7	16	צוות המורים
32.7	16	מחנכים
26.5	13	מדריכת המקצוע
14.3	7	צוות שפה
8.2	4	מורה לשפה/כישורי שפה
4.1	2	רכזת שכבה
2.0	1	מורים מקצועיים
2.0	1	מורה למדידה והערכה

מלוח 43 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (49 מתוך 80), השותפים העיקריים לבניית התלב"ס הם אנשי הנהלה (כ-41% מהעונות), רכזת שפה (כ-37% מהעונות), צוות המורים (כ-33% מהעונות) והמחנכים (כ-33% מהעונות).

מקצועות שבהם יושמה התכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע: בלוח 44 להלן מפורטים מקצועות הלימוד שבהם יושמה התכנית החדשה.

לוח 44: מקצועות הלימוד שבהם יושמה התכנית החדשה לפי דיווחי רכזות המקצוע [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	<i>N</i>	מקצועות הלימוד בהם יושמה התכנית החדשה <i>N</i> תשובות = 229, <i>N</i> עונים = 78
59.0	46	מקצועות השפה/ האוריינות
43.6	34	ספרות
37.2	29	תנ"ך/מקרא/יהדות/תורה שבע"פ
37.2	29	מדעים
33.3	26	גיאוגרפיה, מולדת וחברה
23.1	18	היסטוריה
16.7	13	בכל המקצועות
7.7	6	טכנולוגיה, מחשב
3.8	3	בזיקה ללימוד נושא החגים
3.8	3	אנגלית
3.8	3	אמנויות
3.8	3	כישורים חברתיים/חברה, חינוך
2.6	2	חשבון
2.6	2	חינוך גופני
2.6	2	תקשורת
2.6	2	המקצועות ההומאניים
2.6	2	רוב מקצועות הלימוד
1.3	1	מוזיקה
1.3	1	אקטואליה
1.3	1	עבודת חקר (בכל המקצועות)
1.3	1	דמוקרטיה

מלוח 44 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (78 מתוך 80), מקצועות הלימוד שבהם יושמה התכנית החדשה היו מקצועות השפה/האוריינות (כ-59% מהעונות), ספרות (כ-44% מהעונות), תנ"ך/מקרא/יהדות/תורה שבע"פ (כ-37% מהעונות) ומדעים (כ-37% מהעונות).

מקצועות שבהם יושמה התכנית החדשה לפי דיווחי המורים: בלוח 45 להלן מפורטים מקצועות הלימוד שבהם מתקיימת הוראה שיטתית לפי התכנית החדשה (לפי דיווח של 199 מורים מתוך 228 מורים שדיווחו כי הם מלמדים על פי התכנית באופן שיטתי).

לוח 45: מקצועות הלימוד שבהם מיושמת התכנית לפי דיווחי המורים

אחוז מתוך העונים	N	מקצועות הלימוד בהם מיושמת התכנית N תשובות = 307, N עונים = 199
52.8	105	תחומי הדעת שיש בהם כישורי שפה (כללי)
28.6	57	עברית
18.6	37	יהדות/חגים/תורה/דינים/מורשת/מקרא
15.6	31	לשון/חינוך לשוני
7.5	15	אוריינות/קריאה/הבנת הנקרא/הבנה
7.0	14	בכל תחומי הדעת/ בשיעורים שונים/בכל השיעורים/מקצועות בשפה העברית/כיתה א/בשיעורים שונים
6.0	12	מולדת/גיאוגרפיה
5.0	10	ספרות/יוצר ויצירה
2.5	5	מדעים
2.5	5	הבעה
2.0	4	חברה/שיעורי חברה
1.5	3	היסטוריה
1.0	2	חשבון/מתמטיקה
1.0	2	אמנות
1.0	2	מקצועות הומניים/הומניסטיקה
0.5	1	מחשבים
0.5	1	ספרייה
0.5	1	חקר

מלוח 45 עולה כי לפי דיווחי מורים שענו לשאלה זו (199 מתוך 228), מקצועות הלימוד העיקריים שבהם יושמה התכנית הם תחומי הדעת שיש בהם כישורי שפה (כ-53% מהעונים), מקצועות העברית (כ-29% מהעונים), מקצועות היהדות (כ-19% מהעונים) ולשון (כ-16% מהעונים).

שאלה 11: מהם הקשיים הכרוכים ביישום התכנית בבית הספר, מהי הדרכ האיטבית ליישום התכנית ומהם הישגי התכנית עבור קהילת בית הספר?

קשיים ביישום התכנית החדשה לפי דיווחי המורים: למורים הוצגה רשימת קשיים אפשריים ביישום התכנית החדשה, אשר התבססו על תשובות רכזות המקצוע לשאלה פתוחה בנושא זה. בלוח 46 להלן מוצגת הערכת המורים בנוגע למידה שבה קשיים אלה רלוונטיים גם עבורם. ניתוח גורמים שנערך ל-16 סוגי הקשיים שציינו המורים לא העלה הבחנה תוכנית מובהקת בין הגורמים ולכן נתייחס כאן לקשיים הכרוכים ביישום התכנית כמכלול אחד.

לוח 46: קשיים ביישום התכנית לפי דיווחי המורים (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

קשיים בעת יישום התכנית	כלל לא	במידה מעטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	1+2	4+5	N	ממוצע	ס"ת
	1	2	3	4	5					
4. התכנית מחייבת עבודת הכנה רבה	2.1	10.4	20.3	40.7	26.1	12.5	66.8	241	3.81	1.07
1. יש קושי להקדיש זמן רב ללימוד התכנית	14.9	16.1	42.1	14.9	8.7	31.0	23.6	242	3.06	1.56
13. יש קושי בבניית כלי הערכה	13.8	25.8	30.0	22.1	7.9	39.6	30.0	240	2.87	1.22
5. הוקצה מספר שעות קטן מדי במערכת להוראת התכנית	28.5	25.5	17.0	14.5	10.2	54.0	24.7	235	2.78	1.86
15. חסר עידוד של המורים על ידי המערכת	36.1	21.1	18.1	9.7	7.0	57.2	16.7	227	2.78	2.20
14. יש קושי לבנות תכנית ספירלית מדורגת שמשלבת את כל הרכיבים הנדרשים	22.4	25.7	28.2	14.9	7.9	48.1	22.8	241	2.65	1.34
11. יש קושי ביצירת עבודת צוות המתחייבת מן התכנית	36.3	28.3	16.5	11.4	6.8	64.6	18.2	237	2.29	1.39
3. אין נגישות לחומרי לימוד מתאימים	35.6	26.6	21.0	12.0	3.4	62.2	15.4	233	2.29	1.38
2. יש קושי להתאים את התכנית לצורכי בית הספר	34.0	37.0	17.2	6.7	2.1	71.0	8.8	238	2.24	1.54
12. חסר למורים ידע לשוני רלוונטי להוראת התכנית	40.2	33.8	16.7	4.7	2.1	74.0	6.8	234	2.10	1.49
8. יש קושי לשנות את דרכי ההוראה	42.0	28.8	20.6	4.9	2.1	70.8	7.0	243	2.06	1.35
7. התכנית קשה להבנה	40.2	32.8	18.9	3.7	3.3	73.0	7.0	244	2.05	1.28
9. ההגדרות והמושגים בתכנית אינם ברורים	38.8	35.5	17.8	5.0	2.1	74.3	7.1	242	2.01	1.17
6. יש קושי לשלב את התכנית עם תחומי דעת אחרים	45.8	28.0	16.9	5.1	3.0	73.8	8.1	236	1.99	1.31
10. שפת הטקסט בתכנית אינה ברורה	52.3	31.1	11.6	2.9	1.2	83.4	4.1	241	1.75	1.10
ממוצע קושי בתכנית	0.81	2.46	246							

מלוח 46 עולה כי להערכת המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (246 מתוך 251), יישום התכנית החדשה כרוך בקשיים מועטים עד בינוניים (ממוצע 2.46 מתוך 5). בכלל המדגם הקושי השכיח, יחסית לקשיים אחרים, היה הצורך בעבודת הכנה רבה (ממוצע 3.81 מתוך 5) והקושי השכיח פחות היה התמודדות עם שפת הטקסט (ממוצע 1.75 מתוך 5).

קשיים ביישום התכנית החדשה לפי דיווחי המורים לפי משתני רקע: בלוח 47 להלן מוצגים קשיי המורים ביישום התכנית החדשה לפי משתני רקע (טווח הסולם: 1 = כלל לא, 2 = במידה מועטה, 3 = במידה בינונית, 4 = במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד).

לוח 47: ממוצעים וסטיות תקן של קשיי יישום של התכנית לפי משתני רקע

קשיי יישום			ממוצעים וסטיות תקן של קשיי יישום של התכנית לפי משתני רקע
ס'ית	ממוצע	N	
0.81	2.45	246	כלל המדגם
פיקוח			
0.80	2.44	184	חינוך ממלכתי
0.82	2.49	62	חינוך ממלכתי-דתי
מקצוע ההוראה			
0.76	2.47	89	מורה למקצועות העברית (שילובים שונים)
0.86	2.35	69	מורה שאינו מלמד את מקצועות העברית
ותק בהוראה			
0.99	2.61	36	ותק של עד שבע שנים
0.77	2.44	205	ותק של מעל שבע שנים
השכלה			
0.67	2.28	50	בוגר אוניברסיטה
0.84	2.49	26	מוסמך אוניברסיטה
0.84	2.50	166	בוגר מכללה/סמינר
ארץ לידה			
0.83	2.48	205	ילידי ישראל
0.71	2.35	41	עולים

מלוח 47 עולה כי לפי דיווחי המורים (246 מתוך 251), הקבוצות שצינו קשיי יישום של התכנית החדשה יותר מקבוצות אחרות היו המורים למקצועות העברית (שילובים שונים) ומורים בעלי ותק של עד 7 שנים בהוראה (ממוצע 2.56 מתוך 5), והקבוצה שצינו קשיי יישום פחות מקבוצות אחרות הייתה קבוצת המורים בעלי תואר בוגר (ממוצע 2.28 מתוך 5).

קשר בין משתני הרקע של מורים לבין קושי ביישום התכנית החדשה: הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין קושי ביישום התכנית החדשה נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן t -test. מן המבחנים עולה כי קשיי המורים ביישום התכנית החדשה אינם מושפעים ממשתני הרקע שלהם.

הדרך המיטבית ליישום התכנית: למורים הוצגה רשימת דרכים ליישום התכנית החדשה, אשר התבססו על תשובות רכזות המקצוע לשאלה פתוחה בנושא זה. בשלב הראשון התבקשו המורים לציין את דעתם בנוגע לכל דרך, בסולם ובו חמש דרגות: (1) הדרך כלל לא טובה; (2) הדרך טובה במידה מועטה; (3) הדרך טובה במידה בינונית; (4) הדרך טובה במידה רבה; (5) הדרך טובה במידה רבה מאוד. בהמשך נערך ניתוח גורמים לתשובות המורים. ניתוח הגורמים שכלל 16

פריטים בוצע בהטיה אורתוגונית בפרוצדורת ורימקס והעלה סולם ובו שני גורמים (יש לציין שמאחר שקיים מתאם גבוה יחסית בין הגורמים לבין עצמם, יש להתייחס אליהם יותר כמגדירים סמנטיים שנועדו להבהיר את משמעות תוכני הסולם ופחות כמבחיניים אבסולוטיים): (1) לימוד התכנית ותמיכה במורים; (2) התאמת ההוראה לתכנית החדשה.

סולם התאמת דרכי יישום התכנית החדשה: תיאור הממצאים לפי גורמים ופריטים: בלוח 48 להלן מוצגת הערכת המורים בנוגע למידת ההתאמה של דרכי היישום שהובאו לפנייהם, לפי פריטים (בתוך שני הגורמים).

לוח 48: התאמת דרכי היישום של התכנית החדשה לדעת המורים לפי גורמים ופריטים (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

ס"ת	ממוצע	N	4+5	1+2	במידה רבה מאוד 5	במידה רבה 4	במידה בינונית 3	במידה מעטה 2	כלל לא 1	דרכי היישום של התכנית החדשה
גורם ראשון: לימוד התכנית ותמיכה במורים										
0.85	4.07	242	81.4	5.4	31.8	49.6	13.2	4.1	1.2	3. למידה משותפת של צוות המורים (חדר מורים לומד)
0.96	3.99	243	79.0	8.6	31.3	47.7	12.3	5.8	2.9	7. התנסות בבניית יחידות לימוד/הוראה שלמות על-פי התכנית החדשה
1.04	3.89	242	74.0	9.9	29.8	44.2	16.1	5.4	4.5	2. ליווי זמין ברמה האישית
1.13	3.77	238	67.2	14.3	29.8	37.4	18.5	8.8	5.5	1. קיום השתלמויות ללימוד התכנית וליישומה
0.80	4.13	242	82.2	3.7	35.1	47.1	14.0	3.3	0.4	8. התנסות בתכנון ספירלי
1.19	3.22	238	47.1	27.7	13.4	33.6	25.2	17.2	10.5	6. למידת עמיתים – מורים נכנסים לכיתות עמיתים
0.78	4.21	242	84.7	2.5	39.7	45.0	12.8	2.1	0.4	4. שיתוף המורים המקצועיים ביישום התכנית
גורם שני: התאמת ההוראה לתכנית החדשה										
0.89	4.17	245	83.7	4.9	40.0	43.7	11.4	2.9	2.0	9. יישום הדרגתי, הימנעות מלחץ להטמיע בבת אחת
0.79	4.11	241	85.1	3.7	30.7	54.4	11.2	2.5	1.2	5. הכרעה בית-ספרית לגבי רכיבי התכנית שיש ליישם ולגבי סדרי הקדימויות
0.83	4.24	241	88.8	4.6	41.1	47.7	6.6	2.9	1.7	13. הסבת תשומת הלב להישגים הנדרשים
0.97	4.00	237	81.4	7.2	30.4	51.1	11.4	2.5	4.6	11. עדכון של התלבי"ס על-פי עקרונות התכנית
0.89	3.93	239	76.6	6.7	25.1	51.5	16.7	4.6	2.1	12. בניית מערכת מעקב ובקרה בית ספרית ליישום התכנית
0.77	4.26	244	88.1	2.9	41.4	46.7	9.0	2.0	0.8	10. עמידה על שימוש עקבי בתכנית והפיכתה לכלי עבודה יומיומי

ס"ת	ממוצע	N	4+5	1+2	במידה רבה מאוד 5	במידה רבה 4	במידה בינונית 3	במידה מעטה 2	כלל לא 1	דרכי היישום של התכנית החדשה
0.65	4.39	241	93.4	1.2	46.5	46.9	5.4	1.2	-	14. עיסוק במיומנויות השפה במקצועות השונים
1.04	4.39	242	85.5	8.3	65.7	19.8	6.2	4.5	3.7	16. רכישת חוברת התכנית לכל המורים בבית הספר
0.95	3.78	237	67.9	10.5	22.4	45.6	21.5	8.9	1.7	15. יישום באמצעות פרויקטים מיוחדים הקשורים לחינוך לשוני
0.48	4.03	247	ממוצע התאמת דרכי יישום							

מלוח 48 עולה כי להערכת המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (247 מתוך 251), דרכי היישום שהובאו בפניהם מתאימות במידה רבה (ממוצע 4.03 מתוך 5). שתי הדרכים המתאימות ביותר ליישום התכנית החדשה בבית הספר, יחסית לדרכים אחרות, הן עיסוק במיומנויות השפה במקצועות השונים (ממוצע 4.39 מתוך 5) ורכישת חוברת התכנית לכל המורים בבית הספר (ממוצע 4.39 מתוך 5). הדרך המתאימה פחות ליישום התכנית בבית הספר, יחסית לדרכים אחרות, היא למידת עמיתים – מורים נכנסים לכיתות עמיתיהם ומספקים להם משוב (ממוצע 3.22 מתוך 5).

סולם התאמת דרכי יישום התכנית החדשה: תיאור הממצאים לפי גורמי רקע: בלוח 49 להלן מוצגת הערכת המורים בנוגע להתאמת דרכי יישום התכנית החדשה לפי משתני רקע (טווח הסולם: 1 = כלל לא, 2 = במידה מעטה, 3 = במידה בינונית, 4 = במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד).

לוח 49 : ממוצעים וסטיות תקן של סולם התאמת דרכי היישום של התכנית החדשה לפי גורמים ולפי משתני רקע

דרכי יישום			ממוצעים וסטיות תקן של הערכת התאמת דרכי היישום של התכנית
ס"ת	ממוצע	N	
0.48	4.03	247	כלל המדגם התאמה כללית
0.55	3.95	246	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.60	4.14	246	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
פיקוח			
0.49	4.05	185	חינוך ממלכתי התאמה כללית
0.54	3.80	184	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.60	4.16	184	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
0.48	3.97	62	חינוך ממלכתי-דתי התאמה כללית
0.57	3.89	62	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.59	4.08	62	התאמת ההוראה לתכנית החדשה

לוח 49 (המשך)

דרכי יישום			ממוצעים וסטיות תקן של הערכת התאמת דרכי היישום של התכנית
ס"ת	ממוצע	N	
מקצוע ההוראה			
0.46	4.06	64	מורה למקצועות העברית (שילובים שונים) התאמה כללית
0.55	4.00	64	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.60	4.13	64	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
0.49	4.14	43	מורה שאינו מלמד את מקצועות העברית התאמה כללית
0.53	4.06	43	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.55	4.25	43	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
ותק בהוראה			
0.48	4.17	38	ותק של עד שבע שנים התאמה כללית
0.49	4.10	38	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.61	4.25	38	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
0.48	4.01	206	ותק של מעל שבע שנים התאמה כללית
0.56	3.93	205	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.60	4.12	205	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
השכלה			
0.49	3.95	50	בוגר אוניברסיטה התאמה כללית
0.55	3.86	50	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.58	4.10	50	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
0.51	4.06	26	מוסמך אוניברסיטה התאמה כללית
0.61	3.98	26	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.74	4.15	26	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
0.47	4.05	167	בוגר מכללה/סמינר התאמה כללית
0.53	3.99	166	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.57	4.14	166	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
ארץ לידה			
0.48	4.03	205	ילידי ישראל התאמה כללית
0.54	3.95	204	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.62	4.14	204	התאמת ההוראה לתכנית החדשה
0.49	4.05	42	עולים התאמה כללית
0.58	3.97	42	לימוד התכנית ותמיכה במורים
0.51	4.15	42	התאמת ההוראה לתכנית החדשה

מלוח 49 עולה כי לפי דיווחי המורים (247 מתוך 251), הקבוצה שציינה התאמה של יותר דרכים ליישום התכנית החדשה, יחסית לקבוצות אחרות, הייתה קבוצת המורים בעלי ותק של עד שבע

שנים (ממוצע 4.17 מתוך 5), והקבוצה שציינה התאמה של פחות דרכים ליישום התכנית החדשה, יחסית לקבוצות אחרות, הייתה קבוצת המורים בעלי תואר בוגר (ממוצע 3.95 מתוך 5).

בקרב מורים בחינוך הממלכתי נמצא פער משמעותי בין הערכת לימוד התכנית ותמיכה במורים (ממוצע 3.80 מתוך 5), לבין התאמת ההוראה לתכנית החדשה (ממוצע 4.16 מתוך 5), יחסית לקבוצות אחרות.

קשר בין משתני הרקע של המורים לבין הערכתם את התאמת דרכי היישום של התכנית החדשה: הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הערכת התאמת דרכי היישום של התכנית החדשה נבדק באמצעות ניתוח שונות רב-משתני (ANOVA). מן המבחן עולה כי הערכת המורים את התאמת דרכי היישום של התכנית החדשה אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהם.

תרומת תכנית הלימודים החדשה לחיי קהילת בית הספר לפי דיווחי המורים: בלוח 50 להלן מפורטים בעלי התפקידים שהובילו (לבד או במשותף) את יישום התכנית החדשה.

לוח 50: תרומת התכנית החדשה לחיי קהילת בית הספר לפי דיווחי המורים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	תרומת התכנית החדשה לחיי קהילת בית הספר N תשובות = 256, N עונים = 153
33.3	51	עידוד קריאה: חשיפה לספרי קריאה, חשיפה למחברים שונים, מודעות לנושא האוריינות
24.2	37	נעשו פרויקטים בית-ספריים בנושא החינוך הלשוני
22.9	35	עידוד כתיבה: כתיבת ספרים, עיסוק בניבים וביטויים, מודעות לכתיבת סוגות שונות, עיסוק בקריאה וכתיבה בצורה מושכלת
17.0	26	הישגי הילדים השתפרו גם בתחומים נוספים, אווירת למידה רצינית, שימוש בידע שרכשו, עיסוק בנושא ההצלחה הלימודית
14.4	22	פעילויות עם ההורים
12.4	19	רצף בלמידה, הוראה ספיראלית, שילוב התכנית בכל מקצועות הלימוד,
8.5	13	בניית תלבי"ס בהתאם לתכנית
8.5	13	היווצרות שפה משותפת
6.5	10	התכנית גיבשה את הצוות, מפגשים מעשירים, שיח מחודש על דרך ההוראה
6.5	10	נבנו מרכזי למידה, סביבה לימודית מתאימה
5.2	8	קביעת יעדים: נעשו פעולות לקידום ההישגים, קביעת יעדים ברורים, קביעת סטנדרטים, בניית מחוונים
3.9	6	התכנית תרמה לפעילות הכיתתית והשכבתית
3.9	6	פיתוח העברית

מלוח 50 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (153 מתוך 251), התרומה העיקרית של התכנית החדשה לחיי קהילת בית הספר נגעה לעידוד קריאה וחשיפה לספרי קריאה, חשיפה למחברים שונים ומודעות בית-ספרית לנושא האוריינות (כ-33% מהעונים), לעריכת פרויקטים בית-ספריים בנושא החינוך הלשוני (כ-24% מהעונים), להעצמת התלמידים בנוגע לכתיבת ספרים, ניבים וביטויים ולעיסוק בקריאה וכתיבה בצורה מושכלת (כ-23% מהעונים) וכן לעלייה כללית בהישגים הלימודיים, יצירת אווירת למידה רצינית, ועיסוק בנושא ההצלחה הלימודית (כ-17% מהעונים).

אלף 12: האם יוכלו מטרות התכנית החדשה?

השגת מטרות התכנית החדשה עד סוף תשס"ה (צפי) לדעת המורים

לפני המורים הוצגה רשימת מטרות התכנית החדשה. בלוח 51 להלן מוצגת הערכת המורים בנוגע למידה שבה יתקדמו תלמידיהם בדרך להשגת מטרות אלה בכיתה עד סוף השנה. ניתוח גורמים שנערך ל-13 מטרות המקצוע לא העלה הבחנה תוכנית מובהקת בין גורמים ולכן נתייחס כאן למטרות התכנית כמכלול אחד.

לוח 51: השגת מטרות התכנית החדשה (צפי) לדעת המורים (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

מטרות בהוראת החינוך הלשוני	1	2	3	4	5	1+2	4+5	N	ממוצע	ס"ת
2. התלמידים יבינו טקסטים ממגוון סוגות	0.4	0.8	13.3	57.5	27.9	1.3	85.4	240	4.12	0.69
11. התלמידים יפתחו מודעות לשונית וירחיבו את הידע הלשוני	0.0	1.3	11.7	66.1	20.9	1.3	87.0	239	4.07	0.61
4. התלמידים ישכללו את תפקודי השפה שלהם	0.0	0.8	16.3	67.5	15.4	0.8	82.9	240	3.98	0.59
9. התלמידים יעזרו בשפה לביטוי עולמם הפנימי	0.0	2.6	17.9	60.9	18.7	2.6	79.6	235	3.96	0.68
12. התלמידים ייהנו מן ההתנסות בשפה ומהבנת עקרונותיה	0.8	3.0	17.8	60.6	17.8	3.8	78.4	236	3.92	0.74
3. התלמידים יפיקו טקסטים במגוון סוגות	0.0	3.7	29.9	44.4	22.0	3.7	66.4	241	3.85	0.80
6. התלמידים יהיו בעלי יכולת קריאה מושכלת של טקסטים ספרותיים	0.4	2.1	27.2	57.7	12.6	2.5	70.3	239	3.80	0.69
1. התלמידים ישלטו בעברית תקינה	0.4	0.4	28.5	62.3	8.4	0.8	70.7	239	3.78	0.61
5. התלמידים יהיו לקוראים חובבי ספר	0.8	5.0	31.3	44.6	18.3	5.8	62.9	240	3.75	0.84
13. תלמידים ששפת אמם אינה עברית יוכלו להשתמש בשפה הדבורה והכתובה	0.9	10.8	26.6	51.8	9.9	11.7	61.7	222	3.59	0.84

מטרות בהוראת החינוך הלשוני	כלל לא	במידה מעטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד	1+2	4+5	N	ממוצע	ס"ת
10. התלמידים יעזרו בשפה כדי לגבש השקפת עולם ולהכריע הכרעות אוטונומיות בדרך מודעת וביקורתית	1.3	10.8	33.2	44.8	9.9	12.1	54.7	232	3.51	0.86
8. התלמידים יפיקו משמעות מהקריאה בתורה ומהתפילה (ממ"ד)	9.3	13.6	24.3	42.1	10.7	22.9	52.9	140	3.31	1.13
7. התלמידים יקיימו דו-שיח עם טקסטים ממקורות היהדות	4.9	19.0	42.9	26.1	7.1	23.9	33.2	226	3.12	0.96
ממוצע השגת מטרות										0.48

מלוח 51 עולה כי להערכת המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (245 מתוך 251), תלמידיהם יתקדמו לקראת השגת מטרות התכנית החדשה במידה בינונית עד רבה (ממוצע 3.77 מתוך 5). בכלל המדגם הוערכה השגת המטרה של הבנת טקסטים ממגוון סוגות כגבוהה יותר ממטרות אחרות (ממוצע 4.12 מתוך 5) והשגת המטרה של קיום דו-שיח עם טקסטים ממקורות היהדות הוערכה כנמוכה יחסית למטרות אחרות (ממוצע 3.12 מתוך 5).

צפי להשגת מטרות התכנית החדשה לדעת המורים לפי משתני רקע: בלוח 52 להלן מוצגת דעת המורים בנוגע להשגת מטרות התכנית החדשה לפי משתני רקע (טווח הסולם: 1 = כלל לא, 2 = במידה מעטה, 3 = במידה בינונית, 4 = במידה רבה, 5 = במידה רבה מאוד).

לוח 52: ממוצעים וסטיות תקן של השגת מטרות התכנית החדשה (צפי) לפי משתני רקע

השגת המטרות			ממוצעים וסטיות תקן של ציוני השגת מטרות התכנית לפי משתני רקע
ס"ת	ממוצע	N	
0.48	3.77	243	כלל המדגם
פיקוח			
0.50	3.78	182	חינוך ממלכתי
0.43	3.73	61	חינוך ממלכתי-דתי
מקצוע ההוראה			
0.42	3.79	62	מורה למקצועות העברית (שילובים שונים)
0.54	3.71	42	מורה שאינו מלמד את מקצועות העברית
ותק בהוראה			
0.50	3.76	38	ותק של עד שבע שנים
0.48	3.77	203	ותק של מעל שבע שנים

לוח 52 (המשך)

השגת המטרות			ממוצעים וסטיות תקן של ציוני השגת מטרות התכנית לפי משתני רקע
ס"ת	ממוצע	N	
			השכלה
0.70	2.29	50	בוגר אוניברסיטה
0.86	2.50	26	מוסמך אוניברסיטה
0.83	2.49	166	בוגר מכללה/סמינר
			ארץ לידה
0.49	3.78	203	ילידי ישראל
0.46	3.74	40	עולים

מלוח 52 עולה כי לפי דיווחי המורים (243 מתוך 251), הקבוצה שבעינייה אפשרות השגת מטרות התכנית גבוהה יחסית הייתה קבוצת המורים למקצועות העברית (שילובים שונים) (ממוצע 3.79 מתוך 5), והקבוצה שבעינייה אפשרות השגת מטרות התכנית נמוכה יחסית הייתה קבוצת המורים בעלי תואר בוגר (ממוצע 2.29 מתוך 5).

קשר בין משתני הרקע של המורים לבין השגת מטרות התכנית החדשה: הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הצפי להשגת מטרות התכנית החדשה נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן *t-test*. מן המבחנים עולה כי הערכת המורים את השגת מטרות התכנית החדשה לא הושפעה ממשתני הרקע שלהם.

דעות המורים בנוגע לסיבות לאי השגת מטרות התכנית החדשה: בתשובה לשאלה מדוע לא יושגו לדעתם המטרות המפורטות לעיל ענו המורים באופן כללי ובזיקה למטרות ספציפיות. בלוח 53 להלן מפורטות דעות המורים בנוגע לסיבות הכלליות לאי-השגת מטרות התכנית החדשה.

לוח 53: סיבות כלליות לאי-השגת מטרות התכנית החדשה לדעת המורים [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	סיבות כלליות לאי-השגת מטרות התכנית החדשה N תשובות = 45, N עונים = 39
28.2	11	סיבות הקשורות לתלמידים
12.8	5	אי-עמידה במטלות כיתתיות וביתיות, חוסר עשייה מצד התלמיד
10.3	4	פערים לימודיים משנים קודמות
10.3	4	חוסר שיתוף פעולה מצד ההורים
5.1	2	חיסורים מרובים
2.6	1	התלמידים מתקשים לקרוא
28.2	11	סיבות הקשורות למשאבי זמן וכסף
17.9	7	מחסור בשעות לימוד

לוח 53 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	סיבות כלליות לאי-השגת מטרות התכנית החדשה N תשובות = 45, N עונים = 39
12.8	5	אין בכיתה מספיק ספרים מתאימים
25.6	10	סיבות הקשורות לתכנית הלימודים
10.3	4	קשה להעמיק במטרות השונות זו מזו
5.1	2	שפת התכנית גבוהה משפת הדיבור
2.6	1	התכנית בחוברת אינה מרחיבה מספיק
2.6	1	אין זיקה מספקת בין התכנית לבין לימודי התנ"ך והיהדות
2.6	1	הצבת מטרות גבוהות מידי
2.6	1	תכנית הלימוד לא מספיק מסודרת
17.9	7	סיבות הקשורות למורים
12.8	5	לא כל המורים נחשפים לתכנית, לא כל המורים עובדים ע"פ התכנית, מורים לא מספיק מקצועיים
2.6	1	תכנון לא נכון של ההוראה
2.6	1	לא הודגשו כל התחומים שתוכננו מראש

מלוח 53 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (39 מתוך 251), הסיבות הכלליות לאי-השגת המטרות היו סיבות הקשורות לתלמידים (כ-28% מהעונים) – הסיבה השכיחה הייתה חוסר עשייה מצד התלמידים (כ-13% מהעונים), סיבות הקשורות למשאבי זמן וכסף (כ-28% מהעונים) – הסיבה השכיחה הייתה מחסור בשעות לימוד (כ-18% מהעונים), סיבות הקשורות לתכנית הלימודים (כ-26% מהעונים) – הסיבה השכיחה הייתה קושי להעמיק במטרות השונות זו מזו (כ-10% מהעונים) וסיבות הקשורות למורים (כ-18% מהעונים) – הסיבות השכיחות היו שלא כל המורים נחשפים לתכנית, לא כל המורים עובדים על-פי התכנית, וכן שמורים אינם מקצועיים מספיק (כ-13% מהעונים).

הצעות המורים להשגת מטרות התכנית החדשה: בלוח 54 להלן מפורטות הצעות המורים להשגת מטרות התכנית החדשה.

לוח 54: הצעות המורים להשגת מטרות התכנית החדשה [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	הצעות להשגת מטרות התכנית החדשה N תשובות = 169, N עונים = 119
59.7	71	הצעות הנוגעות לאסטרטגיות הוראה
16.0	19	לשלב חומרי למידה מתאימים ולעצב סביבה לימודית מתאימה
11.8	14	חלוקת הכיתה לקבוצות קטנות וקידום כל קבוצה לפי הצורך
11.8	14	לגרום לילדים לאהוב את הקריאה בספרים, ליצור באמצעים שונים שיתוף פעולה מצד התלמידים, לפתח דיונים על השקפות עולם
10.1	12	לעבוד יותר שעות עם תלמידים מתקשים, להוסיף עזרה פרטנית

לוח 54 (המשך)

אחוז מתוך העונים	N	הצעות להשגת מטרות התכנית החדשה N תשובות = 169, N עונים = 119
9.2	11	גלות עקביות, להמשך לעסוק באותה דרך
4.2	5	לשתף את ההורים
4.2	5	לשלב את התכנית ברוב תחומי הדעת הנלמדים
2.5	3	ליישם את התכנית באופן הדרגתי
31.1	37	הצעות הנוגעות לגישת המורה כלפי המקצוע
26.9	32	להכיר היטב ולעומק את מכלול התכנית, להשתתף בהדרכה ובהשתלמויות, להכיר דוגמאות ליישום התכנית
5.9	7	"להרגיש ולנשום את התכנית", לשים דגש על לימוד נושאי החינוך הלשוני בבית הספר, עבודה צמודה עם המחנכות
0.8	1	לתת דוגמא אישית לשימוש נכון בלשון
24.4	29	הצעות הנוגעות לתכנית
16.8	20	לבנות תכנית עבודה מפורטת ומחולקת ללוח זמנים ולמטרות מפורטות, בניית תכנית ספירלית, בהתחשב בהישגים הנדרשים
5.0	6	לצמצם בחומר הנדרש, לצמצם דרישות
3.4	4	לעקוב באופן שיטתי אחר הישגי התלמידים
13.4	16	הגדלת משאבי זמן וכסף
13.4	16	הגדלת התקציב במושגי כסף ושעות.

מלוח 54 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (119 מתוך 251), הצעותיהם להשגת מטרות התכנית החדשה היו הצעות הנוגעות לאסטרטגיות הוראה (כ-60% מהעונים) – ההצעה השכיחה הייתה שילוב חומרי למידה מתאימים ועיצוב סביבה לימודית מתאימה (כ-16% מהעונים), הצעות הנוגעות לגישת המורה כלפי המקצוע (כ-31% מהעונים) – ההצעה השכיחה הייתה היכרות מעמיקה עם מכלול התכנית, השתתפות בהדרכה והשתלמויות והיכרות עם דוגמאות ליישום התכנית (כ-27% מהעונים), הצעות הנוגעות לתכנית (כ-24% מהעונים) – ההצעה השכיחה הייתה בניית תכנית עבודה מפורטת ומחולקת ללוח זמנים ולמטרות מפורטות, בניית תכנית ספירלית כולל מרכיב ההישגים הנדרשים (כ-17% מהעונים) והגדלת משאבי זמן וכסף (כ-13% מהעונים).

ה. המידה והדרך שבהן המורים יכולים ליישם את התכנית בכוחות עצמם (לאחר לימוד ראשוני)

שאלה 13: באיזו מידה יכולים המורים ליישם את התכנית החדשה באופן עצמאי?

דעות רכזות המקצוע לגבי יכולתם של המורים ללמוד את התכנית באופן עצמאי (N = 80): 8 (10.0%) רכזות מקצוע סבורות שמורים יכולים ללמוד ולהבין את התכנית החדשה בכוחות עצמם, על-ידי קריאה עצמית, ללא הדרכה או השתלמויות. 41 (51.3%) רכזות מקצוע סבורות שמורים יכולים ללמוד ולהבין את התכנית החדשה בכוחות עצמם, על ידי קריאה עצמית, ללא הדרכה או השתלמויות באופן חלקי, ו-23 (28.8%) רכזות מקצוע סבורות שמורים אינם יכולים

ללמוד ולהבין את התכנית החדשה בכוחות עצמם, על-ידי קריאה עצמית, ללא הדרכה או השתלמויות. 8 (10.0%) רכזות מקצוע רכזות מקצוע לא ענו על שאלה זו.

בהירות ההצגה של פרקי התכנית לדעת רכזות המקצוע ($N=73$): בלוח 55 להלן מפורטת הערכת רכזות המקצוע בנוגע לבהירות ההצגה של נושאי התכנית החדשה בחוברת התכנית עבור המורים.

לוח 55: בהירות ההצגה של נושאי התכנית בחוברת התכנית לדעת רכזות המקצוע (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

נושאים בחוברת	בהירים במידה מעטה או כלל לא 2+1	בהירים במידה בינונית 3	בהירים במידה רבה או רבה מאוד 5+4	מספר משיבים	ממוצע	ס"ת
1. מבוא, הנחות יסוד ומטרות	4.1	16.4	79.5	73	4.21	0.87
2. סביבה לימודית מיטבית	5.6	25.0	69.4	72	4.03	0.93
3. עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות	8.3	18.1	73.6	72	4.14	1.00
4. ידע לשוני	4.2	11.1	84.7	72	4.33	0.84
5. קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור	4.2	11.1	84.7	72	4.35	0.89
6. הישגים נדרשים	5.5	13.7	80.8	73	4.34	0.92
7. עקרונות תכנון	6.9	26.4	66.7	72	3.86	0.94
8. דוגמאות תכנון ויישום	9.7	19.4	70.8	72	4.00	0.99
בהירות כללי				73	4.17	0.58

מלוח 55 עולה כי לדעת רכזות המקצוע שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (73 מתוך 80), נושאי התכנית מוצגים בחוברת במידה רבה של בהירות (ממוצע 4.17 מתוך 5), הצגת הנושא קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור הוערכה כבהירה יותר מנושאים אחרים (ממוצע 4.35 מתוך 5), והצגת הנושא עקרונות תכנון הלימודים בהתאמה לתכנית הוערכה כבהירה פחות מנושאים אחרים (ממוצע 3.86 מתוך 5).

בלוח 56 להלן מפורטת הערכת רכזות המקצוע בנוגע לבהירות הצגת נושאי התכנית החדשה לעבודת המורה לפי משתני רקע (טווח הסולם: 1 = כלל לא בהיר, 2 = בהיר במידה מועטה, 3 = בהיר במידה בינונית, 4 = בהיר במידה רבה, 5 = בהיר במידה רבה מאוד).

לוח 56: ממוצעים וסטיות תקן של ציוני בהירות הצגת הנושאים בתכנית לדעת רכזות המקצוע לפי משתני רקע

בהירות			ממוצעים וסטיות תקן של ציוני בהירות ההצגה של הנושאים המוצגים בתכנית לפי משתני רקע
ס"ת	ממוצע	N	
0.58	4.17	73	כלל המדגם
			פיקוח
0.60	4.19	54	חינוך ממלכתי
0.47	4.14	19	חינוך ממלכתי-דתי
			ותק בהוראה
0.42	4.43	12	ותק של עד עשר שנים
0.57	4.12	60	ותק של מעל עשר שנים
			השכלה
0.53	4.04	28	בוגר אוניברסיטה
0.61	4.12	20	מוסמך אוניברסיטה
0.53	4.33	16	בוגר מכללה/סמינר
			ארץ לידה
0.54	4.18	59	ילדות ישראל
0.66	4.13	11	עולות

מלוח 56 עולה כי לפי דיווחי רכזות המקצוע (73 מתוך 80), הקבוצה שבעינייה בהירות הנושאים המוצגים בתכנית גבוהה יחסית הייתה קבוצת רכזות המקצוע בעלות ותק של עד 10 שנים (ממוצע 4.43 מתוך 5), והקבוצה שבעיניהן בהירות הנושאים המוצגים בתכנית נמוכה יחסית הייתה קבוצת רכזות המקצוע בעלות תואר בוגר (ממוצע 4.04 מתוך 5).

קשר בין משתני הרקע של רכזות המקצוע לבין ציוני בהירות הצגת הנושאים המוצגים בתכנית: הקשר בין משתני הרקע של רכזות המקצוע (פיקוח, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הבהירות של הנושאים המוצגים בתכנית נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA). מן המבחן עולה כי הערכת הבהירות של הצגת הנושאים בחוברת התכנית של הנושאים לעבודתן של רכזות המקצוע אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהן.

בהירות הצגת הנושאים בחוברת התכנית לדעת המורים ($N = 234$): בלוח 57 להלן מוצגת דעת המורים בנוגע למידת הבהירות של דרך הצגת הנושאים בחוברת התכנית.

לוח 57 : בהירות הצגת הנושאים בחוברת התכנית לדעת המורים (באחוזים), ממוצעים וסטיות תקן

נושאים בחוברת	בהירים במידה מעטה או כלל לא	בהירים במידה בינונית	בהירים במידה רבה או רבה מאוד	מספר משיבים	ממוצע	ס"ת
	2+1	3	5+4			
1. מבוא, הנחות יסוד ומטרות	4.3	15.1	80.6	232	4.06	0.84
2. סביבה לימודית מיטבית	13.4	23.0	63.6	217	3.62	1.01
3. עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות	2.1	13.3	84.5	233	4.19	0.79
4. ידע לשוני	2.2	12.1	85.7	231	4.22	0.77
5. קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור	2.1	6.0	91.8	233	4.37	0.73
6. הישגים נדרשים	2.1	12.4	85.4	233	4.30	0.80
7. עקרונות תכנון	9.6	28.1	62.3	228	3.70	0.98
8. דוגמאות לתכנון וליישום	17.1	27.8	55.1	234	3.51	1.05
ממוצע בהירות				237	4.01	0.63

מלוח 57 עולה כי לפי דיווחי המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (237 מתוך 251), בהירות הצגת הנושאים (המשוקללת) בחוברת התכנית הוערכה כרבה (ממוצע 4.01 מתוך 5). בכלל המדגם הוערכו הנושאים קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור כבהירים יותר מנושאים אחרים (ממוצע 4.37 מתוך 5) והנושא דוגמאות לתכנון וליישום הוערך כבהיר פחות מנושאים אחרים (ממוצע 3.51 מתוך 5). אשר להערכת המורים בנוגע למידת הבהירות של התכנית בכללותה (כפריט אחד), ענו כ-2% מהמורים כי נושאי התכנית כלל אינם בהירים או שהם בהירים במידה מעטה, כ-21% מהמורים ענו כי נושאי התכנית בהירים במידה בינונית, וכ-77% מהמורים ענו כי נושאי התכנית בהירים במידה רבה או רבה מאוד (ממוצע 3.89 מתוך 5).

לוח 58 להלן מוצגת דעת המורים בנוגע לבהירות של הנושאים בחוברת התכנית לפי משתני רקע (טווח הסולם: 1 = כלל לא בהיר, 2 = בהיר במידה מועטה, 3 = בהיר במידה בינונית, 4 = בהיר במידה רבה, 5 = בהיר במידה רבה מאוד).

לוח 58 : ממוצעים וסטיות תקן של ציוני בהירות הצגת הנושאים בתכנית לפי משתני רקע

בהירות			ממוצעים וסטיות תקן של ציוני הבהירות של הנושאים המוצגים בתכנית לפי משתני רקע
ס"ת	ממוצע	N	
0.63	4.01	237	כלל המדגם
			פיקוח
0.66	4.04	178	חינוך ממלכתי
0.52	3.92	59	חינוך ממלכתי-דתי
			מקצוע ההוראה
0.49	4.02	60	מורה למקצועות העברית (שילובים שונים)
0.54	4.14	41	מורה שאינו מלמד את מקצועות העברית
			ותק בהוראה
0.91	3.92	36	ותק של עד שבע שנים
0.57	4.02	198	ותק של מעל שבע שנים
			השכלה
0.07	4.10	48	בוגר אוניברסיטה
0.49	4.08	23	מוסמך אוניברסיטה
0.68	4.00	162	בוגר מכללה/סמינר
			ארץ מוצא
0.65	4.01	197	ילידי ישראל
0.53	3.97	40	עולים

מלוח 58 עולה כי לפי דיווחי המורים (237 מתוך 251), הקבוצה שבעיניה בהירות הנושאים המוצגים בתכנית גבוהה יחסית הייתה קבוצת המורים שאינם מלמדים את מקצועות העברית (ממוצע 4.14 מתוך 5), והקבוצות שבעיניהן בהירות הנושאים המוצגים בתכנית נמוכה יחסית היו קבוצת המורים בחינוך הממלכתי-דתי (ממוצע 3.92 מתוך 5) וקבוצת המורים בעלי ותק של עד שבע שנים (ממוצע 3.92 מתוך 5).

קשר בין משתני הרקע של מורים לבין ציוני הבהירות והשימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית: הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הבהירות של הנושאים המוצגים בתכנית נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן *t-test*. מן המבחנים עולה כי הערכת הבהירות של הצגת הנושאים בחוברת התכנית בעיני המורים אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהם.

שאלה 14: מהם 3 זרכי האוריס פזיקה לתכנית ומהן הצעותיהם בנושא למילוי זרכי אלה?

דעות רכזות המקצוע על חוסרים בתכנית החדשה: בלוח 59 להלן מפורטת דעתן של רכזות המקצוע בנוגע לחוסרים בתכנית החדשה.

לוח 59: חוסרים בתכנית הלימודים החדשה לדעת רכזות המקצוע

אחוז מתוך עונים	N	חוסרים בתכנית הלימודים החדשה N תשובות = 76, עונים = 51
70.6	36	דוגמאות
37.3	19	דוגמאות (כללי)
17.6	9	דוגמאות נוספות לסוגות
11.8	6	דוגמאות נוספות לתכנון לימודים
7.8	4	דוגמאות להישגים הנדרשים ולמבחנים
3.9	2	דוגמאות ליישום נושא הכתיבה
3.9	2	דוגמאות לתכנון ספירלי של תוכני לימוד
2.0	1	דוגמאות לשילוב נושא הלשון במקצועות אחרים
2.0	1	דוגמאות להתמודדות עם קשיים בהוראת התכנית
29.4	15	תוספות נושאים
11.8	6	פרק העוסק בחומרי לימוד קיימים ובמקורות מידע המתאימים לתפיסת התכנים
5.9	3	מדדי הצלחה – מחוונים
3.9	2	נושאים מתחום הוראת מיומנויות
3.9	2	פרק שמיועד לכיתה א
2.0	1	פרק העוסק בילדים עם צרכים מיוחדים
2.0	1	נושא הגימטרייה
2.0	1	פרק העוסק בתפקידים של המורים המקצועיים
2.0	1	פרק העוסק בכתיב
2.0	1	פירוט ההישגים הנדרשים בכיתות א, ג ו-ה
15.2	8	בהירות של דרך ההצגה
9.8	5	נחוצה בהירות ופשטות
3.9	2	יש לרכז נושאים ותת נושאים בתבניות – כגון בתרשים זרימה
2.0	1	נחוצה כתיבה מובנית ומסודרת
11.8	6	פירוט והרחבה בנושאים שונים
3.9	2	הסבר אקדמאי למושגים בתחום הלשון/מילון מושגים ומונחים
2.0	1	חלוקה של מה ומתי ללמד (לפי הנושאים המופיעים בתכנית)
2.0	1	חלוקת הנושאים בלשון לפי כיתות
2.0	1	פירוט הסבר מקיף לתחומי ידע המופיעים בתכנית
2.0	1	הערכה פירוט נוסף של תהליכי הבקרה

מלוח 59 עולה כי לדעת רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (51 מתוך 80), חסרות בתכנית החדשה דוגמאות (כ-71% מהעונות), תוספות נושאים (כ-29% מהעונות), בהירות של דרך ההצגה (כ-15% מהעונות) ופירוט והרחבה בנושאים שונים (כ-12% מהעונות).

דעות רכזות המקצוע על נושאים הדורשים הדרכה נוספת ($N = 66$): בלוח 60 להלן מופיעים הנושאים שבהם יזדקקו המורים, לדעת רכזות המקצוע, להדרכה או השתלמות נוספת.

לוח 60: פרקים הדורשים הדרכה נוספת לדעת רכזות המקצוע

פרקים הזקוקים להדרכה N תשובות = $N, 205$ עונים = 66	שכיחות	אחוז מתוך העונים
עקרונות תכנון	42	63.6
עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות	36	54.5
הישגים נדרשים	31	47.0
דוגמאות תכנון ויישום	22	33.3
ידע לשוני	20	30.3
סביבה לימודית מיטבית	19	28.8
רכיבי החינוך הלשוני	16	24.2
קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור	12	18.2
מבוא, הנחות יסוד ומטרות	7	10.6

מלוח 60 עולה כי לדעת הרכזות שענו לשאלה זו (66 מתוך 80), הנושאים העיקריים שבהם יזדקקו המורים להדרכה או השתלמות נוספת הם עקרונות תכנון להתאמת התכנית להוראה בכיתה (כ-64% מרכזות המקצוע), עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות (כ-55% מרכזות המקצוע) והישגים נדרשים (כ-47% מרכזות המקצוע).

דעות המורים על נושאים הדורשים הדרכה נוספת: בלוח 61 להלן מפורטת דעת המורים בנוגע לנושאים הדורשים הדרכה מעבר למפורט בחוברת התכנית.

לוח 61: נושאים הדורשים הדרכה נוספת לפי דיווחי המורים

נושאים הדורשים הדרכה נוספת N תשובות = $N, 637$ עונים = 233	N	אחוז מתוך העונים
דוגמאות לתכנון וליישום	168	72.1
סביבה לימודית מיטבית	119	51.1
עקרונות תכנון	102	43.8
עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות	64	27.5
הישגים נדרשים	51	21.9
ידע לשוני	49	21.0
התכנית בכללותה	38	16.3
מבוא, הנחות יסוד ומטרות	24	10.3
קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור	22	9.4

מלוח 61 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (233 מתוך 251), הנושאים העיקריים הדורשים הדרכה נוספת הם דוגמאות לתכנון וליישום (כ-72% מהעונים), סביבה לימודית מיטבית (כ-51% מהעונים) עקרונות תכנון (כ-44% מהעונים) ועולמות שיח, סוגות ותת-סוגות (כ-28% מהעונים).

דעות המורים על תוספות לתכנית הלימודים: רכזות המקצוע הציעו תוספות, פירוט והרחבה לתכנית בתחומים ובנושאים שונים. בלוח 62 להלן מפורטת חוות דעתם של המורים בנוגע לנחיצות השינויים המוצעים.

לוח 62: תוספות לתכנית הלימודים לפי דיווחי המורים (באחוזים)

נחיצות השינויים	N	הכרחי	רצוי	אין צורך
תוספת דוגמאות				
דוגמאות לסוגות	233	47.2	42.1	10.7
דוגמאות לתכנון תלב"ס	226	50.9	37.6	11.5
דוגמאות לכלי הערכה	230	66.5	26.1	7.4
דוגמאות ליישום יחידות הוראה על פי פרקי התכנית	230	52.2	40.0	7.8
דוגמאות לשילוב נושא הלשון במקצועות אחרים	231	48.1	43.7	8.2
דוגמאות להתמודדות עם קשיים בהוראת רכיבים מתוך התכנית	227	50.7	41.9	7.5
דוגמאות לרצפי הוראה	231	53.2	40.3	6.5
תוספות נושאים				
חומרי למידה ומקורות מידע	230	46.5	40.0	13.5
כלים לטיפול מיומנויות	230	60.4	34.3	5.2
התייחסות נפרדת לכיתה א	218	67.0	23.4	9.6
התייחסות נפרדת לילדים עם צרכים מיוחדים	233	79.8	16.7	3.4
התייחסות ממוקדת לתפקידים של המורים המקצועיים	225	58.7	34.2	7.1
הנחיות המתייחסות לכתוב נכון	229	55.5	37.1	7.4
הנחיות לשיפור קריאה קולית	230	48.7	40.4	10.9
פירוט הישגים נדרשים לכל דרגת כיתה בנפרד	229	50.2	31.0	18.8
העמקת ההסבר לתחומי התוכן ולמושגים המופיעים בתכנית	226	36.3	42.5	21.2

מלוח 62 עולה כי לפי דיווחי המורים שהתייחסו לשאלה זו במלואה או בחלקה (233 מתוך 251), התוספות ההכרחיות לתכנית הן התייחסות נפרדת לילדים עם צרכים מיוחדים (כ-80% מהעונים), התייחסות נפרדת לכיתה א (כ-67% מהעונים) ודוגמאות לכלי הערכה (כ-67% מהעונים). התוספות הרצויות לדעת המורים הן דוגמאות לשילוב נושא הלשון במקצועות אחרים (כ-44% מהעונים), העמקת ההסבר לתחומי התוכן ולמושגים המופיעים בתכנית (כ-43%

ודוגמאות לסוגות (כ-42% מהעונים). התוספות שאינן נחוצות לדעת המורים הן העמקת ההסבר לתחומי התוכן ולמושגים המופיעים בתכנית (כ-21% מהעונים) ופירוט הישגים נדרשים לכל דרגת כיתה בנפרד (כ-19% מהעונים).

הצעות המורים לשיפור התכנית: בלוח 63 להלן מפורטות הצעות המורים לשיפור התכנית החדשה.

לוח 63: הצעות המורים לשיפור התכנית החדשה [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	N	הצעות לשיפור התכנית N תשובות = 167, N עונים = 129
87.6	113	תוספות
28.7	37	להוסיף דוגמאות, התייחסות לכל הסוגות, להדגים ולפתח נושאים שונים, להגים עבודה בכיתה
24.8	32	להוסיף הדרכה, השתלמויות
15.5	20	להוסיף התייחסות לכל כיתה, חלוקת ההישגים הנדרשים לכל דרגת כיתה בנפרד
14.7	19	להציע חומרים, חוברת עבודה, תרגילים, משימות כתיבה, דפי עבודה
7.8	10	להוסיף התייחסות לילדים בעלי צרכים מיוחדים, התייחסות לשונות בין תלמידים, התייחסות לקשיי שפה
5.4	7	להוסיף הנחיות יותר מפורטות כולל פריסה שנתית מפורטת, החלטה מה ללמד, לקבוע מספר שיעורי מינימום לכל נושא, לפרק ליחידות
3.9	5	לבנות מאגר של מבדקים, בקרה ומעקב, דגמים למחווים, ליצור הלימה בין ההישגים ותת הסוגות
2.3	3	להרחיב את החלק הדקדוקי, לפרט מושגים, ליצור אסופה של נושאים
0.8	1	לפרט תהליך מערכתי של יישום התכנית
0.8	1	לפרט תהליך הדרגתי של יישום התכנית
1.6	2	להוסיף ידע מקצועי, התמקצעות בתכנית
		שינוי אחר
9.3	12	להפחית את העומס, להפוך את התכנית לכלי יומיומי, למקד יותר כל תחום
7.0	9	ליצור תכנית מסודרת וספירלית, ברורה ומאורגנת, בניית דגם אחיד לבית הספר
5.4	7	לשתף את המורים ולתמוך בהם, שכל המורים המקצועיים יכירו את התכנית, שיתוף פעולה עם צוותי החינוך, מערכי שיעור, שיחות
0.8	1	לאפשר אוטונומיה, שיקול דעת של המורה
0.8	1	לפשט משפטים מורכבים

מלוח 63 עולה כי לפי דיווחי המורים שענו לשאלה זו (129 מתוך 251), כ-88% מהעונים מציעים תוספות שעיקרן תוספת דוגמאות (כ-29% מהעונים), תוספת הדרכה והשתלמויות (כ-25% מהעונים), התייחסות נפרדת לכל שנות הלימוד בעיקר במדדי ההישגיות (כ-16% מהעונים) וחיבור

חומרי עבודה מתאימים לתכנית (כ-15% מהעונים). נוסף על כך ממליצים כ-9% מהעונים על הפחתת העומס הלימודי הכלול בתכנית.

כניסה לאתר האינטרנט של התכנית החדשה – מורים ($N = 283$): 133 (47.0%) מורים כלל לא נכנסו לאתר האינטרנט. 60 (21.2%) מורים נכנסים לאתר לעתים רחוקות, 33 (11.7%) מורים נכנסו לאתר לעתים, 8 (2.8%) מורים נכנסו לאתר לעתים קרובות, ו-3 (1.1%) מורים נכנסים לאתר לעתים קרובות מאוד. 46 (16.3%) מורים לא השיבו לשאלה זו.

בקשות וציפיות של רכזות המקצוע הנוגעות לאתר האינטרנט של התכנית: בלוח 64 להלן מפורטות בקשות וציפיות הנוגעות לאתר האינטרנט של התכנית.

לוח 64: בקשות וציפיות של רכזות המקצוע הנוגעות לאתר האינטרנט של התכנית [שאלה פתוחה]

אחוז מתוך העונים	שכיחות	בקשות הנוגעות לאתר האינטרנט של התכנית N תשובות = 131, N עונים = 66
72.7	48	דוגמאות ליישום התכנית
13.8	9	דוגמאות ליישום התכנית
13.6	9	דוגמאות לתכניות לימודים, תכנית רוחב בחינוך לשוני
10.6	7	דוגמאות של תכניות לימודים המופעלות בבתי ספר אחרים
9.1	6	משימות הערכה/דוגמאות של מבחנים/מבדקים
6.1	4	מאגר של פעילויות
4.5	3	דוגמאות לתכנית מובנית לכל שכבת גיל
4.5	3	דוגמאות לניתוח טקסטים
3.0	2	דוגמאות לניתוח נושא על-פי סוגות ועולמות שיח
3.0	2	דוגמאות לתכניות אינטגרטיביות לתכנון לימודים בשפה הכולל בתוכו תחומי ידע נוספים
3.0	2	דוגמאות לעיבוד יחידות תוכן ספציפיות
3.0	2	רעיונות לעיצוב סביבה לימודית מיטבית
1.5	1	רעיונות לסדנאות בנושא חינוך לשוני
1.5	1	דוגמאות לפריסת תכניות לימודים בהתאם להישגים הנדרשים
1.5	1	דוגמאות לתוצרים של תלמידים שיישמו תכנית זו
45.5	30	פורום התייעצות ושיתוף
36.4	24	פורום של מורים: דיונים, התלבטויות, שאלות, תשובות, תגובות, הצלחות התמודדות עם קשיים, חוות דעת
21.2	14	פורום בתי ספר
3.0	2	פורום של מומחים (חיצוניים) לחינוך לשוני שיענו על השאלות

לוח 64 (המשך)

אחוז מתוך העונים	שכיחות	בקשות הנוגעות לאתר האינטרנט של התכנית $N=131$, עונים = 66
1.5	1	פורום בנושא צרכנות של חומרי למידה בתחום – מה מתאים ומה לא
1.5	1	פורומים של מדריכים המתמחים בתכנית
1.5	1	פורום עזרה בבניית תכניות לימוד
27.3	18	תוספות לתכנית
7.6	5	מאמרים שונים העוסקים בנושא השפה
6.1	4	שינויים שנעשו בתכנית מאז הוצאתה
4.5	3	הרחבה למושגים של סוגות ועולמות שיח
4.5	3	מילון מונחים
1.5	1	העמקה נוספת לגבי כל פרק ופרק
1.5	1	תרשים של תכנית מעגלית בבית הספר היסודי
1.5	1	הרחבת הידע בעולם השיח של הספרות
1.5	1	נגישות לחומרי הקריאה המוצעים בתכנית
1.5	1	התייחסות לילדים חלשים/לקויי מידה
1.5	1	תכנית בסיס שעליה כל בית ספר יבנה את התכנית הבית-ספרית שלו
1.5	1	לפרק החינוך הלשוני: שאלות ותשובות, מילים קשריות וכרטיסי ניווט
1.5	1	התייחסות לתלמידים עולים
1.5	1	הפניות לאתרים נוספים שעוסקים בתחום הלשון

מלוח 64 עולה כי רכזות המקצוע שענו לשאלה זו (66 מתוך 80) היו רוצות למצוא באתר האינטרנט של התכנית דוגמאות ליישום התכנית (כ-73% מהעונים), פורום התייעצות ושיתוף (כ-46% מהעונים) ותוספות לתכנית (כ-27% מהעונים).

1. סיכום הראיונות עם ראשי יחידות ומדריכות מטה

לקראת בניית כלי המחקר עבור מנהלים, רכזי מקצוע ומורים קיימנו ראיונות פנים אל פנים עם ראשי היחידות הרלוונטיות לתחום החינוך הלשוני במשרד החינוך ועם מדריכות מטה אשר היו מעורבים ב"קו הראשון של הטמעת התכנית". הידע שנאסף בדרך זו סייע לנו למקד את שאלוני המחקר. להלן מופיע סיכום של ראיונות אלה לפי סעיפים. המרואיינות: גב' לאה אחי מרים, גב' אתי בוקשפן, גב' יהודית בלום, גב' נורית בן מנחם, גב' דפנה הופנגל, גב' שלי ויסמן, גב' אודיה מל, גב' אילנה מסט, גב' לאה פטרון, גב' חוה קדם וגב' דבי קורת.

תיאור חשיפת התכנית החדשה במערכת החינוך

הפעולות לחשיפת התכנית החדשה במערכת החינוך נעשו על ידי אנשי האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים יחד עם אנשי האגף לחינוך יסודי. התכנית הופצה לכל בתי הספר בארץ לקראת סוף שנת הלימודים תשס"ג, שניים עד שלושה עותקים לכל בית ספר. עם זאת, עוד קודם לכך נחשפה התכנית בפני דרגים שונים במשרד החינוך. חשיפה זו נועדה ליצור איווי ליישום התכנית בבתי הספר ובמערכת החינוך. התכנית החדשה הוצגה בכל מחוז בנפרד בפני מנהלי המחוזות, המפקחים הכלליים ולעתים גם בפני המפקחים המקצועיים, על-ידי נציגות האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים והאגף לחינוך יסודי. גבי רחל גרבר (האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים) הציגה בפני הנוכחים את התכנית, גבי אתי בוקשפן (האגף לחינוך יסודי) פרסה את ההיבטים היישומיים והעלתה סוגיות המעוררות שאלות בנוגע לתכנית, גבי לאה אחי-מרים (האגף לחינוך יסודי) קישרה בין התכנית הקודמת לתכנית החדשה והשוותה ביניהן, וגבי מזל שיניאק (הפיקוח על הוראת העברית) עמדה על היבטים שונים מתחום הלשון.

בשלב הבא התקיימו מפגשי חשיפה סדורים עם מנהלי בתי הספר, שאליהם הצטרפו בדרך כלל גם רכזי השפה. מפגשים אלה נערכו על ידי מדריכות המטה (במחוז צפון, במחוז חיפה במחוז מרכז ובמנח"י). המרואיינות ציינו כי המפגשים זכו "להיענות יפה" וכי כמעט כל המנהלים לקחו בהם חלק.

השלב הבא של חשיפת התכנית ולמידתה נעשה בבתי הספר עצמם. ישנם בתי ספר שערכו מפגשים בנושא התכנית לכל הצוות עם מדריכות המחוז במסגרת ההשתלמות המוסדית, וידוע על בתי ספר אחרים הלומדים בכוחות עצמם את התכנית ובונים על-פיה תכניות בית-ספריות. המרואיינות ציינו כי אין אפשרות לעקוב אחר בתי הספר הפועלים באופן עצמאי או בעזרת גורמים אחרים ואינם עומדים בקשר עם המערכת, על מנת לדעת האם הם פועלים על-פי עקרונות תכנית הלימודים החדשה. כיום, במחוזות השונים נמשך יישום התכנית באמצעות מרכזי פסג"ה ובכל מחוז נעשה היישום באופן מעט שונה, בהתאמה לצרכים האזוריים.⁴

אלה הפרטים החלקיים שעלו בראיונות בנוגע להדרכות הפרטניות: במחוז מרכז – השתלמות לרכזי שפה בית-ספריים. במחוז ירושלים ובמנח"י – קורסים למדריכות החינוך הלשוני. במחוז חיפה – קורס "מדריכים מובילים" המשמשים מדריכים חיצוניים בבית הספר, קורס לרכזות בית-ספריות וקורס לצוותי מורים מבתי הספר. במחוז צפון – השתלמויות ל"מדריכות מובילות", למרכזות שפה ולמחנכי כיתות (במסגרת מרכזי הפסג"ה). במחוז תל אביב – המדריכות האזוריות אחראיות להטמעת התכנית ויחד עם המדריכות המחוזיות מובנים תוכני ההדרכות. ההדרכות מועברות במסגרות שונות: השתלמות לרכזות ומדריכות (אחת לשלושה שבועות), מפגשים פרטניים של רכזות המקצוע עם המדריכות, הדרכות מובנות המועברות במסגרת אשכול בית-ספרי והשתלמות למורים (במסגרת חדר מורים לומד או השתלמות מוסדית). במחוז תל אביב המדריכות זוכות לחופש פעולה ולגיבוי מצד מנהלת המחוז. הטמעת התכנית בתל אביב משתלבת

⁴ יש לציין כי למחוזות השונים יש הגדרות בעלי תפקיד שונות ולא תמיד ברור האם "מדריכים" הם בעלי תפקיד מחוץ לבית הספר (ובמקרה כזה לאן הם שייכים) או שהם חלק מן הצוות החינוכי.

עם השאיפה לשיפור ההישגים הלימודיים ומתוך כך הוחלט להעמיק בתחום השיח העיוני, שהוא בעל נגיעה לתחומי לימוד נוספים. במחוז דרום – השתלמויות למפקחים האחראים על המשך העברת התכנים לבתי הספר שבתחומם. בכל מרכז פסג"ה במחוז (כשמונה מרכזים) נערכו שתי השתלמויות, אחת לרכזות ואחת למחנכות כיתות א ו-ב. ההשתלמויות הן בנושא העברית ובנושא בניית כלים ללימוד נושא השפה.

בחינוך הממלכתי-דתי: התכנית הוצגה לראשונה בפני המפקחים בחינוך הממלכתי-דתי במפגשים משותפים לחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי. פעולות היישום נמשכו בשיתוף עם המחמ"ד ועם המפקחים הדתיים. בכל מחוז נערכו מפגשי חשיפה למנהלים (בין מפגש אחד לחמישה מפגשים, על-פי גודל המחוז). כיום בכל מחוז נערכות השתלמויות למדריכות ולרכזות, ומרבית המנהלים שלחו נציג אחד להשתלמות. במקביל נערכות גם השתלמויות מורים.

היכרות אישית עם התכנית

כל המרואיינות הגדירו את היכרותן עם התכנית כטובה עד טובה מאוד. המרואיינות למדו את התכנית בימי עיון משותפים של האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים והיחידה למעורבות חינוכית באגף לחינוך יסודי (האחראית להטמעת התכנית). מרבית המרואיינות ציינו כי בקריאת התכנית לבדה לא היה די להבנה שלמה של התכנית, וההתנסות האישית היא זו שסייעה להן ללמוד ולהפנים אותה. התנסות זו כללה את בניית הקורסים ואת ההשתתפות במליאות שונות שבהן נדונה התכנית. שתי מרואיינות היו בצוות אשר כתב את הפרק של ההישגים הנדרשים, ורובן היו שותפות לקריאת טיוטות התכנית ולדיונים על הסעיפים השונים. אחת המרואיינות הדגישה כי בתחילה חוותה קושי משמעותי בלימוד התכנית, ולדעתה עדיף להמעיט בהרצאות התאורטיות ולהרבות בסדנאות עבודה. מנגד, מרואיינת אחרת טענה כי לצורך הבנה ראויה של התכנית נחוץ ידע תאורטי-מחקרי קודם בתחום האוריינות.

נקודות החוזק של התכנית

חלק מהמרואיינות הדגישו כי אמנם חלק מתוכני התכנית החדשה וממטרותיה היו מוכרים וכבר יושמו בעבר על-ידי מספר בתי ספר (בעיקר בתי ספר עם אוריינטציה לשונית), אולם כיום רכיבים אלו מעוגנים במסמך מסודר שעושה "סדר" למורים.

לדעת המרואיינות, נקודות החוזק הבולטות בתכנית הן: הצגת הרכיבים הלשוניים, ההתייחסות לארבע אופנויות השפה בכל מקצועות הלימוד, והדגש על החינוך הלשוני בכל מקצועות הלימוד – "השפה כאמצעי". נקודת חוזק נוספת שעליה הסכימו רוב המרואיינות הייתה העלאה של נושא הסוגות למודעות: לימוד הסוגות מגיל צעיר, הבחנה בין הסוגות ושההוראה בכל מקצועות הלימוד תתייחס לטקסטים מגוונים. חלק מהמרואיינות התייחסו לפרק ההישגים הנדרשים. חלק זה הוערך ככתוב בצורה ברורה ומפורשת, והמרואיינות הדגישו את חשיבות פריסת ההישגים הנדרשים עבור מורים ותלמידים. נקודת חוזק נוספת שהעלו מקצת המרואיינות הייתה בהירות התכנים והרצף ההגיוני של התכנית. בנוסף, נאמר כי התכנית מביאה לביטוי ומשקפת את הידע

המחקר-תאורטי שהצטבר בנושא הלשון וכן שהיא מתייחסת לסביבה הלימודית ויכולה להוות תדריך שימושי להוראה עבור המורה. פרקי התכנית הנתפסים כשימושיים יחסית הם פרק ההישגים הנדרשים והפרק העוסק בעולמות השיח, סוגות ותת-סוגות. אחת המרואיינות טענה כי התכנית מאפשרת אוטונומיה למורה, וציינה כי היא ידידותית ובעלת מספר מספק של דוגמאות.

קשיים ונקודות חולשה

הקשיים שהמרואיינות הועלו היו בעיקר קשיים כלליים של המורים, הנוגעים לתכניות לימודים חדשות. הקושי העיקרי הוא שמורים "לא יודעים לקרוא תכניות לימודים", והם מחפשים "שיכתבו להם בדיוק מה לעשות". בנוסף נטען, כי מורים לא יקראו את התכנית משום שהטקסט דחוס, נקבע מלמעלה, ותחושת המורים היא כי הם אינם שותפים למסמך זה. מלבד זאת, בעקבות "ההצפה" במסמכי הוראות שונים התפתחה, לדעת כמה מהמרואיינות, גישה צינית כלפי שינויים בקרב המורים. לבסוף, ההתנגדות העיקרית, לטענת אחת המרואיינות, היא בקרב המורות הוותיקות ש"כבר ראו הכול ויודעות הכול" – בבחינת "את זה כבר עשינו מזמן". קושי נוסף שעשוי להופיע אצל המורים, לדעת המרואיינות, נוגע להעדר ידע מקצועי רלוונטי בתחום הלשון. רוב המורים בבית הספר היסודי הם מורים כלליים ועליהם להתמקצע בלשון, התמקצעות העומדת בסימן שאלה נוכח הקיצוצים התקציביים התדירים במערכת החינוך. נוסף על כך, מורים המגיעים עם ידע קודם עשויים להתקשות במיפוי תרומת התכנית לעבודתם.

חלק מהמרואיינות העלו קשיים הקשורים באופן ספציפי לתכנית: עלה החשש כי נושא הסוגות יילמד באמצעות שינון בלבד ולכן יכביד על ההפנמה. הועלה גם החשש כי יצוטטו "ססמאות" מהתכנית שלא ילוו בעבודה מעמיקה. גם נושא ההישגים הנדרשים צפוי לעורר מספר קשיים: לא כתוב (ולכן לא ברור) כיצד לעשות את החיבור בין ההישגים הנדרשים לבין התכנית כולה. כך, עולה השאלה "מה יכתוב את מה" – האם הנושא יכתוב את ההישגים הנדרשים או שההישגים הנדרשים יבנו את הוראת הנושא. בנושא ההישגים עלתה גם הטענה שעמידה ביעדי ההישגים מחייבת גם הסתכלות "רוחבית" המקשרת בין היעדים לנושאי ההוראה. המרואיינות הצביעו גם על העדר מחוונים להערכת התכנית. כמו כן, התכנית עושה שימוש נרחב במושגים שלדעת המרואיינות עדיין לא נקלטו, כמו שיח ועולם שיח. בעניין חומרי הלמידה: העדר חומרי הוראה ולמידה עלול להוביל למצב שבו מורים חסרי מידע בנוגע לקריטריונים ברורים לבחירת חומרים ישתמשו בחומרים שאינם עולים בקנה אחד עם התכנית. חלק מהמרואיינות העלו קשיים הנוגעים לעולים חדשים: "איך את רוצה שיכתוב טיעון אם הוא בקושי קורא". מרואיינת נוספת העלתה קשיים שבהם היא נתקלת כמדריכה: יש עיסוק רב ב"שיווק" התכנית למנהלים ולמורים, ועם זאת קיים פער בין ציפיות המפקחים לבין המציאות בבתי הספר. המפקחים ומי שנמצא מעליהם מצפים שההטמעה תתבצע מהר, אך לדעתה התהליך צריך להיות הדרגתי, כדי שהתכנית תופנם כראוי.

האם מורים שלא עברו הדרכה יוכלו להורות ולתכנן את ההוראה לפי התכנית החדשה? ואם לא, מה הסיבה לכך? לדעת המרואיינות מורים יכולים ללמד על-פי התכנית באופן חלקי גם ללא

הדרכה, אך זה תלוי מאוד במורה – בגישה ראשונית חיובית לגבי התכנית וכן ברמת הידע שלו בשפה. עם זאת, המורים כל כך עסוקים ועמוסים שקרוב לוודאי שלא יוכלו להקדיש זמן ללימוד המושגים החדשים (כמו עולמות שיח, סביבה לימודית מיטבית, סוגות ותת-סוגות), ולכן סברו מרבית המרואיינות כי ההדרכה לתכנית היא הכרחית. עם זאת ציינו כי אין חובה לקיים הדרכה אינטנסיבית.

מקצת המרואיינות טענו כי התרגום המעשי להוראה בפועל לא יהיה קל למורה והוא יזדקק לעזרה בהתמודדות עם תכנית מורכבת, אינטגרטיבית, רוויה במושגים וטרמינולוגיה לא מוכרת, פתוחה ונתונה לפרשנויות דידקטיות שונות. לדעתן, לימוד התכנית מחייב דיאלוג, התנסות ולמידה. באופן מיוחד צוין הצורך בסיוע בתכנון ההוראה. אחת המרואיינות טענה כי חייבת להיות הדרכה (גם למורים המקצועיים) על עקרונות התכנית והדידקטיקה, אשר תסביר איך להפעיל את התכנית ברמה הכוללת (למשל, מה מקומם של מקצועות הספרות והלשון וכיצד אפשר לשלבם במקצועות הלימוד השונים).

חידושי התכנית הנוכחית לעומת התכנית הקודמת

לדעת המרואיינות, החידוש העיקרי בתכנית הוא פרק ההישגים הנדרשים. חידוש נוסף הוא נושא עולמות השיח והסוגות, המדגיש את העיסוק בטקסטים שונים ובזיקה למטרות חברתיות. תחום הלשון וההבחנה בין הוראת הלשון כאמצעי לעומת הוראת הלשון כמטרה הוא חידוש נוסף. בתכנית הנוכחית יש דגש על הוראת הלשון בהקשר, ומכאן נמשך הצורך בהתייחסות לארבע אופנויות השפה גם בשאר מקצועות הלימוד. לבסוף, התכנית מציעה עקרונות לתכנון ההוראה ומתייחסת למחקר העדכני בנושא השפה והקניית השפה.

תהליך ההטמעה ותוצריו

היעד בנוגע להטמעת התכנית החדשה הוגדר על ידי האגף לחינוך יסודי כלהלן: "למידה מתוכננת של תחום החינוך הלשוני שתתבצע בבית הספר על-פי יעדים מוגדרים, בהתאם לתכניות לימודים כיתתיות, בית-ספריות ועל-פי מחוונים להישגים המצופים שהוכנו על-ידי המורים".

ברמת המנהל – הטמעה מוצלחת תיחשב אם המנהל יהיה מעורב בתהליך ההטמעה בדרכים האלה: בעל היכרות טובה עם התכנית, משתתף בישיבות צוות שבהן דנים בתכנית ובהיבטיה היישומיים, עומד בקשר עם המדריכה (אם יש הדרכה), צופה בשיעורים, מנהל דיאלוג עם מחנכי הכיתות בנוגע ליישום הנלמד בהשתלמויות, מקצה את המשאבים הנדרשים ליישום ראוי של התכנית. בנוסף נאמר כי "מנהל שיודע מה לשאול" מעיד על מידת מעורבותו הגדולה.

ברמת המורה – לדברי המרואיינות, אחד התוצרים הברורים יותר של הטמעה מוצלחת הוא יכולת המורים להפיק מידע מטקסטים ולחשוף את התלמידים למגוון של סוגות (למשל, בעת בחירות למועצות המקומיות, להראות שנעשה שימוש בטקסטים של טיעון ושכנוע). יש ללמד את הילד לקרוא, לכתוב ולהפיק מידע מטקסט נתון. על הטקסטים לכוון את הפעילויות והמטלות

הבית-ספריות והכיתותיות. מדד נוסף להצלחה הוא עיסוק בהיבטים לשוניים של טקסטים נתונים והענקת מקום לארבע אופנויות השפה, בעיקר לשיח הדבור. היבט נוסף של הטמעה מוצלחת ברמת המורה נוגע להתייחסות להישגים הנדרשים. המורה אמור לחבר בין התכנית לבין ההישגים הנדרשים, והמראיינות הביעו ציפייה לכתיבת מחוונים להישגים הנדרשים שיתורגמו לעשייה מפורשת, ושיהיו פרוסים על פני 6 שנים. מדד נוסף להטמעה, לדעת המראיינים, הוא הכנת מסלול תכנון התפתחותי בזיקה להישגים הנדרשים וגילוי מודעות רחבה יותר לנושא ההערכה – "כל ממדי ההערכה צריכים לתפוס יותר נפח". מאחר שהטמעה מוצלחת תבוא לידי ביטוי בכל מקצועות הלימוד, המראיינות ציינו כי חשוב להקפיד על אחידות ותיאום בין מערכי השיעור של המורים הכלליים והמקצועיים.

ברמת התלמיד – המראיינות סברו כי מדד להטמעה מוצלחת הוא ראשית לכול שיפור בהישגים הלימודיים. על התלמידים לעמוד בסטנדרטים המבוקשים ולהפגין מוטיבציה להתקדם. הטמעה מוצלחת תתבטא גם בתוצאות טובות יותר של מבחני המיצ"ב. מראיינת אחת ציינה כי היא רוצה למצוא ילד "קורא, נבון, שגם צורך קריאה, בעל יכולת כתיבה לסוגים שונים של נמענים וכתיבה מגוונת".

ברמת בית הספר – ברמה המיטבית כל המורים יכירו את התכנית, "ידברו באותה שפה", ישתתפו בישיבות קבועות סביב נושאים העולים מן התכנית ויבנו יחד נושאים לימודיים על-פי עקרונות התכנית. קיימת ציפייה לקשר בין המורים המקצועיים למחנכי הכיתות ושימונה מרכז בית-ספרי לנושא החינוך הלשוני, שירכז את כל התהליך ויעקוב אחר היישום יחד עם מנהל בית הספר. בנוסף, עלתה הציפייה לקיום פרויקטים בית-ספריים סביב התכנית, אולם הודגש כי "לא מדובר בעוד פרויקט בית-ספרי, אלא בעשייה בית-ספרית".

תלב"ס המותאם לתכנית החדשה צריך להביא לידי ביטוי את כל מה שכלול בתכנית: תכנון הפעילויות הלימודיות לפי ההישגים הנדרשים, "שתילה" של ההישגים הנדרשים לתוך הנושאים הלימודיים תוך כדי הבחנה בין מטרות תוכן ומטרות שפה, אינטגרטיביות והוספת ממדי הערכה נוספים בתעודות. לדעת המראיינות, על התלב"ס להיות כתוב "בשפה של התכנית" והוא צריך לבטא שילוב בין מורים מקצועיים בהנחלת התכנית, וכן עליו להיות בעל אופי אופרטיבי – לספק תשובה לשאלה איך להגיע להישגים, היכן לשים את הדגשים, מהן דרכי ההערכה ומהו סדר הלמידה.

ברמת הסביבה – ההורים והקהילה יהיו מודעים למכוונות של בית הספר להעלאת רמת הישגי תלמידיו בתחום השפה, תוך כדי שקיפות מרבית לגבי דרכי ביצוע התהליך.

דילמות שהתכנית מעוררת

1. כיצד להתייחס להישגים הצפויים מן ההיבט של שונות גבוהה בין תלמידים? מצד אחד קיימת הגישה של התחשבות ברמת הידע הראשונית של התלמיד, ומן הצד האחר כולם צריכים

- להימדד על-פי אותו הישג צפוי. בנוסף, עולה השאלה איך לפתח מחווי הערכה – scoring guides (נושא זה לא טופל ברמת ההדרכה).
2. האם ללמד את הלשון העברית כמקצוע בפני עצמו או כחלק משיעורים אחרים? האם יש ללמד "לשון כמטרה" או "לשון כאמצעי"? איך ללמד את מקצוע הלשון באופן מובנה, אך לא מנוכר, כך שיהיה רלוונטי לחומר שהתלמידים לומדים? איך יוצרים מודעות ללשון בקרב התלמידים, כך שיווצר מיקוד קבוע על נושא הלשון?
3. מי מלמד חינוך לשוני? תפיסת ההוראה של "השפה כאמצעי" מטילה על כל המורים לעסוק בעולמות שיח ובטקסטים. כלומר, עליהם לטפל גם ב"מה" (תוכן השיעור) וגם ב"איך". השאלה הנשאלת היא אפוא האם על המורה שאינו מלמד את מקצועות הלשון, ובכל זאת נדרש למודעות לשונית, להשתלם בתחום השפה וללמד (באופן מזדמן) גם נושאים לשוניים מובהקים?
4. זיקות ושילובים: כיצד ליצור רצף בין הגן לבית הספר היסודי ובין בית הספר היסודי לחטיבת הביניים? איך משלבים בתכנית את תחום הספרות ואיך שומרים על ייחודו כמקצוע בפני עצמו? כיצד ייעשה שילוב של מקורות יהודיים בתכנית החדשה?

ז. התלב"סים

בפרק זה נסכם את הממצאים שעלו משאלוני המחקר, הנוגעים לבניית תכניות לימודים בית-ספריות בחינוך לשוני בזיקה לתכנית הלימודים החדשה "עברית – שפה, ספרות ותרבות" ונתח את התכניות שכבר נכתבו או שנמצאות בהכנה.

1. ממצאים משותפים משאלון מנהלים, רכזות מקצוע ומורים, בזיקה לתלב"ס

מסקירת הממצאים עלה כי רוב בתי הספר אשר השתתפו במחקר בנו או מצויים בשלבי בנייה מתקדמים של תלב"ס בזיקה לתכנית הלימודים החדשה (כך עולה מהתשובות של כ-85% מרכזות המקצוע וכ-83% מהמורים). מתשובות הרכזות למדנו כי השותפים העיקריים לבניית התלב"ס הם אנשי ההנהלה (כ-41% מרכזות המקצוע), רכזות השפה (כ-37% מרכזות המקצוע), צוות המורים (כ-33% מרכזות המקצוע) והמחנכים (כ-33% מרכזות המקצוע). כ-30% מרכזות המקצוע ראו בעדכון של התלב"ס על-פי עקרונות התכנית החדשה את אחת הדרכים שבאמצעותן אפשר ליישם את התכנית באופן המיטבי. רוב המורים (כ-81%) הסכימו עם אמירה זו. ואכן, נמצא כי ביותר ממחצית בתי הספר בנייה ועדכון התלב"ס הן חלק מן הפעולות הבית ספריות-הקשורות ליישום התכנית.

המנהלים, שהם השותפים העיקריים לבניית התלב"ס, לא דיווחו על קושי לבנות את התלב"ס בהתאמה לתכנית החדשה (רק כ-6% מהמנהלים ציינו שייתכן שייתקלו בקושי כזה). יחד עם זאת, ניכר כי התכנית אינה מספקת מענה משביע רצון לרכזות המקצוע ולמורים בנושא תכנון התלב"ס (כ-88% מהמורים ביקשו הרחבה ופירוט בנושא זה). הנושא "עקרונות התכנון" דורג נמוך יחסית, לדעת המורים ורכזות המקצוע, הן מבחינת בהירות הנושא הן מבחינת שימושיותו לעבודתם. מלבד זאת ציינו המורים כי נזקקו להדרכה נוספת בפרק זה. כך גם באשר לפרק

"דוגמאות לתכנון וליישום" של תכנית הלימודים החדשה וכ-72% מהמורים ביקשו הדרכה נוספת בפרק זה).

2. ניתוח תלב"סים בית-ספריים בנושא חינוך לשוני

במסגרת מחקר ההערכה נתבקשו מנהלי בתי הספר שהשתתפו במחקר לשלוח למבצעי המחקר את חלק התכנית בתלב"ס העוסק בחינוך הלשוני. בסך הכול התקבלו 31 תלב"סים. מטרת הבדיקה הייתה לעמוד על דרך ההצגה של הנושא והביטוי שניתן לו בתכנית הלימודים הבית-ספרית (אופי הפריסה, מידת הפירוט של התכנים, אופי החלוקה, אופי ההערות הנלוות וכן אמירות כלליות היכולות ללמד על מעמד המקצוע).

חשוב לציין כי מפרקי התלב"ס שהגיעו לידינו לא ניתן היה להסיק על מקומו הגלובלי של החינוך הלשוני במסגרת הארגון הגושי של נושאי הלימוד, ועל המאפיינים הייחודיים של היחס למקצוע זה. יש לקחת בחשבון גם את ההבדלים הרבים בין התלב"סים בבתי הספר השונים. הקריטריונים אשר הנחו אותנו בניתוח התלב"סים נלקחו ברובם מן הקריטריונים המופיעים בתכנית החדשה (מתוך הפרק תכנית הלימודים ותכנון הלימודים הבית-ספרי). העקרונות הם אלה (ראו פירוט בהמשך):

עקרון השילוב: בדרכי ההפעלה של התכנית תהיה הקפדה על: (א) עיסוק משולב בטקסטים דבורים, כתובים וחזותיים, (ב) עיסוק משולב בטקסטים ברמות שונות של פורמליות בכל סוגה וסוגה.

עקרון המעגליות: העיסוק בסוגה מסוימת אינו חד-פעמי, אלא הוא חוזר בשלבים שונים של הלימוד, בכיתות שונות, בצורה מתמשכת, מתרחבת ומעמיקה.

עקרון הגיוון: התכנון הבית-ספרי יאפשר היכרות עם מגוון טקסטים בשתי דרכים: (א) בכל שנה משנות הלימוד תעסוק התכנית במגוון סוגות וממגוון עולמות שיה, (ב) בכל שנה משנות הלימוד יהיה גיוון בתת-הסוגות שבהן יעסקו מורים ותלמידים.

עקרון מסגרות הזמן: יש מטלות לטווחים ארוכים ומטלות לטווחים קצרים.

עקרון העיגון ההקשרי: הקפדה על עיגון הוראת הסוגות בתוך העשייה הבית-ספרית בדרכים שונות: שימוש בתת-הסוגות בהוראת המקצועות, ביצוע מטלות ארוכות טווח שלא במסגרת הוראת המקצועות ועיסוק במטלות חברתיות פונקציונליות.

עקרון הרחבת עולמות השיח: המורים ינצלו את המשאבים התרבותיים המגוונים שמביאים התלמידים מהבית, וכן את עולמות השיח של הטקסטים הנלמדים.

עקרון העיסוק הבית-ספרי הכולל בלשון ובשיח: כל תכנון בית-ספרי בחינוך הלשוני יפתח מרחב להוראת הלשון והשיח משלושה היבטים: שימוש בלשון, מודעות לשונית וידע על-לשוני.

להלן מופיעה התייחסות לשבעת העקרונות שלעיל בתלב"סים שנאספו:

עקרון השילוב

26 (83.9%) בתי ספר התייחסו לעיקרון זה וניכר כי בתלב"ס שלהם נעשה ניסיון לשילוב בין אופנויות השפה השונות. ניסינו להעריך את מידת השילוב שמופיע בכל אחד מהתלב"סים ומצאנו

כי ב-17 מהתלב"סים (65.4%) השילוב היה רב, ב-6 (23.1%) השילוב היה בינוני וב-2 (7.7%) תלב"סים השילוב היה מועט. מתלב"ס אחד לא ניתן היה להפיק מידע זה. למשל, באחד התלב"סים, כאשר נלמד הנושא "חברים בכל מיני צבעים" שולבו מיומנויות של האזנה ודיבור ("השתתפות בשיחה ובדיון תוך הקשבה ותגובה הולמת לדברי אחרים והשתלבות בציבור על-פי המוסכס") ושל כתיבה ("כתיבת משפטים פשוטים ומורכבים, תקניים מבחינה תחבירית, בכתיבה של טקסטים למטרות שונות ונמענים שונים").

עקרון המעגליות

ב-19 (61.3%) מהתלב"סים מצאנו התייחסות לעקרון המעגליות, כך שניכר היה כי ישנה פריסה של תכנית ההוראה לפי שכבות. ב-6 (19.4%) מהתלב"סים הייתה התייחסות רק לחלק מהשכבות, וב-6 (19.4%) מהתלב"סים לא הייתה התייחסות לפריסת תכנית ההוראה לשכבות השונות, אלא הוצגה תכנית בית-ספרית כללית.

עקרון הגיוון

26 (83.9%) בתי ספר שילבו בתלב"סים שהכינו מגוון של טקסטים. ב-14 (53.8%) מהם הגיוון של הטקסטים היה רב, ב-6 (23.1%) הגיוון היה בינוני וב-4 (15.4%) הגיוון היה מועט. מ-2 (7.7%) תלב"סים לא ניתן היה להפיק מידע על מידת הגיוון. למשל, באחד התלב"סים הייתה התייחסות לטקסטים ספרותיים (סיפור, שיר), טקסטים מידעיים, טקסטים עיוניים וטקסטים אמנותיים. בתלב"ס אחר סוגי הטקסטים שבהם נעשה שימוש היו טקסטים וירטואליים, טקסטים מן הספרות, טקסטים מן העיתונות וטקסטים ממקורות חופשיים.

עקרון מסגרות הזמן

21 (67.7%) בתי ספר כללו בתוך התלב"ס התייחסות לזמן שבו התכניות השונות צריכות להיות מבוצעות. 9 (42.9%) מהם כללו פריסה של תכנית ההוראה לפי חודשים, 6 (28.6%) כללו פירוט של לוח זמנים לעמידה ביעדים שהוצבו בתלב"ס, 5 (23.8%) בתי ספר התייחסו לשעות הלימוד שהנושאים דורשים ו-3 (14.3%) בתי ספר התייחסו לאורך המטלה (ארוכה או קצרה).

עקרון העיגון הקשרי

16 בתי ספר התייחסו בתלב"ס לעקרון העיגון הקשרי וכללו את מסגרות הלמידה שבהן יילמדו הנושאים. 10 (62.5%) פירטו את מסגרת ההוראה שבה הנושאים יילמדו, 6 (37.5%) פירטו את פעילויות בית הספר שיבוצעו, ובתלב"ס אחד (6.3%) פורטו הפעילויות החברתיות שיבוצעו. מ-2 תלב"סים לא ניתן היה להפיק מידע זה. לדוגמה, באחד התלב"סים מפורטים תחומי הדעת שבהם יילמדו הנושאים השונים בשילובים שונים – אמנות, מוזיקה וספרות, לימודי מורשת, מקרא ואשכול מולדת חברה ואזרחות. בתלב"ס נוסף אין התייחסות למקצועות ההוראה שבמסגרתם יילמדו הנושאים, אולם קיים פירוט של פעילויות רבות: יום סופרים וספרים, יום מדע, יום שיא לנושא הערכי השנתי, חידונים, מפגש עם סופרים, הפקת עיתון בית-ספרי והפקת עיתונים. מלבד

זאת, מפורטות בתלב"סים פעילויות הקשורות לפן החברתי – מערכות יחסים בין התלמידים, בינם לבין המורים או בינם לבין מבוגרים אחרים.

עקרון הרחבת עולמות השיח

22 (71.0%) בתי ספר כללו בתלב"ס התייחסות לעולמות שיח רבים אשר התרחבו במעבר בין דרגות הכיתה. ב-10 (45.5%) בתי ספר ניכרה התרחבות משמעותית וב-10 (45.5%) בתי ספר אחרים ניכרה התרחבות בינונית. מ-2 (9.1%) תלב"סים לא ניתן היה להפיק מידע זה.

עקרון העיסוק הבית-ספרי הכולל בלשון ובשיח

24 (77.4%) בתי ספר כללו בתלב"ס את הפן הלשוני: ב-17 (70.8%) מהם העיסוק בחינוך לשוני הוא רב, ב-5 (20.8%) העיסוק הוא בינוני ובבית ספר אחד (4.2%) העיסוק הוא מועט. מתלב"ס אחד לא ניתן היה להפיק מידע זה. רוב התלב"סים אשר התייחסו ללשון ולשיח ברמה הבית-ספרית קישרו עיסוק זה להישג הנדרש "הכרה והבנה של המערכת הלשונית – מבנים, תופעות ותהליכים בלשון" (הישג מס 8, עמ-5-94 בתכנית הלימודים), ופירטו את דרך יישומו בזיקה לנושאי לימוד שונים.

היבטים נוספים שעלו מניתוח התלב"סים :

מעורבות

רק 5 (16.1%) מהתלב"סים כוללים התייחסות לגורמים שונים במערכת, כגון: מורים, הנהלה, הורים, מדריכה, רכזת, רב ואנשי צוות אחרים.

נקודת מוצא לתלב"ס

13 (41.9%) מהתלב"סים מאורגנים סביב נושאים ותכנים (למשל, יוצרים מתחום הספרות, חגים וכיו"ב). 6 (19.4%) מאורגנים סביב 8 ההישגים הנדרשים. 3 (9.7%) מאורגנים סביב יעדים בית-ספריים (למשל, טיפוח ופיתוח כושרי קריאה וכתובה). 2 (6.5%) מאורגנים סביב מטרות (למשל, "התלמיד יכיר בערך עצמו דרך תכונותיהם השליליות של אחרים"), 2 (6.5%) מאורגנים סביב סוגות, 2 (6.5%) סביב תחומי דעת, תלב"ס אחד (3.2%) מאורגן סביב רכיבי תרבות ואחר (3.2%) סביב תהליכי כתיבה. מתלב"ס אחד לא ניתן היה להפיק מידע זה.

תהליכי הערכה

17 (54.8%) מהתלב"סים כוללים התייחסות לתהליכי הערכה. 14 (45.2%) אינם כוללים התייחסות כזאת. מקצת התלב"סים מתייחסים במישרין לדרכים שבאמצעותן אפשר יהיה להעריך אם המטרות הושגו, כמו מבחנים, הכנת עבודות ובחנים.

בקרה

רק 5 (16.1%) תלב"סים כוללים התייחסות לתהליכי בקרה. למשל, באחד התלב"סים ישנה טבלה שכותרתה: "הערכת תכנית פעילות בשפה מחצית א שנה"ל תשס"ה". הטבלה כוללת עמודות שמפרטות את הפעולות שתוכננו (למשל, "איתור צרכים באמצעות מיפויים, אבחונים תשס"ד, תוצאות מיצ"ב"), תוצרים נצפים/מדד הצלחה ("מיפוי כיתתי, שכבתי, בית-ספרי, לצורך קבלת תמונת מצב בית-ספרית בתחום"), משאבים ("במסגרת שעות הוראה רגילות"), גורם אחראי ("רכזות צוות מורות שפה, מנהל"), לוח זמנים, האם הפעולה בוצעה/לא בוצעה ומהן המסקנות להמשך ("המשך יישום מסקנות המיפויים ותכנית העבודה על-פי סרגל ההתקדמות האישית של כל תלמיד").

פרק חמישי: סיכום ודיון

המטרה הכוללת של מחקר זה הייתה לאסוף מידע ממנהלים, מרכזות מקצוע וממורים בחינוך הלשוני הנוגע לתפיסתם את תכנית הלימודים החדשה "חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות" (תשס"ג) וכן ללמוד על יישומה בבתי הספר.

בדיון החותם את המחקר נעסוק בכמה סוגיות מרכזיות הרלוונטיות ליישום תכנית הלימודים החדשה מנקודת מבט המשלבת, ולעתים מעמתת, את דבריהם של מנהלים, רכזות מקצוע, מורים ומדריכות מטה (שאותן ראינו בשלב מוקדם של המחקר).

א. היערכות לקראת יישום התכנית החדשה

מסע ההפצה והחשיפה של התכנית החדשה בחינוך לשוני תוכנן בקפידה, כך התרשמנו, כפרויקט משותף של האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים, האגף לחינוך יסודי והפיקוח על הוראת העברית. התכנית נחשפה בהדרגה וביסודיות בפני הדרגים השונים של המערכת בסדר ההייררכי המקובל (מן הבכירים אל הכפופים, מן המחוזות אל בתי הספר), תוך כדי שמירה על איזון עדין בין בעלי סמכות שונים, אשר הועצמו בהדרגה ותפסו את מקומם במניפת ההפצה. נציגי האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים ונציגי האגף לחינוך יסודי פרסו את התכנית ואת הדרכים ליישומה בפני ציבור החינוכאים באורח מקצועי, וכל בעל תפקיד גייס את מומחיותו לצורך הצגת היבטים שונים של התכנית, ותוך התחשבות, בשלב החשיפה השני, בצורכיהם השונים של מחוזות הפיקוח הנפרדים. עבודת השיווק הנמרצת ביקשה, לדברי ראשי היחידות ומדריכות המטה אשר נשאו בעול החשיפה הראשוני, ליצור איווי לתכנית בקרב מנהלי בתי הספר היסודיים וצוותיהם לקראת צאתה לאור.

מסע החשיפה והלימוד עורר עניין רב בקרב נמעניו הפוטנציאליים. נראה שהשתלבו בזמן זה המכוונות הכוללת של מערכת החינוך כלפי נושא האוריינות, האפקטיביות של עבודת מציגי התכנית והבשלות מצד מערכת החינוך. מערכת זו חוותה טפטוף מתמשך של חידושים בתחום החינוך הלשוני בשנים האחרונות והייתה מוכנה לקבל את המידע, שחלק ממנו היה מוכר לה, בפורמט חדש, מבוסס, מקיף, מאורגן ומעוצב היטב.

שיעור ההשתתפות של מנהלים ורכזות מקצוע בהשתלמויות הנוגעות לתכנית, בשלב ההיערכות המוקדם, היה גבוה במיוחד. כשני שלישים מהמנהלים וקרוב למחצית מרכזות המקצוע לקחו חלק במפגשים מחוזיים. כשליש מהמנהלים ושני שלישים מרכזות המקצוע השתתפו בהשתלמויות חיצוניות נוספות. בהמשך השתתפו כמחצית מהמנהלים גם בהשתלמויות בית-ספריות שהעבירו גורמים חיצוניים ופנימיים ובהם רכזות המקצוע. מנהלי בתי הספר אף לא הסתפקו בחוברות התכנית שהגיעו לבתי הספר ורובם (למעלה מ-80%) רכשו או שכפלו חוברות נוספות. בסך הכול דיווחו המנהלים על תוספת של למעלה מ-800 חוברות תכנית שהופצו בקרב

מורי בתי הספר. כשני שלישים מהמנהלים ומרבית רכזות המקצוע דיווחו על קריאה מעמיקה של התכנית, וכמעט כל המנהלים ציינו כי התכנית מוכרת להם במידה רבה.

בשלב הבא נחשפה התכנית למורים בעיקר באמצעות השתלמויות בית-ספריות שהועברו על-ידי גורם פנימי (בפני כמחצית מהמורים) או חיצוני (בפני כשליש מהמורים), וכן באמצעות השתלמות מחוץ לבית הספר (בפני כשליש מהמורים). מרבית המורים מחזיקים ברשותם את חוברת התכנית ודיווחו על קריאתה. לפיכך, ניתן לומר כי לקראת שנת ההפעלה הראשונה או השנייה של התכנית גילו בתי הספר מוטיבציה גבוהה לאמצה ולשלבה באופן מלא במערכותיהם.

ב. תפיסות, עמדות וציפיות של המערכת לקראת יישום התכנית החדשה

יישומה הקרוב של התכנית העלה באופן טבעי חששות בקרב השותפים למהלך: דרג מדריכות המטה ביטא חשש מפני תגובתם של המורים שלא ימהרו להתעמק ב"טקסט דחוס שנקבע מלמעלה" או ש"כבר ראו הכול ויודעים הכול", שעלולים למצוא עצמם נדרשים לפעול בתחום הלשוני ללא ידע מקצועי מספק ובכל מקרה יתקשו לתרגם את התכנית לעשייה כיתתית, ולהתנהל לקראת עמידה בדרישות ההישגים הנחרצות.

המנהלים העלו בעיקר קשיים הקשורים להקצאת משאבים ללימוד התכנית. כרבע מהמנהלים ציינו שקיים קושי לענות על הצורך בהשתלמויות ובליווי התכנית וכן שקיים קושי להתמודד עם הצורך להקדיש פרק ניכר מזמנם ללימוד התכנית. קבוצת מנהלים דומה בגודלה הביעה חשש מקשיים שיחוו המורים בתחום הוראת התכנית. גם כ-30% מרכזות המקצוע צפו למורים קושי בהתמודדות עם התכנית, בעיקר במה שנוגע ליישום ההיבט האינטגרטיבי והספירלי שלה ולהעדר ידע מספק בנושאים לשוניים. כ-14% מהן אף ציינו חשש מפני הקושי הרגשי הכרוך בהסתגלות לשינוי.

לדעת כל הנשאלים, התכנית החדשה תתרום לשיפור החינוך הלשוני בבית הספר. המנהלים ציפו כי התכנית החדשה תסייע למיקוד החינוך הלשוני מבחינת הלימוד, ההישגים והבקרה, להעשרה בתחום תוכני החינוך ולפיתוח יכולתו המקצועית של המורה. לדעת מרבית רכזות המקצוע התרומה לשיפור תהליכי הוראה תהיה בתחום מיקוד וארגון ההוראה, בשיפור דרכי ההוראה ובשיפור יכולתם האישית של המורים.

רכזות המקצוע הציעו כי יישום מיטבי של התכנית יוכל להסתייע בהדרכה, ביצירת תחושת שיתוף בקרב צוות בית הספר ובאמצעות הפעלת אסטרטגיות של יישום הנוגעות לתכנון (גם באמצעות התלב"ס) ולבקרה. בהתאמה לכך הוצעו על ידן "מדדי היישום המיטבי" של התכנית החדשה אשר כללו תכנון לפי התכנית החדשה (כמחצית מרכזות המקצוע), שיפור ההישגיות (כשליש מרכזות המקצוע) והפעלת מנגנוני בקרה ומשוב (כשליש מרכזות המקצוע). עוד ציינו הרכזות דיאלוג בין מורים בזיקה לתכנית ו"חיבור" מתמיד של המורה לתכנית.

ג. היישום בפועל לעומת הציפיות

קרוב ל-84% ממנהלי בתי הספר שהשתתפו במחקר דיווחו על יישום התכנית כבר בשנת הלימודים תשס"ד, ולמעלה מ-90% מהמורים שענו על שאלוני המחקר בתשס"ה דיווחו על יישום התכנית בבית ספרם: כ-71% מהמורים ציינו כי התכנית מיושמת בבית ספרם באופן מלא וכ-23% מהם ציינו כי התכנית מופעלת באופן חלקי. ממצאים אלה מצביעים כמובן על הישג משמעותי, בעיקר בהתחשב בזמן הקצר שעבר מאז פרסום התכנית ובאופייה הכולל של התכנית.

חלק ניכר מן המנהלים גילו מעורבות אינטנסיבית ביישום התכנית החדשה, אולם מעניין לציין כי רובם, לפי עדותם, ויתרו על עמדת ההובלה ופעלו מתוך "מעורבות לוקחת חלק". מעורבות זו באה לידי ביטוי בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית הספר ובהשתתפות במאמצי הבקרה והמעקב אחר הטמעת התכנית.

מסקירת הממצאים עולה כי עיקר המאמצים ביישום התכנית בשנת תשס"ה, לפי דיווחי המורים, הופנה לערוצים של תכנון ובקרה – כמחצית מהמורים ציינו תחום זה כדרך העיקרית ליישום התכנית וכשליש מהם דיווחו על תכנון הוראה מכוון הישגים. קרוב לשני שלישים מהמורים דיווחו כי תכנית הלימודים הבית-ספרית (התלב"ס) נבנתה בהתאמה לתכנית החדשה. ממצא זה תואם את ההנחה שתכנית חדשה זקוקה למסגרת הפעלה ולכן המשאבים מופנים בשלב זה לתכנון. כשליש מן המורים לימדו נושאים מתוך התכנית, והנושא השכיח שצינו כחמישית מן המורים היה נושא הסוגות. מבט על מקצועות הלימוד שבהם מיושמת התכנית מגלה עדיפות ברורה ל"תחומי הדעת הכוללים כישורי שפה" ולמקצועות העברית. כלומר, אנו רואים כי הוראת התכנית באופן גורף בבית הספר עדיין לא קיבלה את ביטויה המלא.

התרומה העיקרית של התכנית החדשה לחיי קהילת בית הספר, לפי דיווחי המורים, נגעה לעידוד קריאה וחשיפה לספרי קריאה, חשיפה למחברים שונים והגברת המודעות הבית-ספרית לנושא האוריינות. הפרויקטים הבית-ספריים (דיווח על כארבעים פרויקטים) נגעו בעיקר לחינוך הלשוני וביקשו להעצים את התלמידים בנוגע לכתיבת ספרים, לשימוש בניבים וביטויים ולעיסוק בקריאה וכתיבה בצורה מושכלת.

כיצד התמודדו המורים עם הקשיים שצפו להם אנשי המטה ושותפיהם בבית הספר?

להערכת המורים יישום התכנית החדשה כרוך בקשיים מועטים עד בינוניים. הקושי המשמעותי השכיח היה הצורך בעבודת הכנה רבה, ועליו דיווחו כשני שלישים מהמורים. כרבע מן המורים דיווחו על קושי להקדיש זמן רב ללימוד התכנית. אנו רואים אפוא כי חששם הכללי של המנהלים בנוגע להתמודדותם של המורים עם התכנית היה ריאלי למדי בנוגע להערכה הכללית של היקף הקשיים. רכזות המקצוע המעיטו בהערכת יכולתם של המורים להתמודד עם הבנת התכנית מבחינת הידע הנדרש, אולם זיהו נכונה את הקושי בבנייה של תכנית אינטגרטיבית וספירלית (יש לסייג אמירות אלה בעובדה שמורים ומנהלים ענו תשובות פתוחות לשאלות אלה בעוד שדגם התשובות של המורים היה סגור).

אחת ההשוואות המעניינות היא בין מדדי היישום המיטבי שהציעו רכזות המקצוע לבין תמונת המצב שהציגו המורים בזיקה למדדים אלה (שוב יש לציין את ההסתייגות הנוגעת לפער בין תשובה לשאלה פתוחה וסגורה, פער שמשמעותו פחותה כאשר מדובר במדרג בתוך אותה קבוצה). רכזות המקצוע קבעו כי המדד החשוב ביותר ליישום מיטבי של התכנית הוא המדד התכנוני, ואכן הפעולה השכיחה יחסית שנעשתה על-ידי המורים בעקבות יישום התכנית החדשה הייתה ביצוע מיפויים כיתתיים בהתאמה לתכנית. מדד ההישגיות שהוזכר על ידי רכזות המקצוע אינו בולט עדיין בדיווחי המורים ויש לייחס זאת כמובן לזמן הקצר שבו פועלת התכנית. לעומת זאת ציינו המורים תוצאה בולטת יחסית אחרת – הפיכת התכנית לחינוך לשוני ל"עמוד השדרה של תכניות הלימודים בבית הספר".

לבסוף, מדריכות המטה נדרשו גם הן לשאלת מדדי הצלחת תהליך יישום התכנית וכללו בהם את מעורבותו של המנהל, את הישגי המורים בקידום תלמידיהם בראש ובראשונה בתחום הסוגות ואת ראיית התכנית כגורם מלכד בית-ספרי. תמונת המצב העולה מתוך הממצאים שפורטו לעיל מצביעה על מגמה חיובית לכיוון יכולת העמידה העתידית במדדים שהוצעו.

ד. חוות דעת על התכנית החדשה

ניכר כי חוות הדעת של הנשאלים השונים על התכנית טובה מאוד. כ-57% מהמנהלים, וכ-48% מרכזות המקצוע סבורים שהתכנית ברורה, מעמיקה, מקיפה, מפורטת ומובנת. בנוסף, כ-40% מרכזות המקצוע סבורות כי התכנית החדשה בהירה הן מן הצד התאורטי הן מן הצד היישומי. ההערות הביקורתיות של המנהלים נגעו בעיקר למחסור במשאבים לשם יישום התכנית. רכזות המקצוע והמורים ביקרו היבטים ספציפיים בתכנית: ההיבט השכיח בקרב רכזות המקצוע היה העדר דוגמת תכנון המשלבת את עקרונות התכנית החדשה בהוראתה המעשית (כ-10% מרכזות המקצוע) וההערה השכיחה בקרב המורים נגעה להיותה של התכנית עמוסה מדי (כ-5% מהמורים).

המורים, כמו המנהלים ורכזות המקצוע ציינו בין יתרונותיה של התכנית את היותה מפורטת, ברורה, מקיפה וידידותית (כ-38% מהמורים), והיותה בנויה היטב, מאורגנת, אינטגרטיבית ולכידה (כ-32% מהמורים). החסרונות העיקריים של התכנית החדשה בעיני המורים היו חוסר פירוט מספק ומיעוט דוגמאות לתכנון ויישום (כ-21% מהמורים), והעדר התייחסות מפורטת לכל שנות הלימוד בנפרד, בעיקר במדדי ההישגיות (כ-9% מהמורים).

רכזות המקצוע העריכו את נושאי התכנית כשימושיים במידה רבה לעבודתן (בממוצע) ואילו המורים העריכו את אותם נושאים כשימושיים לעבודתם במידה בינונית עד רבה (בממוצע). סביר להניח כי הבדל זה נובע לפחות בחלקו מדרישות תפקידן של רכזות המקצוע כ"מייצגות" ומפרשות של כל תוכני החוברת עבור הקהלים הבית-ספריים, בעוד שהמורים משתמשים קרוב לוודאי בתוכני החוברת באופן סלקטיבי יוצר ככל שעבודתם דורשת זאת. הן הרכזות הן המורים העריכו את הנושא "הישגים נדרשים" כשימושי יותר מנושאים אחרים, ואכן פרק זה הוא אחד החידושים המשמעותיים בתכנית (לעומת התכנית הישנה). נושא ההישגים הנדרשים "קובע מה

שתלמיד ידע ויהיה מסוגל לעשות בתחום השפה בעקבות ההתנסות והלימוד בשלבים השונים של בית הספר היסודי" וככזה הוא מהווה מסד לתכנון הלימודי ולבקרת התהליך הלימודי.

ה. "להבין לבד, ליישם לבד" – המידה שבה המורים יכולים ורוצים ללמוד וליישם

בכוחות עצמם את התכנית

אחד מקהלי היעד העיקריים של תכניות לימודים כיום הוא המורה. לפיכך, נעשים מאמצים מרובים לדאוג לכך שתכניות הלימודים יהיו בהירות ומובנות מבחינת גופי הידע, הנחות היסוד, השיקולים שהנחו את הכותבים ודרכי ההערכה המהוות חלק בלתי נפרד מתהליך ההוראה. בסעיף זה נעסוק בשאלה: האם מורים יוכלו ליישם את התכנית החדשה ללא הדרכה או בסיוע הדרכה מינימלית?

מדריכות המטה אשר נשאלו בעניין זה סברו כי יקשה על המורה להתמודד בעצמו עם תכנית "מורכבת, אינטגרטיבית, רוויה במושגים וטרמינולוגיה לא מוכרת, פתוחה ונתונה לפרשנויות דידקטיות שונות". לדעתן, לימוד התכנית מחייב דיאלוג, התנסות ולמידה, ובאופן מיוחד צוין הצורך בסיוע בתכנון ההוראה. עוד נאמר על ידן כי מורה יוכל ללמוד את התכנית וליישמה, למצער באופן חלקי, אם גישתו הראשונית כלפי התכנית תהיה חיובית, אם יהיה מצויד בידע רלוונטי ואם יינתן לו די זמן להקדיש ללימוד המושגים החדשים.

רק כעשירית מרכזות המקצוע סבורות שמורים אינם יכולים ללמוד ולהבין את התכנית החדשה בכוחות עצמם, על ידי קריאה עצמית, ללא הדרכה או השתלמויות. אולם כמחציתן (במענה לשאלה אחרת) סבורות שמורים יכולים ללמוד ולהבין את התכנית החדשה בכוחות עצמם באופן חלקי. מצד אחר במסגרת חוות הדעת של רכזות המקצוע על תכנית הלימודים הן משבחות את מובנותה המופלגת של התכנית, את דיוקה... ואת העובדה שהיא מאפשרת למורים להיות עצמאיים ואוטונומיים (כ-6% מרכזות המקצוע). בשאלה נפרדת הן אף מציינות את בהירותה הרבה של הצגת הנושאים בחוברת התכנית. כלומר, היישום העצמי של תכנית הלמידה נראה כבעל פוטנציאל חיובי אולם כרגע אינו בר יישום בהכרח.

ומה אפשר ללמוד על דעתם של המורים עצמם בסוגיה זו? בפריסת יתרונותיה של תכנית הלימודים, כ-15% מהמורים התרשמו מתרומתה של התכנית החדשה להתפתחותם המקצועית. המורים הצביעו על האתגר הגלום בתכנית, על כך שהתכנית החדשה מאפשרת למורה לבחון את עצמו ועל כך שהיא יוצרת עבורו מרחב פעולה אוטונומי ובחירה משמעותית. במקום אחר הם גם העריכו את בהירותה הרבה של התכנית. אולם האם דברים אלה מסירים את הצורך בהדרכה ראשונית? בהעדר שאלה ישירה למורים בנושא ובהתבסס על הדברים שלהלן נראה כי הטמעת התכנית בפורמט הנוכחי עדיין נזקקת להדרכה: המחקר סיפק מידע מפורט לגבי החוסרים בתכנית בעיני רכזות המקצוע והמורים: התוספות ההכרחיות לתכנית לדעת המורים הן התייחסות נפרדת לילדים עם צרכים מיוחדים (כ-80% מהמורים), התייחסות נפרדת לכיתה א (כ-67% מהמורים) ודוגמאות לכלי הערכה (כ-67% מהמורים). התוספות הרצויות לתכנית לדעת המורים הן דוגמאות לשילוב נושא הלשון במקצועות אחרים (כ-44% מהמורים), דוגמאות לסוגות

(כ-42% מהמורים) ודוגמאות להתמודדות עם קשיים בהוראת רכיבים מתוך התכנית (כ-42% מהמורים). עם זאת, ייתכן שאם ייערכו בתכנית הכתובה השינויים הנחוצים, ייתכן שמורים יוכלו להסתפק בהכשרה מצומצמת או בלימוד בית-ספרי משותף של התכנית אשר עשוי להניב הפריה הדדית, העשרת גוף הידע בניסיון ההוראה ותחושת מסוגלות אישית גבוהה.

ו. מילות סיכום

המחקר הנוכחי צפה בתהליך היישום של תכנית הלימודים החדשה בשתי נקודות זמן משמעותיות. השלב הראשון של המחקר נערך במהלך שנת תשס"ד עם תחילת התבססותה הראשונית של תכנית הלימודים במערכת החינוך. בשלב הזה ניסינו לצפות את המשך תהליך ההתבססות של התכנית בבתי הספר מנקודת ראותם של מדריכות מטה, מנהלי בתי ספר ורכזות המקצוע. רבות מן השאלות שנשאלו נמעני המחקר בשלב הזה היו שאלות של "מה אם" ו"איך לדעתך" ו"באיזו צורה". אולם התשובות, כמו השאלות, לא היו מבוססות עדיין על ניסיון מעשי אלא שיקפו התרשמויות, הערכות, אולי גם אלו תקוות. נמעני השלב השני של המחקר היו המורים, שעמדו לקראת סיום שנת הוראת התכנית הראשונה או השנייה שלהם. מרבית השאלות שנשאלו המורים היו מעשיות, והסתקרנו לראות אם ישקפו את החזון שהוצע לנו בשלב הקודם. מבחינות רבות אכן כך נמצא. תכנית הלימודים "חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות" השתלבה היטב בבית הספר. היא הגיעה כנראה בזמן הנכון, כאשר תחום החינוך הלשוני החל לתפוס את מקומו כגורם מעצב של הזירה הבית-ספרית המרכזית, מתוך "תפיסת עולם מובנית, אינטגרטיבית ועכשווית". המדדים שהציע ענבר (2000): העמדת יעדים מעוררי מוטיבציה, הבנה מלאה של הרעיון, עיצוב ציפיות, העצמה ותמיכה, נוכחים בתהליך יישום התכנית ופועלים את פעולתם. אולם בכך לא סגי.

המחקר הנוכחי סיפק משוב ראשוני על תהליך היישום של התכנית החדשה. רבות מן ההמלצות לשינויים בתכנית הלימודים חוזרות בדברי המורים ורכזות המקצוע, והתייחסות אליהן תתרום לשיפור התכנית בלא לפגוע ברוחה. שיתוף של צוות המורים בעיצוב המתקדם של התכנית עשוי להעצים את הממד האינטגרטיבי של התכנית ולהגדיל את האפקטיביות של השפעתה. יש לזכור עם זאת שהתכנית עדיין צעירה מאוד בתוך המערכת וכדי שלא תיתפס כתוצר אופנתי לטווח קצר, יש לדעתנו להעמיק ככל האפשר את עגינתה ביעדים החינוכיים הכלליים. הלחצים החיצוניים (למכנה משותף תרבותי, לקליטת הגירה, לביטוי עצמי גבוה, להישגיות) פועלים כעת לטובתה.

מקורות

- אולשטיין, ע' וכהן א' (2001). **הוראת הקריאה בארצות הברית**. ירושלים: מכון הנרייטה סאלד.
- בן-פרץ, מ' (1995). **המורה ותכנית הלימודים – התרת כבלי הטקסט הכתוב**. תל-אביב: מופ"ת.
- בק, ש' וגורדון, ד' (2000). **תכניות בית-ספריות: האם הן מבטיחות את העצמת בתי הספר?: הקשר בין תכניות עבודה לבין האוטונומיה של בית הספר, תפיסות הזמן שלו ודרישת המערכת**. באר שבע: אוניברסיטת בן-גוריון והמכללה לחינוך ע"ש קיי, המרכז לצמיחה במערכות החינוך.
- זילברשטיין, מ' (1994). **ניתוח מצבי הוראה: דיוקנו של מורה מקצועי**. תל-אביב: מופ"ת.
- משרד החינוך והתרבות (תשל"ט). **לשון וספרות עברית בבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי, תכנית לימודים בכיתות ב'-ו'**. ירושלים: משרד החינוך והתרבות, המרכז לתכניות לימודים.
- משרד החינוך והתרבות (תשמ"ו). **פירוט תכנית הלימודים לשון וספרות עברית בבית הספר היסודי והממלכתי (תשל"ט)**. ירושלים: משרד החינוך והתרבות, האגף לתכניות לימודים.
- משרד החינוך, התרבות והספורט (תשס"ג). **חינוך לשוני: עברית – שפה, ספרות ותרבות לבית הספר הממלכתי והממלכתי דתי**. ירושלים: משרד החינוך, התרבות והספורט.
- ניר, ר' (תשמ"ג). על דרכי הכשרת המורים ללשון עברית בבית הספר הישראלי. בתוך מ' ניסן וא' לסט (עורכים), **בין חינוך לפסיכולוגיה (עמ' 170-155)**. ירושלים: הוצאת מאגנס.
- ניר, ר' (1997). **מדיניות לשונית וחינוך לשוני**, איגרת מידע מ"ה. ירושלים: משרד החינוך, האגף לתכנון ופיתוח תכניות לימודים.
- ספולסקי, ב', שוהמי, א', דוניצה-שמידט, ס', וולד, ש' והלל, מ' (1996). **נייר עמדה בנושא הוראת עברית כשפה ראשונה בבתי ספר עבריים**. אוניברסיטת בר אילן, מרכז לחקר מדיניות לשונית.
- ענבר, ד' (2000). **ניהול שונות: האתגר החינוכי (עמ' 139-164)**. אבן יהודה: רכס.
- פרידמן, י' (1993). **מנהיגות ובשלות הצוות – מודל למנהלי בתי-הספר מכניסי שינויים. עיונים במינהל ובארגון החינוך, 19, 29-46**.
- קיסר-שוגרמן, א', פסקל, ל', אסולין, מ' ושילד, ג' (תשס"ב). **טיפוח כשירות אוריינית: מיפוי עקרונות ושיטות הוראה בבתי ספר יסודיים תשנ"ח**. ירושלים: משרד החינוך, גף הערכה ומדידה.
- רש, נ', ובן אבות, א' (2002). **מה מלמדים בבתי-ספר למעשה? שונות ואחידות ביישום תכנית הלימודים הרשמית בחטיבות-ביניים בישראל**. ירושלים: האוניברסיטה העברית, המכון לחקר הטיפוח בחינוך.
- שובל, א' (2000). האם מורים יכולים ליישם תכנית לימודים? הפער בין תכנית לימודים לתכנית הוראה. **החינוך הגופני והספורט, נ"ה(4), 4-6**.
- שובל, א' (2000). האם מורים יכולים ליישם תכנית לימודים? תכנית הוראה כעמוד תווך בגשר שבין תכנית לימודים להוראה בפועל. **החינוך הגופני והספורט, נ"ה(6), 25-27**.

נספח 1: שאלוני המחקר

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים

0	2	2	0	0					
					מ	פ	סודר		

חינוך לשוני - שאלון טלפוני למנהל/ת בית ספר

שם בית הספר: _____ טלפון: _____

שם המנהל: _____ תאריך הריאיון: _____

בחודש יוני 2003 (סיוון תשס"ג) פורסמה ת"ל החדשה 'חינוך לשוני - עברית: שפה, ספרות ותרבות, לבית הספר היסודי' (חוברת כתומה בהוצאת האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים) ונשלחה לכל בתי הספר.

באגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים הוחלט ללוות את תהליך היישום של התכנית בפעולת הערכה חיצונית, המבוצעת על ידי מכון סאלד. במסגרת פעולת הערכה, נאספים נתונים ממנהלים ורכזים של החינוך הלשוני בנוגע למידת החשיפה לתכנית החדשה ולתהליך היישום שלה.

לשם כך, נודה לך אם תוכל/י לענות על מספר שאלות, הקשורות לנושא.

1. האם התכנית החדשה 'חינוך לשוני - שפה ספרות ותרבות' הגיעה לבית ספרך?

1. לא. (עבור/עברי לשאלה 8)

2. כן, מס' העותקים שהגיעו:

נמסרו ל: 1. מנהל 2. מורה ללשון 3. מחנכים 4. ספריה/חדר מורים 5. אחר:

3. לא יודע

2. האם הופצו בין המורים בבית ספרך חוברות נוספות של התוכנית או חלקים מהן?

1. לא

2. כן:

א. ביי"ס קנה/שכפל חוברות נוספות שנמסרו ל:

ב. בבי"ס שוכפלו חלקים מהחוברת (איזה?):

שנמסרו ל:

ג. אחר:

3. לא יודע

3. באילו דרכים נחשפת לתכנית החדשה (אפשר לבחור יותר מתשובה אחת)?

1. עדיין לא נחשפתי לתוכנית החדשה

2. קראתי את חוברת התכנית

3. השתתפתי במפגשי פיקוח/מחוז הנוגעים לתכנית
4. השתתפתי בהשתלמות מחוץ לבי"ס. הגוף המעביר: מס' שעות/מפגשים:
5. השתתפתי בהשתלמות בבי"ס שהועברה ע"י גורם חיצוני. הגוף המעביר: מס' שעות/מפגשים:
6. השתתפתי בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית הספר (ללא שיתוף גורם חיצוני). מס' שעות/מפגשים:
7. אחר:

4. מהי מידת ההיכרות שלך עם התכנית הכתובה?

1. עדין לא קראתי את התכנית
 2. עיינתי בתכנית באופן שטחי בלבד
 3. קראתי את כל התכנית קריאה מעמיקה
 4. קראתי חלקים מן התכנית קריאה מעמיקה. אילו חלקים?
 5. מדוע בחרת דווקא בחלקים אלה?
 6. אחר:
5. (אם ענה בשאלה קודמת 3,4, או 5 רלוונטי) מה דעתך על אפשרות היישום של התכנית בבית ספרך?

6. מה עשויים להיות הקשיים ביישום התכנית?

7. האם תכנית הלימודים החדשה מיושמת בבית ספרך השנה?

1. כן. 2. לא. (עבור/עברי לסעיף א' + ב') 3. אחר:

א. מדוע השנה התכנית אינה מיושמת בבית הספר (אפשר לבחור ביותר מתשובה אחת)?

1. בבית ספרי כבר מלמדים ברוח התכנית ולכן אין צורך בתכנית החדשה
2. לפי הבנתי התכנית איננה מחייבת ולכן בחרתי שלא להכניסה
3. סדרי עדיפויות של תקציב ו/או שעות מונעים מאתנו ליישם את התכנית
4. אינני מכיר/ה מספיק את התכנית
5. אין בבית הספר צוות מיומן דיו שיוכל ליישם את התכנית
6. צוות בית הספר הביע חוסר עניין בתכנית
7. אחר:

ב. האם לדעתך תיושם התכנית בבית ספרך בשנה"ל תשס"ה?

1. כן 2. לא 3. איני יודע

8. מהי מידת המעורבות שלך בלמידה ויישום התכנית בבית הספר?

1. כלל לא מעורב/ת
2. מעורבותי נמוכה
3. מעורבותי בינונית
4. מעורבותי רבה
5. מעורבותי רבה מאוד

9. במה מתבטאת מעורבותך בלמידת ויישום התוכנית בבית הספר?

10. מי הם לדעתך צרכני התכנית?

11. האם את/ה חושב/ת שהתכנית החדשה תסייע לך לפעול לשיפור החינוך הלשוני בבית

ספרך? 1. כן, במה? 2. אולי, במה? 3. לא, מדוע? 4. איני יודע

12. האם יש עוד דבר מה שתרצה לומר על נושא החינוך הלשוני והתכנית החדשה?

13. לסיום, ברצוננו לראיין, בשלב הבא את האנשים המעורבים והאחראים לנושא החינוך הלשוני, בבית הספר. נשמח אם תוכל/י לומר לנו את שמם, תפקידם ומספר הטלפון שלהם, על מנת שנוכל ליצור עימם קשר. (למראיין/ת: אם ניתן יותר משם אחד יש לשאול את המנהל/ת מי מביניהם כדאי לראיין).

תודה על שיתוף הפעולה

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי ההתנהגות

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים

0	2	2	0	1					
					מ	פ	סודר		

חינוך לשוני - שאלון טלפוני לרכז/ת בית ספר

שם בית הספר: _____ טלפון: _____

שם הרכז: _____ תאריך הריאיון: _____

למראיינת – דברי פתיחה לפני הריאיון: בחודש יוני 2003 (סיוון תשס"ג) פורסמה ת"ל החדשה 'חינוך לשוני – עברית: שפה, ספרות ותרבות', לחנוך היסודי (חוברת כתומה בהוצאת האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים) ונשלחה לכל בתי הספר. באגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים הוחלט ללוות את תהליך היישום של התכנית בפעולת הערכה חיצונית, המבוצעת על ידי מכון סאלד. במסגרת פעולת הערכה, יאספו נתונים ממנהלים ורכזים של החינוך הלשוני. כרכז/ת החינוך הלשוני בבית הספר נודה לך אם תוכל/י לענות על מס' שאלות בנושא זה.

א. היכרות עם התכנית החדשה

- האם מצויה ברשותך תכנית הלימודים החדשה 'חינוך לשוני - עברית: שפה, ספרות ותרבות' לבית הספר היסודי?
1. כן 2. לא 3. אחר:

2. באילו דרכים נחשפת לתכנית החדשה? (אפשר לבחור יותר מתשובה אחת)

- עדיין לא נחשפתי לתכנית החדשה
- קראתי את חוברת התכנית
- השתתפתי במפגשי פיקוח/מחוז/מחוז הנוגעים לתכנית
- השתתפתי בהשתלמות מתוך לבי"ס. הגוף המעביר: מס' שעות/מפגשים:
- השתתפתי בהשתלמות בבי"ס שהועברה ע"י גורם חיצוני. הגוף המעביר: מס' שעות/מפגשים:
- השתתפתי בלימוד משותף של התכנית עם צוות בית הספר (ללא שיתוף גורם חיצוני). מס' שעות/מפגשים:
- אחר

3. מהי מידת ההיכרות שלך עם התכנית הכתובה?

1. עדין לא קראתי את התכנית
7. עיינתי בתכנית באופן שטחי בלבד
8. קראתי את כל התכנית קריאה מעמיקה
9. קראתי חלקים מן התכנית קריאה מעמיקה. אילו חלקים?
מדוע בחרת דווקא בחלקים אלה
10. אחר :

4. מי הם לדעתך צרכני התכנית?**5. לפי הערכתך, כמה מורים מסגל בית ספרך מודעים לכך שיש תכנית לימודים חדשה בחינוך****לשוני?**

1. כל המורים
2. רוב המורים (יותר ממחציתם)
3. כמחצית מהמורים
4. חלק קטן מהמורים
5. מורה אחד או שניים
6. אף אחד מלבדי אינו מכיר את התכנית
7. איני יודע

6. לפי הערכתך, כמה מורים מסגל בית ספרך מכירים את עיקרי התכנית החדשה בחינוך**לשוני?**

1. כל המורים
2. רוב המורים (יותר ממחציתם)
3. כמחצית מהמורים
4. חלק קטן מהמורים
5. מורה אחד או שניים
6. אף אחד מלבדי אינו מכיר את התכנית
7. איני יודע

ב. יישום התכנית בבית הספר

7. האם הופצו בין המורים בבית ספר חוברות נוספות של התכנית או חלקים מהן?

1. לא

2. כן:

א. ביי"ס קנה/שכפל חוברות נוספות שנמסרו ל:

ב. בבי"ס שוכפלו חלקים מהחוברת (איזה?)

שנמסרו ל:

ג. אחר:

3. לא יודע

8. האם תכנית הלימודים החדשה מיושמת בבית ספרך השנה?

2. כן.

3. לא. (עבור/עברי לסעיף א'+ב')

4. אחר:

א. מדוע השנה התכנית אינה מיושמת בבית הספר? (אפשר לבחור ביותר מתשובה אחת)

8. זו בחירה של הנהלת בית הספר משיקוליה שלה

9. בבית הספר כבר מלמדים ברוח התכנית ולכן אין צורך בתכנית החדשה

10. סדרי עדיפויות של תקציב ו/או שעות מונעים מאתנו ליישם את התכנית

11. התכנית עדיין אינה מוכרת מספיק בבית הספר

12. אין בבית הספר צוות מיומן דיו שיוכל ליישם את התכנית

13. צוות בית הספר הביע חוסר עניין בתכנית

14. אחר:

ב. האם לדעתך תיושם התכנית בבית ספרך בשנה"ל תשס"ה?

1. כן 2. לא 3. לא יודע

9. מהי לדעתך הדרך הטובה ביותר להטמעת התכנית בבי"ס ומה עלול להפריע להטמעה

מיטבית?

10. מהו עבורך המדד להטמעה מיטבית של התכנית החדשה בבית ספרך?

11. באילו דרכים למדו עד כה המורים בבית ספרך את התכנית החדשה ונערכו ליישומה? נא ציין/י לגבי כל פעולה את תפקידי המורים המשתתפים (אפשר לבחור יותר משובה אחת).

1. צוות בית הספר לא קיים עדיין כל פעילות בנושא חינוך לשוני
2. אחד או יותר מימי ההיערכות בקיץ הוקדשו לנושא, השתתפו: 1. מנהל/ת בי"ס, 2. מורים ללשון, 3. רכז/ת המקצוע, 4. מחנכים, 5. מורים מקצועיים, 6. אחר:
3. ישיבות צוות הוקדשו לנושא, השתתפו: 1. מנהל/ת בי"ס, 2. מורים ללשון, 3. רכז/ת המקצוע, 4. מחנכים, 5. מורים מקצועיים, 6. אחר:
4. רכז/ת המקצוע הכשיר/ה את צוות ביה"ס, השתתפו: 1. מנהל/ת בי"ס, 2. מורים ללשון, 3. מחנכים, 4. מורים מקצועיים, 5. אחר:
5. צוות מבי"ס השתתף ביום חשיפה/יום עיון בנושא, השתתפו: 1. מנהל/ת בי"ס, 2. מורים ללשון, 3. רכז/ת המקצוע, 4. מחנכים, 5. מורים מקצועיים, 6. אחר:
6. גוף חיצוני העביר השתלמות בבית הספר, שם הגוף: מס מפגשים/שעות: השתתפו: 1. מנהל/ת בי"ס, 2. מורים ללשון, 3. רכז/ת המקצוע, 4. מחנכים, 5. מורים מקצועיים, 6. אחר:
7. צוות מבי"ס השתתף בהשתלמות מחוץ לבי"ס, מטעם מס' מפגשים/שעות השתתפו: 1. מנהל/ת בי"ס, 2. מורים ללשון, 3. רכז/ת המקצוע, 4. מחנכים, 5. מורים מקצועיים, 6. אחר:
8. אחר:

12. מהן הפעולות ללימוד ויישום התכנית החדשה המתקיימות בימים אלה או המתוכננות להמשך השנה?

13. מנקודת ראותך באיזה שלב עומד כיום בית הספר מבחינת פעולות הלמידה של התכנית?

1. לפני למידת התכנית
2. בתחילת למידת התכנית
3. בעיצומה של למידת התכנית
4. אחר

14. מנקודת ראותך באיזה שלב עומד כיום בית הספר מבחינת פעולות היישום של התכנית?

1. לפני יישום התכנית
2. בתחילת יישום התכנית
3. בעיצומו של יישום התכנית
4. אחר:

15. האם נבנתה, נבנית או קיים תכנון לבניית תכנית לימודים בית ספרית (תלב"ס) אשר תיישם את התכנית החדשה או חלקים ממנה?

1. לא קיים תכנון לשינוי התלב"ס בזיקה לתכנית הלימודים החדשה
2. אנו נמצאים בתהליך עבודה לקראת שינוי התלב"ס בזיקה לתכנית הלימודים החדשה, השותפים: מועד השלמה משוער: איש קשר וטלפון:
3. כן, התלב"ס שונה, התלב"ס החדש הופץ /יופץ בקרוב, (מחק את המיותר) בקרב המורים.

16. האם בהשפעת התכנית החדשה מתקיימים או מתוכננים פרויקטים או פעולות כלל בית-ספריים? נא פרט/י.

17. באילו מקצועות לימוד יישמו, לדעתך, מורי בית ספרך את התכנית החדשה?

18. עבור אילו מקצועות לימוד התכנית החדשה אינה רלבנטית?

ג. עמדות כלליות הנוגעות לתכנית החדשה

(חלק זה מיועד למי שדיווח על היכרות שאינה שטחית עם התכנית הכתובה, בשאלה 3)

19. האם, לפי דעתך, יכולים מורים ללמוד ולהבין את התכנית החדשה בכוחות עצמם על ידי קריאה עצמית ללא הדרכה או השתלמויות?

1. כן 2. באופן חלקי 3. לא

20. מה הערכתך בנוגע לנגישות הפרקים השונים עבור המורה?

לפניך רשימת הנושאים המופיעים בחוברת התכנית, נא ציין את דעתך לגבי:

בהירות ההצגה של הנושאים: בין כלל לא מובנים (1) למובנים במידה רבה מאוד (5)
שימושיות הנושאים לעבודתך כרכז לחינוך לשוני (לצורך תכנון העבודה עם המורים, בקרה, תכנון השתלמויות ועוד): בין לא שימושים כלל (1) לבין שימושיים במידה רבה מאוד (5)

נושאים בחוברת החינוך הלשוני	בהירות (1-5)	שימושיות (1-5)
1. מבוא, הנחות יסוד ומטרות		
2. סביבה לימודית מיטבית		
3. רכיבי החינוך הלשוני		
4. עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות		
5. ידע לשוני		
6. קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור		
7. הישגים נדרשים		
8. עקרונות תכנון		
9. דוגמאות תכנון ויישום		
10. ביבליוגרפיה		

21. מתוך הנושאים שלעיל מהם הנושאים שבהם יזדקקו לדעתך המורים להדרכה או השתלמות (נא לרשום מספרי נושאים)

22. מה דעתך על התכנית החדשה? (היקף, מבנה, לכידות וכו')

23. אילו קשיים עשויים להיות למורים ביישום התכנית?

24. מה "חסר" לך בתכנית הלימודים החדשה?

25. במה תכנית הלימודים החדשה עשויה לתרום לשיפור תהליכי הוראה למידה והערכה (הל"ה) בחינוך הלשוני?

26. תכנית לימודים זו כוללת גם את ההישגים הנדרשים בחינוך הלשוני (פרק ד). מה דעתך על תפקידם של ההישגים הנדרשים במכלול התכנית וביישומה?

27. הערות והארות נוספות לגבי התכנית החדשה:

28. מה היית רוצה למצוא באתר האינטרנט של האגף לתכניות לימודים המוקדש לתכנית החדשה לחינוך לשוני?

ד. פרטי רקע

באילו כיתות את/ה מלמד/ת בתשס"ד (אפשר לסמן יותר מתשובה אחת): 1. בכיתות א 2. בכיתות ב 3. בכיתות ג 4. בכיתות ד 5. בכיתות ה 6. בכיתות ו 7. אחר:

ותק בהוראת המקצוע: 1. שנה ראשונה בהוראת המקצוע 2. שנתיים עד חמש שנים 3. שש שנים עד עשר שנים 4. מעל עשר שנים

השכלה: (נא סמן אפשרות אחת בלבד): 1. תואר בוגר ב 2. תואר מוסמך ב 3. בוגר מכללה/סמינר 4. אחר:

האם נולדת בישראל? 1. כן 2. לא

אם לא נולדת בישראל, כמה שנים את/ה בארץ? 1. עד שנה 2. בין שנה לשלוש שנים 3. בין ארבע לשבע שנים 4. מעל שבע שנים

תודה על שיתוף הפעולה

מכון הנרייטה סאלד
המכון הארצי למחקר במדעי

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים

0	2	2	0	2					
---	---	---	---	---	--	--	--	--	--

חינוך לשוני: שאלון למורה

אדר - תשס"ה, פברואר 2005

א. כללי

שם בית הספר:

הישוב:

באיזו כיתה או כיתות את/ה מלמד/ת בתשס"ה? (אפשר לסמן יותר מתשובה אחת):
1. כיתה א 2. כיתה ב 3. כיתה ג 4. כיתה ד 5. כיתה ה 6. כיתה ו

מקצוע ההוראה (אפשר לסמן יותר מתשובה אחת):

1. מחנך/ת 2. מורה למקצועות השפה העברית 3. מורה למקצוע אחר:

ותק בהוראה: 1. שנה ראשונה 2. שנתיים עד שבע שנים 4. מעל שבע שנים

השכלה (נא סמן/סמני את השלב הגבוה ביותר של השכלתך):

1. בוגר אוניברסיטה ב 2. מוסמך אוניברסיטה ב 3. בוגר מכללה/סמינר
4. אחר:

האם נולדת בישראל? 1. כן 2. לא

אם לא נולדת בישראל, כמה שנים אתה בארץ?

1. עד שנה 2. בין שנה לשלוש שנים 3. בין ארבע לשבע שנים 4. מעל שבע שנים

פיקוח: 1. החינוך הממלכתי 2. החינוך הממלכתי-דתי

ב. יישום התכנית בבית הספר

1. האם תכנית הלימודים החדשה "חינוך לשוני: עברית - שפה ספרות ותרבות" (תשס"ג) מיושמת השנה בבית הספר שבו את/ה מלמד/ת?
 1. כן, באופן מלא
 2. כן, באופן חלקי
 3. לא
 4. אחר: _____
 2. אם התכנית אינה מיושמת השנה, האם התכנית תיושם בשנה "ל תשס"ו?
 1. כן
 2. לא
 3. איני יודע
 3. האם את/ה מכיר/ה את תכנית הלימודים "חינוך לשוני: עברית - שפה ספרות ותרבות" (תשס"ג)?
 1. כן
 2. חלקית
 3. לא
 (אם סימנת "לא" אין צורך להמשיך במילוי השאלון, אולם יש להחזיר את השאלון לפוקד, תודה.)
 4. האם מצויה ברשותך חוברת תכנית הלימודים החדשה לבית הספר היסודי "חינוך לשוני: עברית - שפה, ספרות ותרבות"?
 1. כן
 2. לא
 3. אחר:
 5. האם את/ה מלמד/ת על-פי התכנית באופן שיטתי?
 1. כן, במסגרת שיעור/י
 2. לא
 6. באיזו דרך את/ה מיישם/ת את התכנית החדשה? נא פרטי ככל האפשר.
- ג. חוות דעת על התכנית ומטרותיה**
7. מה דעתך על התכנית החדשה? (היקף, מבנה, לכידות, רלוונטיות ועוד)
 8. מהם לדעתך יתרונותיה של התכנית?
 9. מהן לדעתך חולשותיה של התכנית?
 10. מהן הצעותיך לשיפור התכנית?

11. לפניך רשימת הנושאים המופיעים בתכנית, נא סמן/י את זעתך בנוגע למידת בהירות התכנית.

נושאים בחוברת החינוך הלשוני	כלל לא בהיר	בהיר במידה מעטה	בהיר במידה בינונית	בהיר במידה רבה	בהיר במידה רבה מאוד
1. מבוא, הנחות יסוד ומטרות	1	2	3	4	5
2. סביבה לימודית מיטבית	1	2	3	4	5
3. עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות	1	2	3	4	5
4. ידע לשוני	1	2	3	4	5
5. קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור	1	2	3	4	5
6. הישגים נדרשים	1	2	3	4	5
7. עקרונות תכנון	1	2	3	4	5
8. דוגמאות לתכנון וליישום	1	2	3	4	5
9. התכנית בכללותה	1	2	3	4	5

12. מהם הפרקים הזורשים הדרכה מעבר לכתוב בחוברת? (אפשר לסמן יותר מתשובה אחת):

1. מבוא, הנחות יסוד ומטרות
2. סביבה לימודית מיטבית
3. עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות
4. ידע לשוני
5. קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור
6. הישגים נדרשים
7. עקרונות תכנון
8. דוגמאות לתכנון וליישום
9. התכנית בכללותה

13. מידת השימושיות של פרקי התכנית בתכנון ההוראה ובהוראת התכנית בפועל.
נא סמן/י את המידה שבה את/ה עושה שימוש בפרקי התכנית במהלך תכנון ההוראה ו/או בהוראה בפועל של התכנית.

נושאים בחוברת החינוך הלשוני	כלל לא משתמש/ת	משתמש/ת במידה מעטה	שתימש/ת במידה בינונית	משתמש/ת במידה רבה	משתמש/ת במידה רבה מאוד
1. מבוא, הנחות יסוד ומטרות	1	2	3	4	5
2. סביבה לימודית מיטבית	1	2	3	4	5
3. עולמות שיח, סוגות ותת-סוגות	1	2	3	4	5
4. ידע לשוני	1	2	3	4	5
5. קריאה, כתיבה, האזנה ודיבור	1	2	3	4	5
6. הישגים נדרשים	1	2	3	4	5
7. עקרונות תכנון	1	2	3	4	5
8. דוגמאות תכנון ויישום	1	2	3	4	5
9. ביבליוגרפיה	1	2	3	4	5
10. התכנית בכללותה	1	2	3	4	5

14. מטרות התכנית: לפניך רשימת מטרות מן התכנית כפי שנקבעו על ידי מחבריה. נא סמן/סמני באיזו מידה לדעתך יתקדמו תלמידיך בדרך להשגת מטרות אלה בכיתתך עד סוף השנה.

מטרות בהוראת החינוך הלשוני	כלל לא	במידה מעטה	במידה בינונית	במידה רבה	במידה רבה מאוד
1. התלמידים ישלטו בעברית תקנית	1	2	3	4	5
2. התלמידים יבנין טקסטים ממגוון סוגות	1	2	3	4	5
3. התלמידים יפיקו טקסטים במגוון סוגות	1	2	3	4	5
4. התלמידים ישכללו את תפקודי השפה שלהם	1	2	3	4	5
5. התלמידים יהיו לקוראים חובבי ספר	1	2	3	4	5
6. התלמידים יהיו בעלי יכולת קריאה מושכלת של טקסטים ספרותיים	1	2	3	4	5
7. התלמידים יקיימו דו-שיח עם טקסטים ממקורות היהדות	1	2	3	4	5
8. התלמידים יפיקו משמעות מהקריאה בתורה ומהתפילה (ממ"ד)	1	2	3	4	5
9. התלמידים יעזרו בשפה לביטוי עולמם הפנימי	1	2	3	4	5
10. התלמידים יעזרו בשפה כדי לגבש השקפת עולם ולהכריע הכרעות אוטונומיות בדרך מודעת וביקורתית	1	2	3	4	5
11. התלמידים יפתחו מודעות לשונית וירחיבו את הידע הלשוני	1	2	3	4	5
12. התלמידים ייהנו מן ההתנסות בשפה ומהבנת עקרונותיה	1	2	3	4	5
13. תלמידים ששפת אמם אינה עברית יוכלו להשתמש בשפה הדבורה והכתובה	1	2	3	4	5

15. במידה ולדעתך לא תושגנה בכיתתך המטרות שלעיל, נא ציין/י מה הסיבה האפשרית לכך.
נא ציין/י את מספר המטרה שאליה מתייחסת התשובה ופרטי/י ככל האפשר.

16. מה תוכל/י להציע כדי שמטרות אלה תושגנה?

17. במה שונה בעיניך התכנית החדשה מקודמתה? מה דעתך על שינוי זה?

ג. לימוד התכנית ויישומה

18. מהי מידת ההיכרות שלך עם התכנית הכתובה?

1. כלל לא מכירה 2. מכירה במידה מועטה 3. מכירה במידה רבה 4. מכירה במידה רבה מאוד

19. באילו דרכים למדת את התכנית החדשה בחינוך לשוני? (אפשר לסמן יותר מתשובה אחת)

1. קראתי את חוברת התכנית
2. השתתפתי בהשתלמות מחוץ לבי"ס
3. השתתפתי בהשתלמות בבי"ס שהועברה ע"י גורם חיצוני
4. השתתפתי בהשתלמות בבי"ס שהועברה ע"י גורם פנימי
5. השתתפתי בהדרכה בית ספרית קבוצתית
6. קיבלתי ליווי אישי בנושא התכנית
7. אחר:

20. מי הוביל את יישום התכנית בבית הספר (אפשר לסמן יותר מתשובה אחת)?

1. מנהל/ת 2. מדריך בית ספרי 3. רכז/ת חינוך לשוני 4. רכז/ת השכבה 5. אחר:

21. האם קיים בבי"ס תלב"ס שנבנה בהתאמה לתכנית החדשה?

1. כן 2. לא 3. אחר:

22. האם ובמה תרמה תכנית הלימודים החדשה לחיי קהילת בית הספר? (נא ספר/י על פעולות

או פרויקטים ברמת הכיתה, השכבה, בית הספר, ההורים וכיו"ב.)

23. ההיגדים שלפניך מתארים קשיים שעשויים להתעורר בעת יישום התכנית בחינוך לשוני. נא סמן/י את המידה שבה קושי זה קיים גם אצלך.

לא רלוונטי לגבי	לא במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מעטה	כלל לא	
9	5	4	3	2	1	1. יש קושי להקדיש זמן רב ללימוד התכנית
9	5	4	3	2	1	2. יש קושי להתאים את התכנית לצורכי בית הספר
9	5	4	3	2	1	3. אין נגישות לחומרי לימוד מתאימים
9	5	4	3	2	1	4. התכנית מחייבת עבודת הכנה רבה
9	5	4	3	2	1	5. הוקצה מספר שעות קטן מדי במערכת להוראת התכנית
9	5	4	3	2	1	6. יש קושי לשלב את התכנית עם תחומי דעת אחרים
9	5	4	3	2	1	7. התכנית קשה להבנה
9	5	4	3	2	1	8. יש קושי לשנות את דרכי ההוראה
9	5	4	3	2	1	9. ההגדרות והמושגים בתכנית אינם ברורים
9	5	4	3	2	1	10. שפת הטקסט בתכנית אינה ברורה
9	5	4	3	2	1	11. יש קושי ביצירת עבודת צוות המתחייבת מן התכנית
9	5	4	3	2	1	12. חסר למורים ידע לשוני רלוונטי להוראת התכנית
9	5	4	3	2	1	13. יש קושי בבניית כלי הערכה
9	5	4	3	2	1	14. יש קושי לבנות תכנית ספירלית מדורגת שמשלבת את כל הרכיבים הנדרשים
9	5	4	3	2	1	15. חסר עידוד של המורים על ידי המערכת
9	5	4	3	2	1	16. יש קושי לעבוד לפי מיומנויות ולא לפי נושאים

24. מהי הדרך הטובה ביותר, לדעתך, ליישום התכנית בבית הספר?

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מעטה	כלל לא	
5	4	3	2	1	1. קיום השתלמויות ללימוד התכנית וליישומה
5	4	3	2	1	2. ליווי זמין ברמה האישית
5	4	3	2	1	3. למידה משותפת של צוות המורים (חדר מורים לומד)
5	4	3	2	1	4. שיתוף המורים המקצועיים ביישום התכנית
5	4	3	2	1	5. הכרעה בית ספרית לגבי רכיבי התכנית שיש ליישם ולגבי סדרי הקדימויות
5	4	3	2	1	6. למידת עמיתים – מורים נכנסים לכיתות עמיתיהם
5	4	3	2	1	7. התנסות בבניית יחידות לימוד/הוראה שלמות ע"פ התכנית החדשה
5	4	3	2	1	8. התנסות בתכנון ספירלי
5	4	3	2	1	9. יישום הדרגתי, הימנעות מלחץ להטמיע בבת אחת
5	4	3	2	1	10. עמידה על שימוש עקבי בתכנית והפיכתה לכלי עבודה יומיומי
5	4	3	2	1	11. עדכון של התלבי"ס ע"פ עקרונות התכנית
5	4	3	2	1	12. בניית מערכת מעקב ובקרה בית ספרית ליישום התכנית
5	4	3	2	1	13. הסבת תשומת הלב להישגים הנדרשים
5	4	3	2	1	14. עיסוק במיומנויות השפה במקצועות השונים
5	4	3	2	1	15. יישום באמצעות פרויקטים מיוחדים הקשורים לחינוך לשוני
5	4	3	2	1	16. רכישת חוברת התכנית לכל המורים בבית הספר

25. מה עלול להפריע ליישום מירבי ברמה המערכתית?

לפניך רשימת גורמים כללים שהוערכו על ידי רכזים ומנהלים ככאלה העלולים להפריע ליישום התכנית בבית הספר. נא סמן/י את הערכתך לגבי כל גורם.

יפריע במידה רבה מאוד	יפריע במידה רבה	יפריע במידה בינונית	יפריע במידה מעטה	כלל לא יפריע	
5	4	3	2	1	1. העדר מוטיבציה בקרב המורים (ביקורת, חשש משינוי וכו')
5	4	3	2	1	2. העדר תמיכה בית ספרית (הדרכה, משאבים וכו')
5	4	3	2	1	3. עומס יתר ולחץ על המורים
5	4	3	2	1	4. קשיים הנוגעים לתכנית (אי-בהירות, קושי באינטגרציה וכו')

26. תמונת מצב בית ספרית וכיתתית בעקבות יישום התכנית: נא סמן את מידת היישום של התכנית החדשה בנוגע לכל פריט.

במידה רבה מאוד	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מעטה	כלל לא	
5	4	3	2	1	1. אני מיישם/ת תכנית הוראה <u>שכבתית</u> בחינוך לשוני המותאמת לתכנית החדשה
5	4	3	2	1	2. לדעתי חל שיפור ביכולתם של התלמידים להתבטא בע"פ
5	4	3	2	1	3. לדעתי חל שיפור ביכולתם של התלמידים להתבטא בכתב
5	4	3	2	1	4. לדעתי חל שיפור ביכולתם של התלמידים להתמודד עם טקסטים באופן עצמאי
5	4	3	2	1	5. קיימת בבית הספר בקרה תקופתית על הישגי התלמידים בחינוך לשוני
5	4	3	2	1	6. אני מבצעת/ת מפויים כיתתיים בהתאמה לתכנית החדשה
5	4	3	2	1	7. התכנית יצרה "שפה משותפת" של רוב הצוות החינוכי בבית הספר בנושאי חינוך לשוני
5	4	3	2	1	8. יש התייעצות והתדיינות בין המורים בנוגע להיבטים שונים של התכנית
5	4	3	2	1	9. התכנית מאפשרת להתמודד עם שונות בין תלמידים
5	4	3	2	1	10. התכנית מהווה עמוד שדרה לתכניות הלימודים בבית הספר
5	4	3	2	1	11. הוראת התכנית שיפרה את השגי כמורה
5	4	3	2	1	12. התכנית השפיעה על יצירת סביבה לימודית מיטבית לטיפוח החינוך הלשוני

27. לפניך רשימה של מקצועות עיקריים הנלמדים בבית הספר היסודי. נא סמני לגבי כל מקצוע את מידת הרלוונטיות של התכנית בחינוך לשוני.

רלוונטיות רבה מאוד	רלוונטיות רבה	רלוונטיות בינונית	רלוונטיות מעטה	כלל לא רלוונטיות	מקצועות לימוד
5	4	3	2	1	1. ספרות
5	4	3	2	1	2. תנ"ך
5	4	3	2	1	3. מדעים
5	4	3	2	1	4. היסטוריה
5	4	3	2	1	5. מולדת חברה ואזרחות
5	4	3	2	1	6. טכנולוגיה
5	4	3	2	1	7. אנגלית
5	4	3	2	1	8. אומנויות ומוזיקה
5	4	3	2	1	9. חשבון
5	4	3	2	1	10. אחר

28. רכזי המקצוע הציעו תוספות, פירוט והרחבה לתכנית בתחומים ובנושאים שונים (אולי באמצעות אתר האינטרנט). נא חווה/י את דעתך בנוגע לנחיצות השינויים המוצעים.

אין צורך	רצוי	הכרחי		
			תוספת דוגמאות	
			1. לסוגות	
			2. לתכנון תלב"ס	
			3. לכלי הערכה	
			4. ליישום יחידות הוראה על פי פרקי התכנית	
			5. לשילוב נושא הלשון במקצועות אחרים	
			6. להתמודדות עם קשיים בהוראת רכיבים מתוך התכנית	
			7. דוגמאות לרצפי הוראה	
			תוספות נושאים	
			8. חומרי למידה ומקורות מידע	
			9. כלים לטיפוח מיומנויות	
			10. התייחסות נפרדת לכיתה א	
			11. התייחסות נפרדת לילדים עם צרכים מיוחדים	
			12. התייחסות ממוקדת לתפקידם של המורים המקצועיים	
			13. הנחיות המתייחסות לכתיב נכון	
			14. הנחיות לשיפור קריאה קולית	
			15. הישגים נדרשים לכל דרגת כיתה בנפרד	
			פירוט והרחבה	
			16. להעמיק את ההסבר לתחומי התוכן ולמושגים המופיעים בתכנית	
			17. אחר	

29. באיזו תדירות את/ה נכנס/ת לאתר התכנית באינטרנט

1. כלל לא 2. במידה מעטה 3. במידה בינונית 4. במידה רבה 5. במידה רבה מאוד

תודה על תשומת הלב

נספח 2: המבחנים הסטטיסטיים

א. קשר בין משתני הרקע של רכזות המקצוע לבין ציוני השימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית

הקשר בין משתני הרקע של רכזות המקצוע (פיקוח, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין השימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA). להלן מופיעים ממצאי ניתוח השונות¹:

משתנה הרקע	שימושיות	
פיקוח	$t(44.15) = -0.16$	$p > .05$
ותק בהוראה	$t(70) = 1.24$	$p > .05$
השכלה	$F(2,61) = 2.16$	$p > .05$
ארץ לידה	$t(68) = 0.27$	$p > .05$

מן הלוח עולה כי הערכת מידת השימושיות של הנושאים לעבודתן של רכזות המקצוע אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהן.

ב. קשר בין משתני הרקע של מורים לבין ציוני השימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית
הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הבהירות והשימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני ANOVA ומבחן t-test. להלן מופיעים ממצאי ניתוח השונות²:

משתנה הרקע	שימושיות	
פיקוח	$t(240) = 1.49$	$p > .05$
מקצוע ההוראה	$t(105) = -1.66$	$p > .05$
ותק בהוראה	$t(237) = 0.33$	$p > .05$
השכלה	$F(2,235) = 8.96$	$p < .01$
ארץ לידה	$t(240) = 0.43$	$p > .05$

מן הלוחות עולה כי הערכת השימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית לעבודת המורים אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהם, למעט משתנה ההשכלה. ניתוח השונות החד-משתני העלה כי קיים קשר מובהק סטטיסטית בין רמת ההשכלה לבין מידת השימושיות שמוצאים המורים בנושאים המוצגים בחוברת התכנית לעבודתם. בבדיקת קונטרסטים על פי שפה scheffe נמצא כי מורים בעלי תואר בוגר סברו כי בממוצע פרקי התכנית שימושיים עבור עבודתם יותר משסברו כך מורים בעלי תואר שני או בעלי תואר מסמינר/מכללה.

¹ הבדל נחשב מובהק כאשר $p < .05$.

² הבדל נחשב מובהק כאשר $p < .05$. כך בכל הלוחות מסוג זה בהמשך.

ג. קשר בין משתני הרקע של מורים לבין דיווחיהם על תמונת המצב הבית-ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה

הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין תמונת המצב הבית ספרית בעקבות יישום התכנית החדשה נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן t-test. להלן מופיעים ממצאי ניתוח השונות:

משתנה הרקע	תמונת מצב	
פיקוח	$t(91.27) = 1.47$	$p > .05$
מקצוע ההוראה	$t(103) = -0.64$	$p > .05$
ותק בהוראה	$t(239) = 0.13$	$p > .05$
השכלה	$F(2,236) = 2.63$	$p > .05$
ארץ לידה	$t(241) = 0.80$	$p > .05$

מן הלוח עולה כי הערכת המורים את תמונת המצב הבית ספרית בעקבות יישום התכנית אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהם.

ד. קשר בין משתני הרקע של מורים לבין קושי ביישום התכנית החדשה

הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין קושי ביישום התכנית החדשה נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן t-test. להלן מופיעים ממצאי ניתוח השונות:

משתנה הרקע	קושי ביישום התכנית	
פיקוח	$t(245) = 1.23$	$p > .05$
מקצוע ההוראה	$t(105) = -0.83$	$p > .05$
ותק בהוראה	$t(242) = -1.82$	$p > .05$
השכלה	$F(2,239) = 1.24$	$p > .05$
ארץ לידה	$t(245) = -0.21$	$p > .05$

מן הלוח עולה כי קשיי המורים ביישום התכנית החדשה אינם מושפעים ממשתני הרקע שלהם.

ה. קשר בין משתני הרקע של המורים לבין הערכתם את התאמת דרכי היישום של התכנית החדשה

הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה) – כל אחד מהם (בנפרד) לבין הערכת התאמת דרכי היישום של התכנית החדשה נבדק באמצעות ניתוח שונות רב-משתני (MANOVA). להלן מופיעים ממצאי ניתוח השונות:

משתנה הרקע	סולם התאמת דרכי היישום	
פיקוח	Wilks' Lambda = .994, $F(2,243) = 0.72$	$p > .05$
מקצוע ההוראה	Wilks' Lambda = .991, $F(2,104) = 0.49$	$p > .05$
ותק בהוראה	Wilks' Lambda = .985, $F(2,240) = 1.77$	$p > .05$
השכלה	Wilks' Lambda = .987, $F(4,476) = 0.78$	$p > .05$
ארץ לידה	Wilks' Lambda = 1.000, $F(2,243) = 0.19$	$p > .05$

מן הלוחות עולה כי הערכת המורים את התאמת דרכי היישום של התכנית החדשה אינה מושפעים ממשתני הרקע שלהם.

ו. קשר בין משתני הרקע של המורים לבין השגת מטרות התכנית החדשה

הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה) – כל אחד מהם (בנפרד) לבין הצפי השגת מטרות התכנית החדשה נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן t-test. להלן מופיעים ממצאי ניתוח השונות:

משתנה הרקע	השגת המטרות	
פיקוח	$t(241) = 0.73$	$p > .05$
מקצוע ההוראה	$t(102) = -0.83$	$p > .05$
ותק בהוראה	$t(50.99) = -0.13$	$p > .05$
השכלה	$F(2,236) = 0.14$	$p > .05$
ארץ לידה	$t(241) = 0.37$	$p > .05$

מן הלוח עולה כי הערכת המורים את השגת מטרות התכנית החדשה לא הושפעה ממשתני הרקע שלהם.

ז. קשר בין משתני הרקע של רכזות המקצוע לבין ציוני בהירות הצגת הנושאים המוצגים בתכנית

הקשר בין משתני הרקע של רכזות המקצוע (פיקוח, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הבהירות והשימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן t. להלן מופיעים ממצאי ניתוח השונות:

משתנה הרקע	בהירות	
פיקוח	$t(45.25) = 0.38$	$p > .05$
ותק בהוראה	$t(70) = 1.77$	$p > .05$
השכלה	$F(2,61) = 1.41$	$p > .05$
ארץ לידה	$t(68) = 0.28$	$p > .05$

מן הלוחות עולה כי הערכת הבהירות של הצגת הנושאים בחוברת התכנית של הנושאים לעבודתן של רכזות המקצוע אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהן.

ח. קשר בין משתני הרקע של מורים לבין ציוני הבהירות והשימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית

הקשר בין משתני הרקע של המורים (פיקוח, מקצוע ההוראה, ותק בהוראה, השכלה וארץ לידה – כל אחד מהם בנפרד) לבין הבהירות והשימושיות של הנושאים המוצגים בתכנית נבדק באמצעות ניתוח שונות חד-משתני (ANOVA) ומבחן t-test. להלן מופיעים ממצאי ניתוח השונות:

משתנה הרקע	בהירות	
פיקוח	$t(235) = 1.34$	$p > .05$
מקצוע ההוראה	$t(99) = -1.18$	$p > .05$
ותק בהוראה	$t(40.15) = 4.97$	$p > .05$
השכלה	$F(2,230) = 1.33$	$p > .05$
ארץ לידה	$t(235) = 0.41$	$p > .05$

מן הלוח עולה כי הערכת הבהירות של הצגת הנושאים בחוברת התכנית בעיני המורים אינה מושפעת ממשתני הרקע שלהם.

